

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
VASA YRKESHÖGSKOLA
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Heli Kruger

OPISKELUHUOLLON
LAADUNHALLINTA
VAASAN LYSEON LUKIOSSA:
”Opiskelu sujuu täällä hyvin”.

Ylempi AMK-tutkinto
Sosiaali- ja terveystieteiden
2012

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaali- ja terveystalalan kehittämisen ja johtamisen koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Heli Kruger
Opinnäytetyön nimi	Opiskeluhuollon laadunhallinta Vaasan lyseon lukiossa: ”Opiskelu sujuu täällä hyvin”.
Vuosi	2012
Kieli	suomi
Sivumäärä	108 + 2 liitettä
Ohjaaja	Katja Valkama

Tämän kehittämishankkeen tavoitteena oli luoda Vaasan lyseon lukion opiskeluhuollon laatu-työhön työkalu, laadunhallintamalli, joka helpottaisi opiskeluhuollon laatujohtamista ja kehittämistyötä. Tavoitteena oli mallin avulla arvioida opiskeluhuollon laatua sekä selvittää miten kyseinen laadunhallintamalli ja sen laatu-kriteerit sopivat yksikön opiskeluhuollon kehittämistyöhön.

Tämä kehittämistyö toteutettiin kommunikatiivisen toimintatutkimuksen periaatteiden mukaisesti. Kehittämiss ryhmään kuuluivat kehittäjä-tutkijan lisäksi oppilaitoksen opiskeluhoitotryhmän jäsenet: apulaisrehtori, neljä opinto-ohjaajaa ja terveydenhoitaja. Toimintatutkimuksessa käytettiin monimenetelmällisyyttä. Kvalitatiivisen arvioinnin tueksi kerättiin asiakasnäkökulmasta kvantitatiiviset aineistot. Koulun hyvinvointiprofiili tuotti tietoa opiskelijoiden hyvinvoinnista ja terveydestä. Lisäksi huoltajilta tiedusteltiin survey-kyselyllä tyytyväisyyttä kodin ja oppilaitoksen yhteistyöhön sekä opiskeluhooltoon liittyen.

Opiskeluhuollon laadunhallintamallin avulla arvioitiin opiskeluhuollon keskeiset rakenteisiin ja toimintaan liittyvät arviointialueet. Mallin avulla löytyivät opiskeluhuollon prosessien vahvuudet ja kehittämisalueet. Arvioinnin lopuksi kehittämiss ryhmä valitsi opiskeluhoitotyön kehittämiskohteet. Mallia pidettiin toimivana ja sen katsottiin avaavan opiskeluhuollon prosessien vahvuuksia ja heikkouksia.

Vaasan lyseon lukion opiskeluhuollon vahvuuksia olivat muun muassa opiskeluhuollon kehittämiseen sitoutunut johtaminen ja opiskeluhuollon toiminnan selkeät vastuualueet sekä ohjauksellinen työnjako. Varhaisen puuttumisen tärkeitä toimintoja olivat ryhmänohjaus ja ikäryhmäpalaverit. Oppilaitoksen remontoidut tilat lisäsivät opiskelijoiden viihtyisyyttä. Ennaltaehkäisevää työtä tehtiin muun muassa teemapäivien ja hyvinvointiin liittyvien kurssien avulla. Oppimisen tueksi opettajat eriyttivät opetusta, tukiopetusjärjestelmää oli luotu ja opiskelijat kokivat saavansa ohjausta ja apua niin oppimiseen kuin hyvinvointiin ja terveyteen liittyen. Lyseossa oli hyvä ilmapiiri, sekä opiskelijoilla hyvät mahdollisuudet toteuttaa itseään. Sen sijaan opiskelijoiden osallisuuteen ja vaikuttamiseen tarvittaisiin parannusta. Kielten tukiopetusta ja yhteistyötä kotien kanssa tulisi kehittää. Lääkäripalvelujen puuttuminen heikensi prosesseja. Syrjäytymisen ehkäisemiseksi opiskelijoita ohjattiin kohdennetun tuen pariin. Opintojen keskeytykset olivat hallittuja.

Avainsanat opiskeluhoolto, laatujohtaminen, laadunhallinta, laatu-kriteerit

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Sosiaali- ja terveystieteiden kehittämisen ja johtamisen koulutusohjelma
ABSTRACT

Author	Heli Kruger
Title	The Quality Management of the Welfare Services during Studies at Vaasan lyseon lukio: "Studies are going well here".
Year	2012
Language	Finnish
Pages	108 + 2 Appendices
Name of Supervisor	Katja Valkama

The aim of this development project was to create a tool for the quality management of welfare services during studies at an upper secondary school in Vaasa, Finland. A quality management model would facilitate the total quality management in welfare services during studies and further development. The goal was to pilot the model and evaluate the quality management model and criteria and determine if they were suitable for the development of the welfare services during studies within this unit.

This development project was carried out according to communicative action research principles. The development group included in addition to the developer-researcher, the members of the welfare services during studies group, the Assistant Headmaster, four study guidance counsellors and the nurse. Mixed-methods were used in the action research. To support the qualitative assessment quantitative material from the client's perspective was collected. The School Well-being Profile of the unit produced data indicating students' well-being and health. Guardians were asked via the survey questionnaire to rate their satisfaction of the home and academic cooperation and the welfare services during studies.

With the help of this quality management model the key structure, processes and areas of assessment of the welfare services during studies were assessed. Therefore, the strengths, as well as areas of improvement within the welfare services could be found and later the development team chose specific areas within the welfare services to develop further.

The strengths of the welfare services during studies included leadership which was committed to development with clear division of responsibilities within the welfare services, as well as guidance coordination. "Group guidance" and "age group meetings" were important in the establishment of early intervention activities. The newly renovated facilities within the academy increased the students' comfort levels. Welfare preventative activities, like theme days and welfare courses, amongst other things, were initiated. To support the learning process, teachers differentiated teaching activities and a learning support system was created. The students felt that they received guidance and assistance in learning, as well as, in welfare and health related issues. A good atmosphere existed at lyseo, and students experienced self-fulfillment, whereas, the students' involvement and influence needed improvement. Support in language teaching and the home-school cooperation should also be developed. Lack of local medical services complicated the processes. Students were referred and encouraged to engage in targeted support to prevent social exclusion. The management of school study interruptions has improved.

Keywords Welfare services during studies, total quality management, quality management, quality criteria

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1 JOHDANTO	8
2 KEHITTÄMISTYÖN TAVOITTEET JA TOIMIJAT.....	11
2.1 Vaasan lyseon lukio.....	11
3 OPISKELUHUOLTO	13
3.1 Hyvinvoiva ja opiskelukykyinen opiskelija	14
3.2. Opiskeluhoolto ja syrjäytymisen ehkäiseminen	18
3.3 Opiskeluhoolto lainsäädännössä.....	20
3.4 Opiskeluhoolto opetussuunnitelmassa.....	21
3.5 Opiskeluhoollon lähtökohtia	22
3.6 Opiskeluhoolto Vaasan lyseon lukiossa	23
4 LAATU OPISKELUHUOLLOSSA	26
4.1 Laadun käsitteitä.....	26
4.2. Laatujohtaminen	28
4.3. Laatujohtamisen menetelmiä.....	31
4.4 Laadunhallinta opetustoimessa.....	33
4.5 Opiskeluhoollon laadunhallinta.....	35
4.6 Näyttöön perustuva toiminta ja oppilaitoksen terveydenedistämistäktiivisyys	37
4.7 Opiskelijan näkökulma	39
5 METODINA TOIMINTATUTKIMUS	42
5.1 Kehittämistyön eteneminen	44
5.2 Opiskeluhoollon laadunhallintamallin viitekehys	45
5.3 Opiskeluhoollon laatukriteerit	48
6 LAADUN ARVIOINNIN PROSESSI.....	51
6.1 Opiskelijoiden ja huoltajien näkökulma	54

6.2 Opiskeluhuollon laadun arviointi	59
7 OPISKELUHUOLLON LAADUNARVIOINNIN TULOKSIA	64
7.1. Tulosten yhteenvetoa ja johtopäätöksiä.....	85
7.2. Kehittämiskohteet.....	89
8 YHTEENVETO JA POHDINTAA	90
LÄHTEET.....	100
LIITTEET	109

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

Kuvio 1. Koulun hyvinvointimalli	s. 15
Kuvio 2. Opiskelukykymalli	s. 17
Kuvio 3. Ohjauksen järjestäminen Vaasan lyseon lukiossa	s. 23
Kuvio 4. Laatujohtamisen neljä elementtiä	s. 30
Kuvio 5. CAF-malli	s. 32
Kuvio 6. Toimintatutkimuksen spiraali	s. 45
Kuvio 7. Opiskeluhuollon arviointialueet	s. 47
Kuvio 8. Toimintatutkimuksen aikataulu	s. 53
Kuvio 9. Koulun hyvinvointiprofiilin tulokset kiusaamiseen liittyen	s. 55
Kuvio 10. Opiskelijoiden näkemyksiä oppilaitoksen vahvuuksista olosuhteisiin liittyen	s. 56
Kuvio 11. Opiskelijoiden näkemyksiä oppilaitoksen parannettavista seikoista itsensä toteuttamiseen liittyen	s. 57
Kuvio 12. Lomakkeen osa arviointialueiden kirjaamiseen	s. 60
Kuvio 13. Arviointialueiden pisteytystaulukko	s. 62
Taulukko 1. Opiskelijoiden ohjautuminen kohdennetun avun pariin	s. 85

LIITELUETTELO**LIITE 1.** Opiskeluhuollon laatukriteerit**LIITE 2.** Huoltajakysely

1 JOHDANTO

Opiskelijoiden hyvinvointi on tärkeä osa oppilaitoksen arkea; hyvinvointia ei voi erottaa opetuksesta ja oppimisesta. Oppilaitoksissa pyritään edistämään ja ylläpitämään opiskelijoiden ja opiskeluyhteisön hyvinvointia sekä turvallisuutta. Opiskelijahuollon tavoitteet määritellään opetussuunnitelman perusteissa ja lainsäädännössä. Tässä työssä käytetään opiskelijahuoltotermin sijaan nimitystä **opiskeluhoolto**, joka kuvaa laajemmin sitä toisen asteen oppilaitoksissa tehtävää monipuolista ja moniammatillista hyvinvointityötä sekä opiskelijan että opiskeluyhteisön hyvinvoinnin ja opiskelukyvyn turvaamiseksi.

Lapsuus- ja nuoruvaiheessa luodaan pohja terveydelle ja sosiaaliselle hyvinvoinnille. Toimiva opiskeluhoolto voi oikea-aikaisella ja varhaisella tuella vahvistaa nuoren selviytymiskykyä elämän erilaisissa haasteissa ja katkaista ei-toivottua syrjäytymiskehitystä. Sosiaali- ja terveysministeriön 2015 strategisten linjausten mukaisesti on tärkeää tehostaa varhaista puuttumista lasten fyysisen ja sosioemotionaalisen kehityksen häiriintymiseen, oppimisvaikeuksiin, terveyttä vaarantaviin elämäolosuhteisiin ja sairauksiin. Ministeriön strategisena tavoitteena on ottaa käyttöön ongelmien varhaista tunnistamista ja niihin puuttumista tukevia työtapoja ja vahvistaa opiskeluhoiltoa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006b.)

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma vuosille 2012–2015 painottaa osallisuuden kehittämistä, yhdenvertaisuutta ja arjen hallintaa. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman kahdeksas strateginen tavoite on ennaltaehkäisevillä toimilla ylläpitää lasten ja nuorten hyvinvointia ja terveyttä muun muassa kehittämällä toisen asteen opiskeluhoiltoa. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012b, 35–37.)

Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisen kehittämisohjelman KASTE 2012–2015 tavoitteita ovat muun muassa, että johtamisella tuetaan palvelurakenteen uudistamista sekä työhyvinvointia ja että hallinto- ja sektorirajat ylittävä

ehkäisevä ja varhainen tuki ovat vaikuttavia hyvinvointi- ja terveyserojen kaventumiseksi. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2012a, 18.)

Opiskeluhoiltoa kehitettäessä arviointi on tärkeää, mutta samalla laadullinen arviointi on myös haasteellista. Oppilas- ja opiskelijahuiltoa on pyritty arvioimaan ja kehittämään koko 2000-luvun. Vuosina 2007–2011 Opetushallituksen oppilas- ja opiskelijahuillon laadun- ja palvelurakenteen kehittämistoiminta liittyi oppilashuollolliseen saatavuuteen, moniammatillisuuteen, verkostomaiseen toimintatapaan ja ennaltaehkäisevään työhön (Niinikoski Marja-Liisa, Eronen Antti, Venäläinen Raisa & Net Effect Oy, 2010). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on arvioinut lukio-opiskelijoiden hyvinvointia ja terveyttä Kouluterveyskyselyn avulla vuodesta 1999 lähtien (Rimpelä, Jarvala, Kalkkinen, Peltonen & Rigoff toim. 2009).

Tämä opinnäytetyö käsitteli yksikkökohtaisen opiskeluhoillon palvelurakenteen kehittämistä ja laadunhallinnan käynnistämistä. Hanke toteutettiin toimintatutkimuksena Vaasan lyseon lukiassa, joka on 746 opiskelijan ja 78 työntekijän oppilaitos. Tässä hankkeessa laadunhallinnan toteuttamisella tarkoitetaan laadun arvioimista siihen sopivan menetelmän avulla. Laadunhallintamalli kehitettiin hankkeen aikana. Lukion opiskeluhoillon laadunhallinnanmallissa ja laatukriteereissä huomioitiin opiskeluhoiltotyötä koskevia lakeja, suosituksia, ohjeita ja ohjelmia. Laadunhallintamallia laadittaessa käytettiin pohjana EFQM ja CAF-malleja sekä perusopetuksen ja muun opetustoimen laadunhallintamalleja, joissa on huomioitu myös opiskeluhoollollisia seikkoja.

Tämä opiskeluhoillon kehittämishanke oli osa oppilaitoksen laatujohtamista. Kehittämistyöryhmään osallistuivat oppilaitoksen opiskeluhoiltoryhmän jäsenet. Kehittäjä-tutkija vastasi opiskeluhoillon laadunhallintamallista, joka piti sisällään arviointialueita rakenteisiin ja toimintaan sekä vaikuttavuuteen liittyen. Kullekin arviointialueelle luotiin tarkoituksenmukaiset laatukriteerit ja niiden avulla kehittämisryhmä suoritti opiskeluhoillon laadun arvioinnin.

Laadunhallintamallin avulla arvioitiin Vaasan lyseon lukion opiskeluhuollon laatua. Arvioinnin avuksi kerättiin asiakaspalautetta huoltajilta opiskeluhuollosta sekä kodin ja oppilaitoksen välisestä yhteistyöstä. Opiskelijoiden kokemuksia hyvinvoinnista ja opiskeluhuollon toiminnasta saatiin Koulun hyvinvointiprofiilin tuloksista, jotka tuottivat tietoa myös oppilaitoksen vahvuuksista ja kehittämishaasteista opiskelijoiden näkökulmasta.

Arvioinnin ja laatukriteerien avulla löytyivät Vaasan lyseon lukion opiskeluhuoltotyön vahvuudet ja kehittämisaalueet. Arviointipäivien loppuun valittiin seuraavan vuosikellon kehittämiskohteet. Kehittämistyön loppuun arvioitiin laadunhallintamallin toimivuutta yksikkökohtaisen opiskeluhuollon laadun arvioimisessa.

2 KEHITTÄMISTYÖN TAVOITTEET JA TOIMIJAT

Opinnäytetyön tavoitteena oli **opiskeluhoollon laadunhallinnan käynnistäminen** Vaasan lyseon lukiossa. Aihe opinnäytetyöhön nousi opintojen alkaessa syksyllä 2011 lukion opiskeluhooltoryhmän johtajan eli apulaisrehtorin aloitteesta. Opiskeluhoolltoa haluttiin kehittää ja tarpeelliseksi katsottiin toiminnan arvioiminen, sillä työn kehittämiseksi kaivattiin laadullisia mittareita, jotka voisivat oppilaitoksen hyvinvointityön kehittämistoimintaa tavoitteellisesti eteenpäin.

Hankkeen tavoitteena oli

- **luoda opiskeluhoolltoon laadunhallintamalli**
- **arvioida mallin avulla opiskeluhoollon laatua.**

Tavoitteena oli lisäksi

- **arvioida, miten kyseinen malli toimii opiskeluhoollon kehittämistyön välineenä.**

2.1 Vaasan lyseon lukio

Vaasan lyseon lukio on luokaton kurssimuotoinen oppilaitos, jonka tavoitteena on antaa opiskelijoille monipuolinen yleissivistys, valmiudet jatko-opiskeluihin ja kasvattaa opiskelijoistaan terveen itsetuntoisia yhteiskunnan jäseniä (Vaasan lyseon lukio 2009, 1).

Vaasan lyseon lukion päivälinjalla opiskeli lukuvuonna 2011–2012 746 opiskelijaa. Oppilaitoksessa työskenteli 67 opettajaa ja 12 muuta henkilökuntaa. Vaasan lyseon lukio yhdistyi vuonna 2006 Vaasan lyseon lukiosta ja Vaasan yhteislukiosta muodostaen yhden oppilaitoksen kahdessa erillisessä kiinteistössä. Tätä kehittämistoimintaa tehtäessä toinen kiinteistöistä oli remontissa ja syyslukukautta 2011 vietettiin osittain remontin vuoksi varakiinteistössä. Tammikuussa 2012 lukiokampuksen uudistettuihin tiloihin muutti myös Vasa Gymnasium ja näin muodostui Suomen ensimmäinen kaksikielinen lukiokampus.

Kehittämisryhmä

Tämän laadunhallinnan kehittämisryhmässä toimi Vaasan lyseon lukion opiskeluhoitoryhmän jäsenet eli apulaisrehtori, neljä opinto-ohjaajaa, terveydenhoitaja sekä kuraattori eli minä; raportin kirjoittaja, opiskeluhoollon laadunhallinnan kehittämishankkeen ohjaaja ja kehittäjä-tutkija. Laadunarviointipäivästä ja hankkeen arvioinnista jäi sairauden vuoksi pois yksi opinto-ohjaaja.

Opiskelijakunnan hallituksen jäsenille tarjottiin mahdollisuutta osallistua opiskeluhoollon laadun arviointiin, mutta hallitus luopui mahdollisuudesta ja osallistuu mielellään arvioinnin jälkeiseen opiskeluhoollon kehittämistyöhön.

3 OPISKELUHUOLTO

Oppilas- ja opiskelijahuolto ovat kehittyneet yhdessä koulutuksen kanssa ja ne ovat tuoneet kouluihin kokonaisvaltaista lähestymistapaa lapsen ja nuoren hyvinvointiin sekä korostaneet hyvinvoinnin vaikutusta oppimiseen. Vuonna 1974 oppilashuollon määritelmä esiteltiin Oppilashuoltokomitean mietinnössä, jossa oppilashuollon tavoitteeksi määriteltiin ensi kertaa oppilaan kaikinpuolinen hyvinvointi ja tasapainoinen kehitys, koulunkäynnin, oppimisen sekä oppimisvaikeuksien voittamisen edistäminen ja koulutuksellisen ja yhteiskunnallisen tasa-arvoisuuden toteuttaminen sekä koulun viihtyvyys ja turvallisuus sekä viihtyisyys koulussa. (Komiteamietintö 1973:151.)

Oppilas- ja opiskelijahuolto on mennyt merkittävästi eteenpäin 2000-luvulla, jolloin oppilas- ja opiskelijahuolto sisällytettiin koululainsäädäntöön ja opetussuunnitelman perusteisiin. Opiskeluhoolto kuuluu tällä hetkellä monelle sektorille, sekä opetustoimen että sosiaali- ja terveystoimen alaan. Kutakin toimialaa ohjaa oma lainsäädäntönsä, minkä vuoksi opiskeluhoolto on kehitetty eriytyneesti. Opetus- ja kulttuuriministeriö sekä sosiaali- ja terveysministeriö ovat yhteistyössä aloittaneet valmistelun oppilas- ja opiskelijahuollon lainsäädännön yhtenäistämiseksi. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009.)

Hyvinvoinnin mahdollistuminen, sen toteutuminen ja kokeminen oppilaitoksessa muodostuvat useista eri palasista. Kansalliset lait ja ohjeistukset, hyvät käytännöt ja kehittämishankkeet kuten Opetushallituksen oppilashuollon laadun ja palvelurakenteen kehittämistoiminta 2007–2011 –hankkeen (Niinikoski ym. 2010) tavoitteena oli muokata opiskeluhoollon rakenteita ja toimintaa tuottaen jatkossa parempaa hyvinvointia koulu- ja oppilaitosyhteisöissä.

Tässä työssä keskitytään lukiokoulutuksen opiskelijahuoltotyöhön ja käytetään tuosta monipuolisesta työstä termiä opiskeluhoolto. Lukiokoulutuksen opiskelijahuoltotyön määrittely kattaa laaja-alaisesti myös yhteisöt, mutta termi itsessään mieltyy paljolti yksilöön kohdistuviksi toimenpiteiksi.

Korkeakouluissa opiskeluholloilta puuttuu lainsäädännöllinen pohja ja siellä puhutaankin hyvinvointityöstä, joka edistää opiskelijoiden terveyttä, opiskelukykyä ja opiskeluyhteisön hyvinvointia. Opiskeluterveydenhuollon opas (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006b, 23), jota myös lukiokoulutuksen opiskelijaterveydenhuolto käyttää laatuoppaana, esittää uudeksi yläkäsitteeksi termiä opiskeluhuolto ja sille synonyymiksi hyvinvointityötä. Opiskeluhuolto terminä käsittää sekä yksilöllisen että oppilaitoksen yhteisöllisen työn.

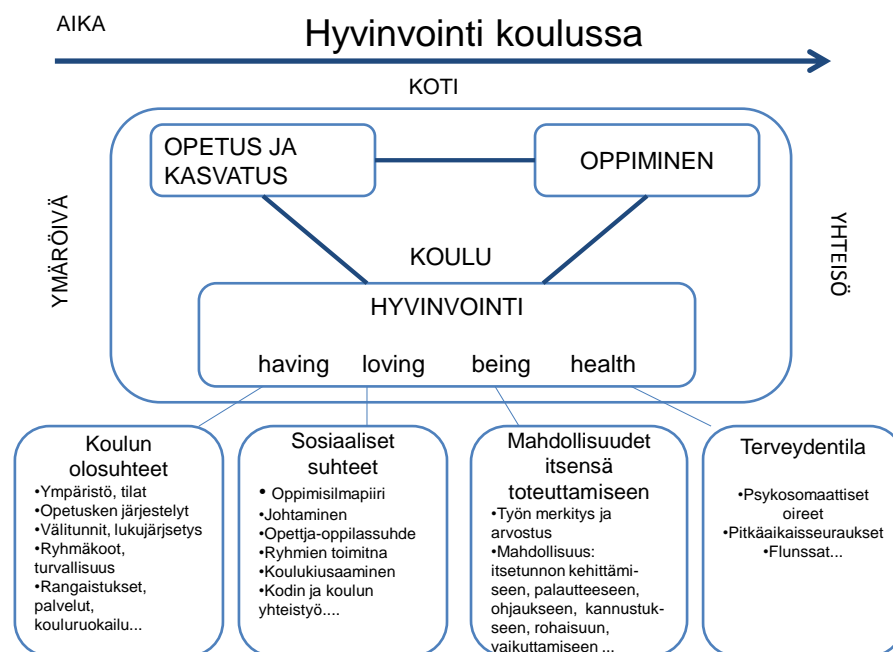
3.1 Hyvinvoiva ja opiskelukykyinen opiskelija

Kokemus hyvinvoinnista on yksilöllinen, mutta sen perusta on yhteisöllinen. Lukio-opetuksen yleisissä tavoitteissa (955/2002) edellytetään lukioyhteisön luovan mahdollisuuksia osallisuuden, keskinäisen tuen ja oikeudenmukaisuuden kokemiseen. Nämä ovat tärkeitä elämänilon, mielenterveyden ja jaksamisen lähteitä. Hyvinvointi- ja turvallisuuskokemukset ovat yleensä samanaikaisesti niin fyysisiä, psyykkisiä kuin sosiaalisia.

Peruskoulussa oppilaiden kokonaisvaltaista hyvinvointia tarkasteltaessa on painottunut oppilaan kuuluminen koulun ja luokan sosiaaliseen yhteisöön ja että hän kokee koulussa turvallisuutta sekä luottamusta ja saa myönteistä palautetta. Kouluympäristössä turvallisuus rakentuu aikuisten ja oppilaiden vuorovaikutuksessa. (Lindfors 2012, 17.) Myös Piispanen (2008) esittää hyvään oppimisympäristöön kuuluvan opettajien ja oppilaiden välisen vuorovaikutuksen, kannustavan ilmapiirin, yhteistyön sekä tilat, joissa on hyvä olla niin fyysisesti kuin psyykkisestikin. Hyvässä oppimisympäristössä nousevat esiin fyysiset, psyykkiset, sosiaaliset ja pedagogiset ulottuvuudet.

Anne Konu (2002, 6–7) jakaa oppilaiden kokeman hyvinvoinnin koulussa neljään osa-alueeseen: *olosuhteet, sosiaaliset suhteet, itsensä toteuttamisen mahdollisuudet sekä terveydentila*. Olosuhteet käsittävät koulun fyysiset ja organisatoriset olosuhteet, mutta myös palvelut, kuten ruokailun, terveydenhuollon sekä kuraattori- ja psykologipalvelut. Sosiaaliset suhteet

koulussa jakautuvat oppilaiden keskinäisiin suhteisiin, opettaja-oppilas suhteisiin sekä kotien ja koulun välisiin suhteisiin. Koulussa myös oppilaiden ja muun henkilöstön väliset suhteet ovat tärkeitä. Itsensä toteuttamisen mahdollisuudet nähdään oppilaan mahdollisuuksina opiskella omien taitojensa ja kykyjensä mukaisesti palautetta, kannustusta ja rohkaisua saaden. Terveystilaa tarkastellaan lähinnä psykosomaattisina oireina, joiden on todettu erityisesti nuorten kohdalla heijastelevan myös mielenterveyttä. Konun väitöstutkimuksen päätuloksena tuotettiin Kouluterveyskyselyä hyödyntäen käsitteellinen hyvinvointimalli, joka esitetään kuviossa 1.

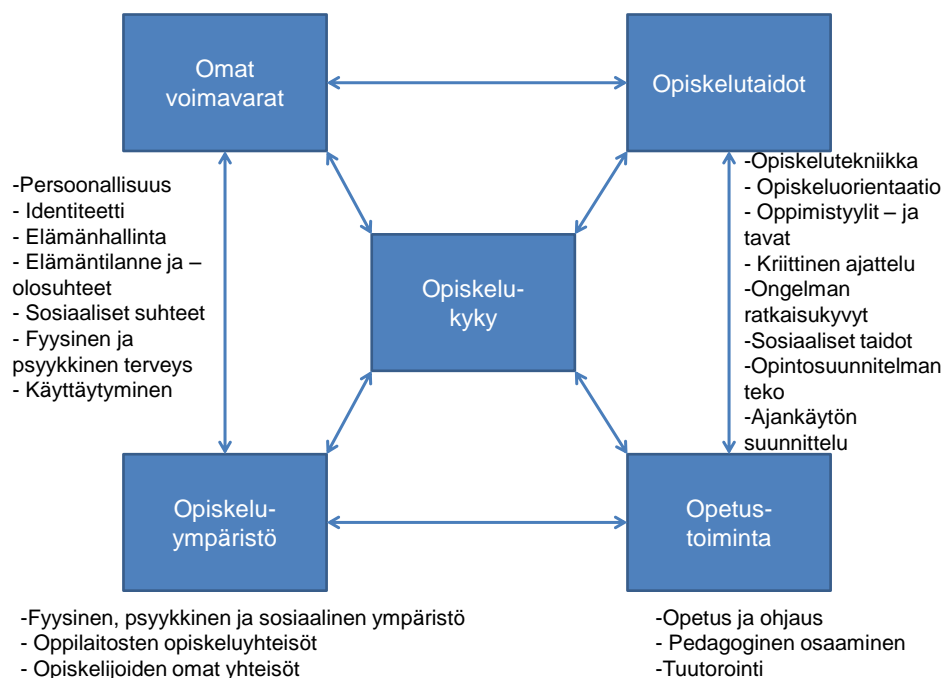
Kuvio 1. Koulun hyvinvointimalli (Konu 2002, 44).

Koulun hyvinvointimallia voidaan käyttää hyvinvoinnin arvioimiseen joko oppilasjoukoissa tai kokonaisissa kouluissa. Konun Koulun hyvinvointimalli kertoo oppilaiden ja opiskelijoiden näkökulman tehdystä opiskeluhoiltotyöstä, joka erilaisin toimenpitein pyrkii edistämään opiskelijoiden hyvinvointia.

Koulun hyvinvointimallin taustalla on Allardtin (1976a, 1976b, 1989) sosiologinen hyvinvointimalli, jossa hyvinvoinnin ulottuvuudet jaotellaan kolmeen osaan: elinolot (having), sosiaaliset suhteet (loving) ja itsensä toteuttaminen (being). Itsensä toteuttamiseen liittyy yhteiskuntaan integroituminen kun taas sen negatiivinen puoli viittaa syrjäytymiseen. Terveiden (health) Allardt (1976b, 134) sijoitti elinolot-alueelle (having). Riihinen (1987) näkisi hyvinvoinnin osa-alueissa myös turvallisuus-aspektin, mikä oppilaitosten tekemässä hyvinvointityössä painottuu.

Opiskelijat tarvitsevat **opiskelukykyä**, jota työkyvyn määritelmää mukaillen voidaan pitää kokonaisuutena syntyen opiskelijan ja opiskelun vuorovaikutuksesta. Opiskelukyky määrittyy opiskelijan, hänen opiskelutyönsä ja opiskeluympäristönsä välisessä vuorovaikutuksessa, johon vaikuttaa oppilaitoksen toimintakulttuuri. (Säntti 1999.)

Terveiden ja opiskeluhyvinvoinnin kannalta keskeisiä seikkoja huomioiden on kehitetty työkykymallin lähtökohdista opiskelukykymalli. Kristina Kuntun opiskelukykymallissa (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006b, 42) opiskelijan opiskelukykyyn vaikuttavat neljä kuvion 2 mukaista osa-alueita, joista ensimmäisenä on kuvattu opiskelijan fyysiset ja psyykkiset *voimavarat*. Voimavarat tarkoittavat laajasti opiskelijan persoonallisuutta, elämäntilannetta, sosiaalisia suhteita, terveydentilaa sekä toimeentuloa että optimistista asennetta. Useat yliopisto-opiskelijoiden hyvinvointia ja opiskelua koskevat tutkimukset (Lounasmaa, Tuori, Kunttu & Huttunen 2004; Laaksonen 2005; Kurri 2006; Kunttu & Huttunen 2009) osoittavat että opiskelijan kokemus elämäntilannasta, omien kykyjen ja voimien riittävydestä sekä sosiaalinen tuki vaikuttavat tärkeinä tekijöinä hyvinvointiin ja opiskeluiden sujumiseen.

Kuvio 2. Opiskelukykymalli (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2006b, 42).

Opiskelukykyyä vaikuttavat opiskelijan *opiskelutaidot*, joita ovat opiskelutekniikat ja opiskeluorientaatio, –tyylit ja –tavat, metakogniset tiedot ja taidot eli tietoja omista tiedoista ja taidoista sekä kriittinen ajattelu, ongelmanratkaisukyvyt sekä sosiaaliset taidot. Tärkeää on myös taito suunnitella opintoja ja ajankäyttöä. (Kunttu & Huttunen 2009, 11–12.) Myös Kurrin (2006) tutkimus nosti esiin yliopisto-opiskelijoiden opiskelutaidollisten valmiuksien merkityksen opiskelujen sujumiseen.

Keskeinen osa opiskelukykystä on pätevä *opetus- ja ohjaustoiminta*, joihin kuuluvat opettajan ja opiskelijan välinen vuorovaikutus, palaute sekä arviointi. Myös opiskelijan kuuluminen opiskeluyhteisöön ja tutorointi ovat osa tätä toimintaa. Opiskelukykyyä vaikuttaa *opiskelu-ympäristö*, johon kuuluvat fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen ympäristö. Fyysinen opiskelu-ympäristö koostuu erilaisista oppimisympäristöistä ja olosuhteista, opintojen järjestämisestä, opetusvälineistä ja tiloista. Psyykkiseen ja sosiaaliseen ympäristöön kuuluvat

henkilökunta ja opiskelijoiden välinen ja keskinäinen vuorovaikutus. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006b, 42.)

Useat tutkimukset niin kouluista, oppilaitoksista kuin korkeakouluistakin painottavat hyvinvoinnin ja oppimisen sekä opiskelun kulmakiviinä oppimisympäristöä, vuorovaikutusta ja terveyttä. Opiskelukykyyntä vaikuttavat myös oppilaitoksen arvot ja toimintakulttuuri sekä oppilaitoksen henkilöstön ilmapiiri, joka vaikuttaa opiskelijoihin ja heidän motivaatioonsa opintoja kohtaan. (Lounasmaa ym. 2004.)

3.2. Opiskeluhoito ja syrjäytymisen ehkäiseminen

Syrjäytyminen ja syrjäytymisen uhka ovat käsitteitä, joiden avulla on määritelty nuorten ongelmia. Tapio Kuurteen (2001, 39) mukaan syrjäytymistä määritellään usein ulkoapäin eivätkä kaikki syrjäytyneiksi määritellyt nuoret koe itseään syrjäytyneiksi tai ole kokonaisvaltaisesti syrjäytyneitä. Lämsän (2009, 39) mukaan nuori voi olla syrjäytymisvaarassa, mutta vasta kun monta ehtoa nuoren elämäntilanteessa täyttyy, voidaan puhua varsinaisesta syrjäytymisestä:

- elämäntilanteen negatiivinen muutos
- ulosajautuminen keskeisiltä toiminta-alueilta yhteiskunnassa
- ongelmien kasaantuminen ja pitkittyminen ja niiden hallitsemattomuus
- yksilön ja yhteiskunnan normijärjestelmän välinen ristiriita, normaalista tai laajasti hyväksytystä tilanteesta poikkeaminen sekä
- elämäntilanteen kadottaminen ja vieraantumisen kokeminen.

Mikäli yksikin ehto puuttuu, ei voida varmuudella puhua syrjäytyneisyydestä. Sen sijaan syrjäytymisvaarasta voidaan puhua, jos itsenäistynyt nuori jää koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle ja hänellä on asunnon saannin ja rahoittamisen kanssa ongelmia. (Lämsä 2009.)

Nuorten syrjäytyminen on ollut viime vuosina keskiössä monissa lapsia, nuoria ja perheitä koskevissa ohjelmissa ja asiakirjoissa. Pääministeri Jyrki Kataisen

hallitus asetti nuorten syrjäytymisen ehkäisyn yhdeksi kärkihankkeekseen. Vuonna 2013 tulee voimaan Työ- ja elinkeinoministeriön toteuttama nuorten yhteiskuntatakuu, jonka toimenpiteet ehkäisevät syrjäytymistä ja takaavat muun muassa peruskoulun päättävälle nuorelle toisen asteen opiskelupaikan. Avainasemassa syrjäytymisen ehkäisemisessä ovat etenkin varhainen puuttuminen ja viranomaistyön suuntaaminen ennaltaehkäisevään toimintaan sekä koulutuksen nivelvaiheen¹ onnistuminen. Työ- ja elinkeinoministeriön Nuorten yhteiskuntatakuu -työryhmä on luvannut antaa jatkossa kantansa myös oppilaitoksen ohjauspalveluihin ja opiskeluhooltoon liittyen. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012.)

Kristiina Huhtanen (2007) toteaa koulumaailman varhaisesta puuttumisesta, että varhaista puuttumista ei ole ilman varhaista tukea. Interventiot ovat korjaavaa toimintaa kun taas varhaisen puuttumiseen kuuluva preventio merkitsee ennaltaehkäisevää toimintaa, johon koulun prosessien pitäisi painottua. Koulussa huolen aihe voi nousta nuoren kehitykseen, elämäntilanteeseen, hyvinvointiin ja olosuhteisiin liittyen. Ongelmat eivät ole välttämättä oppilaslähtöisiä vaan ne voivat heijastua yhteiskunnasta ja perheiden ongelmista. Vaikka koulu ja opettajat eivät voi kaikkia ongelmia ratkaista, voidaan moniammattillisella, oikea-aikaisella ja varhaisella puuttumisella estää ongelmien kärjistyminen ja ehkäistä syrjäytymistä.

Ilpo Kuronen (2010) kuvaa väitöstutkimuksessaan koulun merkitystä syrjäytymisen ehkäisemisessä etenkin nivelvaiheen, sosiaalisen vuorovaikutuksen ja ohjauksen onnistumisen kautta. Mikäli opiskelija ei ole yläkoulussa kiinnittynyt kouluun eikä sitoutunut opiskeluun, on se vaikeaa toisella asteellakin. Kuronen

¹ Nivelvaihe on perusopetuksen ja toisen asteen opetuksen välinen taitekohta. Tässä siirtymävaiheessa nuori selkeyttää asteittain suuntautumistaan ja pyrkimyksiään jatko-opintoihin ja ammattiin liittyen. Nivelvaiheeseen liittyy opetuksen sisällöt ja järjestelyt, ohjaus ja tuki, koulutuksen keskeyttäminen ja koulutusalan vaihto. (Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:33.)

peräänkuuluttaa niin ikään opiskelun ja oppimista haittaavien vaikeuksien varhaista tunnistamista ja puuttumista, rakenteiden joustoa sekä opiskelu- ja ohjausympäristön yhteisöllisyyttä (em. 324–325.)

Lämsä (1999, 51) tarjoaa syrjäytymisvaarasta selviämiseen tikapuu-mallia yhdistäen syrjäytymisen uhat ja selviytymisen mahdollisuudet, jossa nuoren omalla toiminnalla ja valinnoilla on merkitystä. Selviytymisessä korostuu muun muassa, että nuori on saanut omalle kasvulleen aineksia toimintaympäristöstä, hän selviytyy omien voimavarojensa ja lähiyhteisöltä sekä palvelujärjestelmältä saamansa tuen turvin ja hän sopeutuu kouluun ja kokee kuuluvansa yhteisöön.

3.3 Opiskeluhoito lainsäädännössä

Lukiolaissa (629/1998; muutos 478/2003) puhutaan opiskeluhoollosta termillä opiskelijahuolto, mutta sillä tarkoitetaan laajasti hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa. Oppilaitoksen tulee antaa erityistä tukea tarvitsevalle opiskelijalle tieto terveyden- ja sosiaalihuollon palveluista ja ohjata hänet palveluiden pariin. Lisäksi lukiolaissa säädetään opiskelijan oikeudesta turvalliseen ympäristöön. Koulutuksen järjestäjältä edellytetään suunnitelmia opiskelijoiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä suunnittelua ja valvontaa niiden toteutumiseksi.

Koulutuksen järjestäjän tulee yhteistyössä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden kanssa huomioida opetussuunnitelmaa laadittaessa terveydenhuoltolain (1326/2010) ja lastensuojelulain (417/2007) velvoitteet opiskeluhoollon palveluiden järjestämisestä ja sovittava palveluiden kehittämisalueista. Lastensuojelulain mukaisesti ehkäisevä lastensuojelu on hyvinvoinnin edistämistä ja vanhemmuudentukemista myös opetuksessa. Toisen asteen koulutuksessa opiskelun tueksi voidaan järjestää kuraattori- ja psykologipalveluja. Ehkäisevää lastensuojelua oppilaitoksessa on, kun kouluyhteisö yhdessä huolehtii nuorten hyvinvoinnista. Jokainen kouluyhteisössä

työskentelevä on myös lastensuojelulain ilmoitusvelvollisuuden mukaan velvollinen ilmoittamaan sosiaalihuollolle nuorten tilanteesta, mikäli hänen kasvunsa ja kehityksensä ovat vaarassa.

Opetustointia järjestäessä ja niitä kehittäessä kunnan tulee huolehtia siitä, että näiden palvelujen avulla tuetaan huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lasten kasvatuksessa sekä saadaan selville lasten, nuorten ja perheiden erityisen tuen tarve. Tarvittaessa kunnan tulisi järjestää erityisen tuen tarpeessa oleville lapsille ja nuorille tukevaa toimintaa. Palveluja kehitettäessä erityistä huomiota tulisi kiinnittää lasten ja nuorten tarpeisiin ja toivomuksiin. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Terveydenhuoltolain (1326/2010) mukaan opiskeluterveydenhoito on osa opiskeluhuoltopalveluita. Opiskeluterveydenhuoltoon kuuluu opiskeluympäristön terveellisyys ja turvallisuuden sekä opiskeluyhteisön hyvinvoinnin edistäminen ja seuranta, joihin kuuluu terveys- ja lääkärintarkastus. Opiskeluterveydenhoito pitää sisällään terveyden- että sairaanhoitopalvelut, mielenterveys-, ja päihdetyön, seksuaaliterveyden edistämisen ja suun terveydenhuollon. Erityisen tuen tunnistaminen ja jatkotutkimuksiin ja hoitoon ohjaus ovat osa opiskeluterveydenhoitoa.

Opiskeluhuollon palvelut vaativat kunnissa yhteistyötä sektorien välillä. Monet työryhmät ovat ehdottaneet hajanaisten lakien yhteensovittamista. Yhtenäisen oppilas- ja opiskeluhuoltolain valmistelutyö on aloitettu opetus- ja kulttuuriministeriön sekä sosiaali- ja terveysministeriön yhteistyönä 2010 ja lain on määrä tulla voimaan 1.1.2014. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012a.)

3.4 Opiskeluhuolto opetussuunnitelmassa

Lukion opetussuunnitelman perusteissa (2003) opiskeluhuollosta käytetään termiä opiskelijahuolto, mutta se määritellään opiskelijoiden kokonaisvaltaiseksi fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista huolehtimiseksi.

Opiskeluhuollon tavoitteena on luoda turvallinen ja terve opiskelu- ja työympäristö sekä ehkäistä syrjäytymistä. Opiskelijoiden osallisuutta oman yhteisön hyvinvoinnin edistämiseen tulee tukea.

Huoltajilla tulee olla riittävä mahdollisuus perehtyä lukion työhön. Opetussuunnitelmassa määritellään kodin ja oppilaitoksen yhteistyön periaatteet ja yhteistyö huoltajien kanssa; yhteistyön lähtökohtana toimii nuoren oman vastuun ottaminen sekä huolta pitäminen tukea tarvitsevasta opiskelijasta.

Opetussuunnitelmassa tulee määritellä opiskelijalle tarjottava tuki ja ohjaus opiskeluun, kehitykseen ja elämäntilanteeseen liittyvissä vaikeuksissa sekä mihin opiskelijat ongelmissa voivat ottaa yhteyttä. Ongelma-, onnettomuus- ja kriisitilanteita varten opetussuunnitelmassa kuvataan oppilaitoksen toimintatavat kiusaamiseen, väkivaltaan, mielenterveys- ja päihdekysymyksiin sekä erilaisiin onnettomuuksiin.

3.5 Opiskeluhuollon lähtökohtia

Yhdistyneiden kansakuntien lastenoikeuksien sopimus (60/1991) määrittelee lapsille perusoikeudet terveyteen, koulutukseen, tasa-arvoon ja turvaan kaikkialla maailmassa. Ensisijainen vastuu lapsensa huolenpidosta ja kasvatuksesta on vanhemmilla ja huoltajilla. Viranomaisten on kaikissa lasta ja nuorta koskevissa päätöksissään ja toimenpiteissään kuunneltava lapsen ja nuoren mielipiteitä sekä arvioitava päätösten vaikutuksia lapseen ja nuoreen sekä otettava huomioon heidän etunsa. Lapsella on oikeus saada erityistä suojelua ja hoivaa. Lapsen on saatava riittävä osuus yhteiskunnan voimavaroista sekä hänellä on oikeus osallistua ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti itseään koskevaan päätöksentekoon.

Opetushallitus on uudistanut koulujen opetussuunnitelmia erityismääräyksellä elokuussa 2010. Uudistuksen myötä YK:n lapsen oikeuksien sopimus, YK:n ihmisoikeusjulistus, Euroopan ihmisoikeussopimus sekä YK:n toiminta sisällytettiin lukio-opetuksen arvopohjaan sekä lukion historian oppisisältöön

lisättiin YK:n ihmisoikeusjulistus ja muut keskeiset ihmisoikeussopimukset. Määräyksen mukaiset opetussuunnitelmat on ollut määrä ottaa käyttöön viimeistään elokuussa 2011. (Opetushallituksen määräys 42/011/2010.)

3.6 Opiskeluhoito Vaasan lyseon lukiossa

Vaasan lyseon lukiossa opiskeluhoito on opiskeluympäristön ja –yhteisön hyvinvoinnin edistämistä sekä oppimisvaikeuksien ja muiden ongelmien varhaista tunnistamista ja niihin puuttumista. Opiskeluhoito kuuluu kaikille opiskeluyhteisössä työskenteleville. Vaasan lyseon lukiossa on vahvat ohjausperinteet ja kullekin opiskeluympäristössä työskentelevälle on määritelty omaan rooliin kuuluvat tehtävät opiskelijan ohjauksessa ja tukemisessa. (Vaasan lyseon lukio 2009, 1–4.) Kuvio 3 havainnollistaa Vaasan lyseon lukion monipuoliseen ohjausrinkiin kuuluvia ohjaus- ja tukipalveluita.

Kuvio 3. Ohjauksen järjestäminen Vaasan lyseon lukiossa. (Vaasan lyseon lukio 2009, 3).

Hyvinvoinnin, terveellisuuden ja turvallisuuden edistämiseksi oppilaitoksella on strategioita muun muassa turvallisuuteen, päihteisiin ja kiusaamisen vastaiseen toimintaan liittyen. Opiskelijoiden yhteisöllisyyttä pidetään yllä koko lukio-opintojen ajan. (Vaasan lyseon lukio 2009, 1–4.)

Yhteistyössä kodin kanssa tuetaan opiskelun edellytyksiä sekä opiskelijan terveyttä, turvallisuutta ja hyvinvointia. Kodin ja oppilaitoksen yhteistyö järjestetään siten, että opiskelija saa tukea sekä opiskeluun että hyvinvointiin liittyen. Lähtökohtana on aikuistuvan nuoren ja täysi-ikäisen opiskelijan itsenäisyyden ja oman vastuullisuuden huomioiminen sekä huolenpito tukea tarvitsevasta opiskelijasta.

Huoltajille tarjotaan mahdollisuus perehtyä lukion työhön, opintojen etenemiseen ja poissaoloihin muun muassa vanhempainilloissa. Oppilaitoksessa alkoivat lukuvuonna 2011–2012 vanhempainvarttikokeilut ensimmäisen ikävuoden opiskelijoiden huoltajille. Tärkeänä kanavana opiskelujen sujumisen seuraamisessa sekä kodin ja oppilaitoksen yhteydenpidossa toimii Wilma². (Opetussuunnitelma. Vaasan lyseon lukio 2009, 3.)

Opiskeluhoultotyöhön kuuluvat ikäryhmäpalaverit, joissa käsitellään opiskelijoiden opintojen etenemistä sekä suunnitellaan ja valmistellaan ikäryhmän ryhmänohjausta ja oppilaitoksen tulevia tapahtumia. Vaasan lyseon lukiossa toimii opiskeluhoultoryhmä, jonka kokoonpanoon kuuluu apulaisrehtori, neljä opinto-ohjaajaa, terveydenhoitaja ja kuraattori. Mikäli oppilaitoksen omat

² Wilma on internetin kautta toimiva, koulun ja oppilaitoksen väliseen yhteydenpitoon tarkoitettu liittymä. Se ei ole käyttäjän koneella oleva erillinen ohjelma, vaan palvelu, johon otetaan yhteys selainohjelmalla. Liittymä on avattavissa kaikkialla, missä on internet-yhteydellä avattava tietokone. Liittymää voivat käyttää opettajat, opiskelijat, huoltajat ja koulun johtokunnan jäsenet.

Wilman kautta huoltajat näkevät opiskelijoiden työjärjestyksen, pystyvät seuraamaan opintosuorituksia sekä poissaolotietoja. Wilman kautta huoltajat ja opiskelijat voivat lukea tiedotteita, lähettää viestejä opettajille ja muulle henkilökunnalle. Wilma toimii eräänlaisena sähköisenä reissuvihkona. (Wilman huoltajanopas 2012.)

tukitoimet ja opiskeluhoolto eivät riitä, opiskelija ohjataan oppilaitoksen ulkopuolisen kohdennetun tuen piiriin. (Vaasan lyseon lukio 2009, 5–6.)

4 LAATU OPISKELUHUOLLOSSA

Opiskeluhuollossa laadun määrittäminen ei ole ollut yksiselitteistä. Sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä opetustoimessa laatuajattelussa yhdistyy monipuolisesti palvelujen käyttäjien, palvelujen tuottajien ja johtamisen näkökulmat.

Tämä hanke on osa oppilaitoksen ja opiskeluhuollon laatujohtamista, minkä valtuuttamana kehittäjä-tutkija on lähtenyt muokkaamaan yhdessä kehittämisryhmän kanssa uusia työkaluja oppilaitoksen laaturyhtymään. Laadun ympärille rakentuu oma käsitemaailmansa ja kulttuurinsa, joita on syytä avata niin sanaston kuin menetelmien kuin johtamisenkin osalta.

4.1 Laadun käsitteitä

Laatu voidaan määrittellä ominaisuuksien kokonaisuudeksi, johon perustuu organisaation, tuotteen, palvelun tai tietyn prosessin kyky täyttää sille asetetut vaatimukset ja siihen kohdistuneet odotukset. Nämä vaatimukset voivat perustua lainsäädäntöön, määräyksiin, sopimuksiin tai erikseen määriteltyihin asiakkaiden tarpeisiin. (SFS-EN ISO 9001.)

Laatukriteeri on mittaamisen perusta, joka kertoo millaista tulosta ja laatutasoa tavoitellaan. Mitattavissa oleva ominaisuus valitaan laatukriteeriksi. Kriteerit auttavat täsmentämään laadun sisältöä ja toimivat palvelujen laadun arvioinnissa. Mittaamalla laatukriteerien täyttymistä voidaan arvioida toiminnan tavoitteiden onnistumista ja saada tietoa suunnittelun avuksi. (Sosiaali- ja terveysministeriö 1995; Idänpään-Heikkilä, Outinen, Nordblad, Päivärinta & Mäkelä 2001, 9.)

Terveydenhuollossa Donabedian (1982, 1988) on määritellyt laatukriteerin systemaattiseksi väitteeksi tai lausumaksi, jota voidaan käyttää tietyn päätöksen, palvelun tai tuloksen tarkoituksenmukaiseen arviointiin. Laatukriteeri on selvästi määritelty ja mitattavissa oleva ilmiö, joka on laadun kannalta tärkeä ja selkeä.

Vuori (1992) määrittelee kriteerit rakenteeseen, toimintaan tai lopputulokseen liittyviksi tekijöiksi, jotka vaikuttavat oleellisesti tulokseen. Vuoren määritelmä

koskee hoitoa, mutta se voidaan laajentaa koskemaan koko sosiaali- ja terveyshuollon toimintaa, kun määritelmään lisätään palvelun ja toiminnan tavoitteen saavuttaminen. (Idänpään-Heikkilä ym. 2000, 10.)

Øvretveit (1992) määrittelee laadun kolmesta eri näkökulmasta. Asiakas kokee työn laadun eritavalla kuin työntekijä määrittelee työn ammatillisen laadun. Laatuun kuulu myös palvelujärjestelmästä kertova laadun näkökulma, jossa suhteutetaan kustannukset sekä laatu johtamista ja taloudellisuutta arvioiden. Johtamisen laadusta kertoo palvelujen toteutuminen muun muassa lakeja ja määräyksiä noudattaen.

Laatua voidaan kuvata määrällisin ja laadullisin mittarein. Kvalitatiiviset laatukriteerit kuvaavat monia tekijöitä palveluissa, joita ei voida numeroin kuvata. Laadulliset laatukriteerit auttavat löytämään syitä ja ratkaisuja kertoen sanallisesti toteutuvatko kriteerit vai eivät. (Idänpään-Heikkilä ym. 2000, 12.)

Donabedian (1996) luokittelee laatukriteerit niiden ulottuvuuksien mukaan. Laatu on tulosta palvelusta tai hoidosta kuten terveys tai elämänlaatu. Laatu voidaan nähdä myös prosessina, jossa palvelun ja toiminnan aikaista tilannetta kuvaavat esimerkiksi hoitoon pääsy ja sujuvuus. Toimintaa kehitettäessä on hyvä seurata **prosessikriteerejä**, sillä ne kertovat laadun heikkouksista ja voivat korvata tuloskriteerejä. Palvelujen **rakennetta** kuvaaviin laatukriteereihin kuuluvat palvelulle luotujen ominaisuuksien edellytykset kuten henkilöstö, rahoitus ja tilat. Kun toiminnassa on todettu ongelmia ja niiden syitä etsitään, on hyvä arvioida rakennetekijöiden osuutta prosessien tai lopputuloksen ongelmiin. (Idänpään-Heikkilä ym. 2000, 13–14.)

Laatukriteerien vaatimukset vaihtelevat käyttäjätason mukaan. Valtakunnallisesti, paikallisesti tai työryhmätasolla tarvitaan erilaisia vaatimustasoja laadulle. Laatukriteerit ovat kuitenkin aina päteviä (valideja) ja niiden tulisi perustua tutkittuun tietoon tai yhteiseen mielipiteeseen. Laatukriteerien tulisi olla luotettavia, helposti mitattavia, herkkiä, hyväksytyjä ja manipuloimattomia.

Lisäksi laatuksiteereihin on voitava vaikuttaa arvioitavan toiminnon kautta. (Idänpään-Heikkilä ym. 2000, 14–15.)

Kun halutaan kuvata organisaatiota tai toimintoja kokonaisuutena, laatuksiteeristön tulee kuvata toiminnan laatua eri ulottuvuuksista tasapainoisesti. Laatuksiteeristön tulisi kattaa olennaisten palvelujen toteutuminen ja niiden saavutettavuus, vaikuttavuus, hyväksyttävyyys, kustannustehokkuus. Lisäksi laatuksiteeristössä tulisi näkyä toteutumisen tasa-arvo sekä asiakkaan, asiantuntijan ja johtamisen näkökulmat. (Idänpään-Heikkilä ym. 2000, 22–23.)

Sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnallisiin laatusuositusten (1999, 7–8) keskeisiin periaatteita ovat

- *asiakaslähtöisyys*, jolloin organisaation asiakas pääsee osallistumaan laadunhallintaan ja voi antaa tietoa palvelutarpeistaan ja kehittämisehdotuksia toimintaan liittyen
- *johto*, joka on sitoutunut laatuajatteluun
- *henkilöstö*, joka saa tarvittavaa koulutusta laadunhallintataitoihinsa
- *prosessien kuvaus ja hallinta* laadunhallinnan edellytyksenä
- *arviointi*; Palveluja tuottavat organisaatiot sisällyttävät laatuajärjestelmiinsä menettelyt, joilla järjestelmällisesti arvioidaan asiakkaiden hyvinvoinnin ja terveydenedistämisen tavoitteiden toteutumista.
- *näyttöön perustuva toiminta*
- *ehkäisevä toiminta*, jonka avulla organisaatiot edistävät hyvinvointia ja terveyttä.

4.2. Laatujohtaminen

Laatu ei synny itsessään vaan laatua pitää johtaa, sillä se ei säily hengissä ilman jatkuvaa huolenpitoa (Lillrank 1990, 87). Silen (1998, 12–15, 46) painottaa, että

laatu ei ole erillinen käsite tai toiminto vaan johdon tulisi ottaa se huomioon systemaattisesti kaikessa toiminnossaan.

Laatujohtaminen on johtamismalli, jolla on pitkät perinteet 1900-luvulle. Laatujohtaminen on noussut yhdeksi avaintekijäksi julkisella sektorilla (Robertson & Ball 2002, 387–405.) Suomessa laatujohtaminen on ollut esillä julkisella sektorilla 1990-luvulta lähtien (Lumijärvi 1999, 180–193).

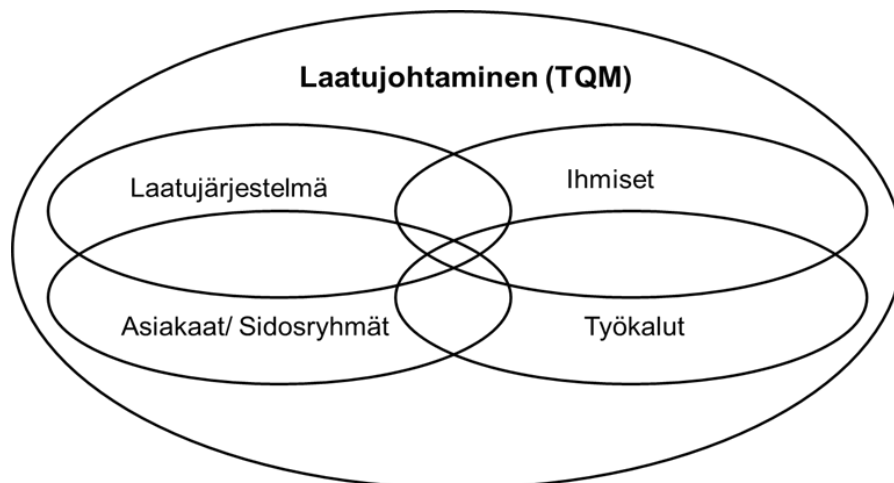
Käsitteiden ymmärtämisessä vaikeuttaa kansainvälisissä julkaisuissa laadunhallinnan ja laatujohtamisen käsitteiden käyttö toistensa synonyymeina. Usein laadun parantamista esitetään laatujohtamisen kanssa vaihtoehtoisena käsitteenä. (Mäki 2000, 23.) Myös laadunhallinta ja laatujohtaminen termejä käytetään rinnakkain. Kaisa Hirvonen (2005) tutki pro gradu -työssään laatujohtamisen käsitettä ja esittelee (em. 22) useita englannin kielisiä termejä laatujohtamiselle kuten Total Quality Management, Quality Management, Management Quality, Business Excellence, Performance Excellence, Total Quality, Total Quality Service. Käsitteitä on käännetty sanoilla kokonaisvaltainen laatujohtaminen (TQM), laatujohtaminen, kokonaisvaltainen laadunhallinta ja laadunhallinta.

Tässä hankkeessa laadunhallinnan toteuttamisella tarkoitetaan laadun arvioimista siihen sopivan menetelmän avulla. Laadunhallinta kuvaa laadun arvioimiseen liittyviä toimintoja, mikä on osa laatujohtamista.

Laatujohtaminen on määritelty johtamistoiminnoksi, jossa laatu on keskiössä ja joka perustuu organisaation kaikkien jäsenten osallistumiseen ja jonka tavoitteena on asiakastyytyväisyys sekä organisaation jäsenten sekä yhteiskunnan hyöty. Laatujohtaminen on toiminnan johtamista, suunnittelua, arviointia ja parantamista asetettujen laatutavoitteiden saavuttamiseksi. Laatutavoitteet perustuvat organisaation omaan laatu politiikkaan. Johto vastaa toiminnasta, mutta sen toteuttamiseen osallistuvat organisaation kaikki jäsenet. (Sosiaali- ja terveysministeriö 1995; Sosiaali- ja terveysministeriö 1999.)

Tässä työssä käytetään laatujohtamisesta käsitettä TQM (Total Quality Management), joka pitää sisällään asiakaskeskeisyyden, johdon sitoutumisen sekä laadun totaalisuuden niin palvelujen, prosessien kuin työympäristönkin laadun siten että organisaation kaikki jäsenet osallistuvat ja sitoutuvat kehittämiseen. (Silen 1997, 19; Lumijärvi & Jylhäsaari 2000, 27.) Laatujohtaminen (TQM) on kokonaisvaltaista laadun johtamista, jolle on ominaista laaja-alainen laatuikäsite. Tämä pitää sisällään asiakaslähtöisyyden, henkilökunnan valtuuttamisen, prosessien johtamisen ja kehittämisen sekä laatujohtamiset. (Hirvonen 2005, 52.)

Ville Tuomi (2000, 2012) nimeää laatujohtamiselle (TQM) neljä elementtiä, jotka ovat Kekäläen (1998, 21–23) mukaan joko pehmeitä tai kovia. Kovat elementit liittyvät työn järjestelmälliseen mittaamiseen ja standardien asettamiseen. Pehmeät elementit tarkoittavat avointa johtamisjärjestelmää, delegointia ja henkilöstön lisättyä autonomiaa ja jopa voimaantumista. Laatujohtamisen (TQM) neljä yhtä tärkeää elementtiä havainnollistuu kuviossa 4.

Kuvio 4. Laatujohtamisen neljä elementtiä (Tuomi 2000, 91).

Tämän kehittämistyön yksi tavoite oli opiskeluhuollon puuttuvan palasen eli työkalun luominen laadunhallintaan.

4.3. Laatujohtamisen menetelmiä

Keinoja laadunhallintaan on monia. Usein organisaatiot valitsevat jonkun itselleen sopivan valmiin menetelmän tai strukturoidun mallin tai kriteeristön laatujohtamisen toteuttamiseen. Opiskeluhoito kuuluu usealle eri sektorille ja laatujohtamisen työkalut vaihtelevat aloittain. Tässä työssä tarkastellaan lähemmin muutamaa laadunhallintamallia, joita on käytetty etenkin julkisella sektorilla ja joista opetustoimeen on muokattu omia laadunhallintamalleja huomioiden myös opiskeluhoollollisia seikkoja.

Tunnetuimpia laatujohtamismalleja ovat ISO 9000 – laatustandardit (SFS-EN ISO 9001) ja erilaiset laatujohtamispalkinnot, joissa keskiössä ovat prosessit. Prosessimainen toimintamalli tarkoittaa tavoitteiden saavuttamista hallitsemalla toisiinsa liittyviä resursseja ja toimintaa kuvaavia prosesseja.

EFQM Excellence Model (The European Foundation for Quality Management), Euroopan laatujohtamismalli (2010), kuvaa laatujohtamisen dynaamista kokonaisuutta yhdeksän alueen kautta. Euroopan laatujohtamismallissa katsotaan, että laadun mahdollistavat tietyt tekijät ja laatu näkyy nimettyjen tulosten kautta. Euroopan laatujohtamismallissa tarkastellaan kokonaisvaltaisesti erillisin kriteerein

- toiminnan
- johtajuuden
- henkilöstön
- toimintaperiaatteiden ja strategian
- kumppanuuksien ja resurssien
- prosessien kautta.

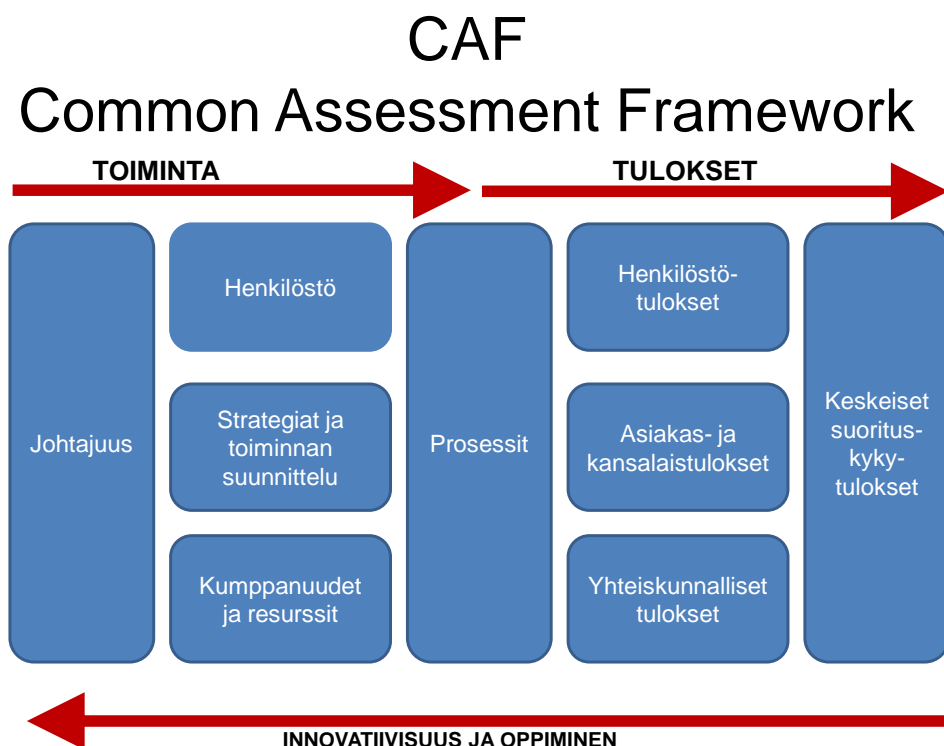
Tuloksiin liittyvät arviointialueita ovat

- henkilöstötulokset
- asiakastulokset
- yhteiskunnalliset tulokset

- keskeiset suorituskykytulokset.

CAF-malli (Common Assessment Framework), Yhteinen arviointimalli (2006), on Euroopan unionin kehittämä laadunhallintamalli, joka on kehitetty etenkin julkisen sektorin organisaatioiden laadunarviointityökaluksi. Mallin avulla tarkastellaan kokonaisvaltaisesti eri tulosalueita sekä niitä organisaation toimintatapoja, joilla hyvät tulokset on mahdollista syntyä.

EFQM-mallin tavoin CAF-malli tarjoaa organisaatiolle näyttöön perustuvan arvioinnin. Kuviossa 5 esitettyssä laadunhallintamallissa arvioitavana on yhdeksän arviointialuetta, joista viisi liittyy toimintaan ja neljä tuloksiin.

Kuvio 5. CAF-malli (CAF 2006, 5).

CAF-mallissa toiminnan arviointialueiden kautta tarkastellaan organisaation eri osa-alueiden toimivuutta ja tuloksia. Toimintaan liittyvät arviointialueet

vaikuttavat saavutettuihin tuloksiin. Arvioitaessa organisaatio saa käsityksen siitä, mitä toimenpiteitä tarvitaan organisaation kehittämiseksi. Mallien avulla henkilöstön on mahdollista osallistua toiminnan arviointiin ja suunnitteluun.

Kokonaisvaltaisen laadun arvioinnin kannalta on tärkeää arvioida kaikki toiminnan kannalta keskeiset osa-alueet kuin myös hahmottaa niiden välinen yhteys. Toimintatavoilla 1–5 on keskinäinen riippuvuus ja toimintatapojen sekä tulosten 6–9 välillä löytyy syy- ja seuraussuhde. Mallia on tarkasteltava kokonaisuutena, sillä tulospuolen asiat ovat usein yhteisvaikutusta useista toiminnanarviointipuolella esitetyistä seikoista. Jotta tulospuolella pystytään parantamaan toimintaa, on nähtävä mistä prosesseista tulos syntyy. (CAF 2006, 6–7.)

CAF-mallin tavoitteena on muun muassa helpottaa laatujohtamisen menetelmien käyttöönottoa julkisella sektorilla. Itsearviointin keskeisin tavoite on organisaation tai sen osien vahvuuksien ja parantamisalueiden paikantaminen ja niistä keskusteleminen. Itsearviointi on keskeinen osa perinteistä Demingin (1986) laatuympyränä tunnettua PDCA-kehittämissykliä (plan/suunnittele, do/toteuta, check /arvioi, act / kehitä).

CAF-malli soveltuu niin koko organisaation yhdeksän keskeisen toiminta-alueen arviointiin kuin myös sen osien arviointiin ja auttaa paikantamaan organisaation ja sen osien vahvuuksia ja kehittämisiä (CAF 2006, 5).

4.4 Laadunhallinta opetustoimessa

Perusopetukseen luotiin laatukriteerit vuonna 2009 ja kriteereitä täydennettiin keväällä 2012. Perusopetuksen laadunhallintamalli perustuu EFQM- ja CAF-malleihin ja tarjoaa käytännöllisen työkalun arvioida koulun toimintaa

rakenteiden³ sekä toiminnan⁴ laadun näkökulmasta. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012c, 4–5.)

Perusopetuksen laatukriteerit huomioivat oppilashuollollisia seikkoja osana laadunhallintamallia. Laadun kriteereissä oppilashuollollisia seikkoja kuvataan muun muassa kohdissa oppimisen, kasvun ja hyvinvoinnin tuki, osallisuus, kodin ja koulun yhteistyö sekä oppimisympäristön turvallisuus.

Peruskoulun laatukriteereissä on kaksi tasoa; ne ovat suunnattu sekä opetuksen järjestäjälle että koulutasolle. Kuntaliitto (Karvonen 2010) on laatinut opetustoimeen sekä varhaiskasvatukseen omat laadunhallintamallit.

Lukiokoulutuksen laadunhallintamalli (Karvonen 2010, 13) pohjautuu perusopetuksen laatukriteereihin sekä EFQM- ja CAF-malleihin. Lukion laadunhallintamallissa on yhdeksän arviointialuetta, joista kolmella arvioidaan rakenteiden laatua

- johtaminen
- henkilöstö
- taloudelliset resurssit

sekä kuudella arviointialueella arvioidaan toiminnan laatua

- opetussuunnitelmatyö
- opetuksen toteuttaminen
- oppimisen tuki
- osallisuus ja vaikuttaminen
- yhteistyö ja kumppanuudet
- oppimistulokset ja opiskelijoiden sijoittuminen jatko-opintoihin.

³ johtaminen, henkilöstö, taloudelliset resurssit sekä arviointi

⁴ opetussuunnitelman toteutuminen, opetus ja opetusjärjestelyt, oppimisen, kasvun ja hyvinvoinnin tuki, osallisuus ja vaikuttaminen, kodin ja koulun yhteistyö, fyysinen oppimisympäristö, oppimisympäristön turvallisuus, perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminta, koulun kerhotoiminta

Lukiokoulutuksen laadunhallintamallissa monet arviointialueet pitävät sisällään opiskeluhuollollisia näkökulmia kuten osallisuuden ja vaikuttavuuden. Kuhunkin arviointialueeseen on määritelty pääsääntöisesti neljä arviointikohdetta eli laatukriteeriä, joissa on mukana opiskeluhuollollisia arviointikriteerejä kuten osiossa Oppimisen tuki; *Lukiossa on toimiva ohjausjärjestelmä; Lukiolla on oppimisen kannalta tarkoituksenmukaiset tilat ja välineet; Opiskelijalla on käytössään opiskelijahuollon palvelut; Kodin ja koulun välillä on toimiva yhteistyö.* (Karvonen 2010, 15.)

Kuntaliiton opetustoimen laadunhallintaan liittyvässä hankkeessa luotujen laadunhallintamallien avulla saatiin monipuolista tietoa koulutuksen laadusta ja arviointien avulla löydettiin toiminnasta vahvuudet ja kehittämiskohteet. Laadunhallintamallit on suunnattu niin opetuksen järjestäjä- kuin koulu- ja oppilaitostasolle. (Karvonen 2010, 6–8.)

4.5 Opiskeluhuollon laadunhallinta

Opetustoimen laadunhallintamalleissa on mukana oppilas- ja opiskelijahuollollisia näkökulmia, mutta laaja-alainen koulun hyvinvointityön laatujohtaminen kaipaa lisää työkaluja myös arviointiin liittyen. Opiskeluhuollon vaikuttavuuden ja tuloksellisuuden arviointiin on ollut vaikea löytää toimivia mittareita. Opiskeluhuollon palvelurakennetta kuvaavia mittareita sen sijaan on kehitetty etenkin kuntatasolle. (Laitinen & Hallantie 2012, 72.)

Oppilashuollon palvelurakenteen ja laadunkehittämistoiminnan hanke toteutettiin vuonna 2007–2011 Opetusministeriön toimesta. Hankkeessa tuotettiin ehdotus esi- ja perusopetuksen oppilashuollon palvelurakenteen arviointiin. Kolmitasoiseen itsearviointimalliin kuuluvat opetuksen järjestäjätaso, koulutaso ja yksilötaso. (Niinikoski ym. 2010, 67.)

Opetuksen järjestäjä eli kuntatason kriteerit kuvaavat toimintaa oppilashuollon järjestäjänä. Itsearviointimallin avulla tarkastellaan resursseja, joilla opetuksen

järjestäjä vastaa oppilashuollon organisoimisesta kunnassa sekä sen avulla tuotetaan tietoa oppilashuollosta ja kehittämissryhmän toiminnasta, palveluprosessien ja -kuvausten olemassaoloista, palvelutarpeiden laadusta sekä myös seuranta- ja vaikuttavuustiedoista. (Niinikoski ym. 2010, 68.)

Koulu- ja toimintayksikkötaso kuvaa oppilashuollon toimintaa yhteisö- ja yksilötasolla. Tämä taso tuottaa tietoa oppilashuollon suunnitelmista, oppilashuoltoryhmästä, asiantuntijakonsultaatiosta, nivelvaiheysteistyöstä ja yhteisölliseen oppilashuoltotyöhön käytetystä ajasta. (Niinikoski ym. 2010, 69.)

Yksilötaso kuvaa oppilashuollon kohdentumista yksilöihin ja kriteerit kuvaavat oppilaan näkökulmaa sekä kokemuksia palveluiden laadusta (Niinikoski ym. 2010, 55). Oppilashuollon onnistumista asiakkaan eli kouluyhteisön, oppilaiden ja vanhempien näkökulmasta voidaan avata oppilashuollolle määritettyjen opetussuunnitelman perusteiden mukaisten kolmen perustehtävän mukaan: yhteisöllisyyden ylläpitäminen ja edistäminen, kokonaisvaltainen huolenpito jokaisesta oppilaasta, vanhempien tukeminen koululaisten vanhempina. Kunkin perustehtävän arvioimista voidaan tarkastella yksilöidyillä laatuavaavilla kysymyksillä. (Laitinen & Hallantie 2012, 73–74.)

Toisen asteen ammatillisen perusasteen opiskeluhoollon arviointi

Vuonna 2009 toisen asteen ammatillisessa peruskoulutuksessa suoritettiin Opetusministeriön toimeksiannosta (372/522/2008) arviointi liittyen opiskeluhooltoon ja erityisesti opiskeluhooltoon kuuluvien palveluiden tarjontaan ja saatavuuteen sekä opiskeluterveydenhuoltopalveluiden toimivuuteen osana opiskeluhoiltoa. Lisäksi arvioitiin koulutuksen järjestäjän opiskeluhooltoon ja opiskeluterveydenhuoltoon liittyvää ohjeistusta, palveluista tiedottamista, niihin ohjaamista. Arvioinnissa huomioitiin opiskeluhoollon suunnittelu ja kehittäminen osana koulutuksen järjestäjän muuta toimintaa sekä kehittämistä osana sosiaali- ja terveystoimen kanssa tehtävää yhteistyötä. (Kotamäki, Niemi, Sirkiä, Virnes, Räisänen & Hietala 2010, 9.)

Toisen asteen ammatillisen peruskoulutuksen opiskeluhoillon arviointi perustui kehittävän arvioinnin lähestymistapaan ollen kriteeriperusteista. Arviointimallina käytettiin CQAF-mallia (Common quality assurance framework), joka on Euroopan unionin laatima laadunvarmistuksen kehys ja ammatillisen koulutuksen suosituksen mukainen. Laadunhallinnan yleinen viitekehys perustuu useiden muiden käytössä olevien arviointimallien (EFQM, CAF) tavoin jatkuvaan oppimiseen ja toiminnan systemaattiseen kehittämiseen. (Opetushallitus 2008.)

Myös CQAF-mallissa korostuu systemaattinen kohdetoiminnan hallinta ja toiminnan jatkuva parantaminen ja kehittäminen Demingin (1986) laatuympyrjän jatkuvan parantamisen periaatteen mukaan. Arvioinnissa opiskeluhoillon sisältö jäsennettiin CQAF-malliin kohtiin suunnittele, toteuta, arvioi ja paranna. Kyseinen malli on ammatillisessa koulutuksessa koulutuksen järjestäjille tuttu ja sen soveltuvuudesta on hyviä kokemuksia.

Arvioinnissa koulutuksen järjestäjät, käytännössä opiskeluhoitotoryhmät, kuvasivat toimintaansa, tuottivat määrälliset tiedot sekä arvioivat toimintaansa monitahoisen arviointiryhmän avulla. Arvioinnissa korostui näin monitahoisuus ja sen myötä syntynyt yhteinen näkemys opiskeluhoillosta, sen tuloksista ja niihin perustuvasta kehittämisestä. (Kotamäki ym. 2010, 47–48.)

4.6 Näyttöön perustuva toiminta ja oppilaitoksen terveydenedistämistäktiivisuus

Sosiaali- ja terveysministeriö (2006a) on laatinut Opiskeluterveyshuollon oppaan laadukkaaseen terveyden ja opiskelukyvyyn edistämistyöhön, joka ulottuu niin yksilö- kuin yhteisötasollekin. Oppaassa kuvataan erilaisia työmenetelmiä, malleja ja hyviä käytäntöjä opiskeluterveydenhuollon ja opiskeluhoitotyön toiminnan tueksi. Oppaassa korostetaan varhaista puuttumista opiskelijoiden huoliin ja terveysongelmiin. Menetelmien lisäksi oppaassa kiinnitetään huomiota salassapitosäädöksiin, annetaan suosituksia henkilöstömääriin ja toiminnan

vaikuttavuuden parantamiseksi, korostetaan näyttöön perustuvien toimintatapojen ja menetelmien käyttöä.

Opiskeluterveydenhuollon laatu on kokonaisuus, joka perustuu organisaation, palvelujen ja tietyn prosessin kykyyn täyttää sille asetetut vaatimukset ja siihen kohdistuvat odotukset. Luotettavan tiedon saamiseksi järjestelmän tulisi tarkastella laatua riittävän monelta taholta ja eri näkökulmista. Oppaan mukaan opiskeluterveydenhuoltoyksikköön olisi hyvä kehittää odotuksista kertova palautejärjestelmä sekä mittareita, jotka kertovat linjausten toteutumisesta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006a, 173–174.)

Sosiaali- ja terveysministeriön toimesta vuosina 2006–2009 toteutui Terveyden edistämisen vertaistieto –hanke (TedBM-hanke), jonka tavoitteena oli kehittää kuntien toimintaa hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä kuvaavia vertauskelpoisia tunnuslukuja (Rimpelä ym. 2009). Terveydenedistämisasiivisuudelle (TEA) ei ole yksiselitteistä kansainvälisesti hyväksyttyä teoriaa tai kuvausta. Voidaan puhua arviointikehyksestä, jossa tulokset nähdään tapahtumien ja toimintojen jonona (Hawe, King, Noort, Gifford & Lloyd 1997; Hawe, Noort, King & Jordens 1998). Yhteisön terveydenedistämisasiivisuutta voidaan mitata ja sen painopisteenä ovat tietoiset toimet terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Tästä esimerkkinä opetustoimessa terveystiedon oppiaine ja opiskeluhoito sekä muut yhteisöön vaikuttavat tekijät kuten oppilaitoksen työolot.

Terveyden edistämisen vertaistietohankkeessa lukioyhteisöön sovellettavaa terveydenedistämisasiivisuutta kuvataan kuuden toisiaan täydentävän näkökulman avulla:

- Sitoutuminen lukion henkilöstön, opiskelijoiden ja heidän perheidensä terveyden ja hyvinvoinnin lisäämiseen ja väestöryhmien erojen poistamiseen. Sitoutumisaste voidaan todeta opetussuunnitelmasta,

taloussuunnitelmasta sekä opiskeluhuollon ja opiskeluterveydenhuollon toimintasuunnitelmista, jotka on hyväksytty lautakunnassa.

- Johtaminen ja sen tukirakenteet ovat tärkeitä hyvien käytänteiden ja toimintojen keskeisten tapausten tilastoinnin toteutumiseksi. Johdon täytyy varmistaa, että koko henkilöstöllä on mahdollisuus toimia yhteisten käytäntöjen mukaisesti.
- Oppilaitoksen terveyden ja hyvinvoinnin seuranta ja tuen tarpeen arviointi on tärkeää ja tietoa tulisi kerätä oppilaitostasolla yhteen tilastotiedoksi, josta johdetaan tarveanalyysi opiskeluhuollon tilaukseksi: Millaista opiskeluhuoltoa oppilaitos tarvitsee saavuttaakseen menestyksellisesti oppimistavoitteet?
- Lukion terveyden ja hyvinvoinnin edistämässä otetaan huomioon kansalliset lait ja yhteiset hyvät käytännöt. Opetussuunnitelman perusteet ja opiskeluterveydenhuollonopas antavat suuntaviivat hyvälle käytännölle.
- Oppilaitoksen toimintarakenne, voimavarat kuten oikein koottu henkilöstö ja osaaminen vastaavat oppilaitoksen tarpeita.
- Oppilaitos tarjoaa mahdollisuuden osallisuuden kokemiseen opiskelijoille ja heidän huoltajille oppilaitoksen ja opiskeluhuollon arvioinnissa ja kehittämisessä. (Rimpelä ym. 2009, 29–30.)

4.7 Opiskelijan näkökulma

Laatujohtamisen keskeisiin periaatteisiin kuuluu asiakaslähtöisyys. Vaasan lyseon lukiossa on tehty vuosittain opiskelijatytyväisyys-kysely ja oppilaitoksessa toteutetaan joka toinen vuosi Kouluterveyskysely.

Kouluterveyskysely

Kouluterveyskyselyllä kerätään yhteen tietoa nuorten elinoloista, kouluoloista, terveydestä, terveystottumuksista sekä opiskeluhollosta. Kyselyyn vastaavat joka toinen vuosi peruskoulujen 8. ja 9. luokan oppilaat sekä lukioden ja ammatillisten

oppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijat. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos on kerännyt vertailukelpoisia tietoja peruskouluissa vuodesta 1996, lukioissa vuodesta 1999 ja ammatillisissa oppilaitoksissa vuodesta 2008 lähtien. Kyselyyn vastasi vuonna 2011 noin 90 000 nuorta, mikä antaa vertailukohtaa oman oppilaitoksen hyvinvointituloksiin. (Lommi, Luopa, Puusniekka, Vilkki, Jokela, Kinnunen & Laukkarinen 2011, 7.)

Kouluterveyskysely tarjoaa tietoa oman oppilaitosyhteisön hyvinvoinnista ja sen kehityksestä. Kouluterveyskyselyn tuloksia voidaan käyttää nuorten terveyden ja hyvinvoinnin kehittämistyöhön niin oppilaitoksissa kuin kunnissakin. (Lommi ym. 2011, 8–9.) Kouluterveyskysely tarjoaa oppilaitoksille neljäkymmentäkaksi indikaattoria, jotka antavat yleiskuvan opiskeluyhteisön hyvinvoinnin tilanteesta. Oppilaitosten käytettävissä on myös laajempi, opiskeluhuoltoon suunnattu 88 indikaattorin kooste, jonka avulla opiskeluhuoltotyön keskeisiä tuloksia voidaan tarkastella. Indikaattorit sisältävät fyysiset työolot, työilmapiirin, osallisuuden, koulutyön kuormittavuuden, ruokailun, kiusaamisen ja häirinnän, sosiaaliset suhteet, tupakoinnin, terveystottumukset, koetun terveyden ja kokemuksen opiskeluhuollon tuesta. (Lommi ym. 2011, 8.)

Oppilaitoskohtaisia Kouluterveyskyselyn tuloksia voidaan tarkastella yhteisön hyvinvoinnin näkökulmasta ja peilata niitä jo olemassa oleviin suunnitelmiin sekä laajemmin kunnan ja opetuksenjärjestäjän suunnitelmiin. Kunnissa tuloksia voidaan hyödyntää niin hallinto- ja strategiatyössä, kunnan eri hallintokuntien kuin alueellisten poikkihallinnollisten työryhmien toimesta. (Lommi ym. 2011, 7.)

Koulun hyvinvointiprofiili

Anu Konu ja Hanna Gråsten-Salonen (2004) ovat kehittäneet Koulun hyvinvointiprofiilin koulun ja sen oppilashuoltotyön kehittämisen välineeksi.

Hyvinvointiprofiili mahdollistaa oppilaiden kokeman hyvinvoinnin arvioinnin ja kertoo koulun toiminnan tuloksellisuudesta toimien itsearvioinnin työkaluna.

Koulun hyvinvointiprofiili tuottaa tietoa kouluyhteisön hyvinvointitilanteesta neljällä osa-alueella: olosuhteet, sosiaaliset suhteet, itsensä toteuttamisen mahdollisuudet sekä terveydentila. Oppilaiden hyvinvointitiedon avulla voidaan etsiä koulun kehittämiskohteita sekä tuottaa sisältöjä terveystieto-oppiaineeseen ja hyvinvoinnin ja mielenterveyden edistämiseksi koulussa. (Konu & Gråsten-Salonen, 2004.)

Koulun hyvinvointiprofiilin on helposti teetettävissä valmiina kyselynä Opetushallituksen sivuilla internetissä osoitteessa <http://www10.edu.fi/hyvinvointiprofiili/>. Sivustolla on oma kysely toisen asteen oppilaitoksille. Kyselyn tuloksia voidaan verrata valtakunnallisiin tuloksiin. Lisäksi henkilökunnalle on suunnattu internetsivuilla oma hyvinvointikysely.

5 METODINA TOIMINTATUTKIMUS

Vaasan lyseon lukion laadunarvioinnin kehittämistyö on tehty toimintatutkimuksen luonteen mukaisesti. Toimintatutkimus on lähestymistapa, jossa toiminta ja tutkimus ovat läsnä samanaikaisesti (Heikkinen, Rovio & Syrjäjä 2006). Heikkinen ja Huttunen (2007, 196–197) toteavat toimintatutkimuksen soveltuvan hyvin sosiaalisten työyhteisöjen kehittämistyöhön.

Toimintatutkimusprosessissa keskeistä on yhteisöllisyys; sekä tutkimuksen tekijä että yhteisön jäsenet osallistuvat ongelman ratkaisuun ja työn käytännölliseen kehittämiseen. Prosessin edetessä yhteisön jäsenet tukevat toisiaan ja edistävät toistensa ammatillista kehittymistä keskustelujen avulla. (Kiviniemi 1999, 63–83.) Kurt Lewinin (1947) perusidea toimintatutkimuksessa on sosiaalisen toiminnan edellytysten ja vaikutusten vertaileva tutkimus. Lewin kehottaa kohtaamaan rohkeasti myös valta- ja arvokysymykset (Lewin 1948, 1951).

Toimintatutkimuksen alussa selvitetään asioiden nykytila. Uusien toimintatapojen kehittämiseksi tarvitaan toimijoiden välistä keskustelua kehittämisen suunnasta. Tutkija osallistuu aktiivisesti toimintaan; Hän tekee muutokseen tähtäävän väliintulon, käynnistää muutoksen ja rohkaisee ihmisiä kohti muutosta. Toimintatutkimusprosessi perustuu interventioon ja on luonteeltaan käytännönläheinen, osallistava, reflektiivinen ja sosiaalinen. (Heikkinen 2006, 16–38.)

Kurt Lewin (1948, 1951) kuvaa toimintatutkimusprosessia syklisenä prosessina, jota vaiheistavat suunnittelu, toteuttaminen eli toiminta ja reflektio. Toimintatutkimukseen luonteeseen kuuluu kehämäisyys ja syklisyys, joissa vaiheittain katsotaan eteen ja taaksepäin. Konstruoiva vaihe rakentaa uutta ja suuntaa tulevaan. Rekonstruoivassa vaiheessa arvioidaan toteutunutta toimintaa. Syklin vaiheet vuorottelevat ja ne voivat alkaa mistä tahansa vaiheesta ja usein niiden alkua onkin mahdotonta paikantaa. Useat peräkkäiset syklit muodostavat

toimintatutkimuksen spiraalin ja siitä muodostuu pyörre, joka johtaa uusiin kehittämisideoihin. (Heikkinen ym. 2006, 78–79.)

Dialoginen kehittämistapa

Kommunikatiivisessa toimintatutkimuksessa korostetaan vuorovaikutusta ja osallistujien tasavertaista keskustelua muutoksen aikaansaamiseksi. Kommunikatiivisesta toimintatutkimuksesta käytetään myös nimitystä dialoginen kehittämismenetelmä. (Lehtonen 2004.)

Kommunikatiivisessa toimintatutkimuksessa työntekijät nähdään oman työnsä asiantuntijoina ja he osallistuvat ja tuovat kokemustietoaan aktiivisesti esiin. Kommunikatiivisessa toimintatutkimuksessa demokraattisen dialogin periaatteita ovat osanottajien välinen tasa-arvoisuus ja jokaisen velvollisuus esittää aktiivisesti oma näkökulmansa ja auttaa muita etsimään omansa. Dialogi on osallistujien välistä ajatustenvaihtoa aiheesta, jonka kaikki ymmärtävät. Dialogissa kaikki asiaa koskevat väitteet ovat oikeutettuja. Jokaisen dialogiin osallistuvan on hyväksyttävä, että muilla saattaa olla parempia perusteluita kuin hänellä itsellään ja näin erilaisia mielipiteitä on siedettävä. Dialogin tulee tuottaa sopimuksia, jotka voivat johtaa käytännön toimenpiteisiin. (Gustavsen 2001; 18–19, Heikkinen ym. 2006, 55–59.)

Tätä toimintatutkimusta on toteutettu dialogisen kehittämismenetelmän periaatteiden mukaisesti. Opiskeluhoitoryhmän toimijat keskustelivat oppilaitoksen opiskeluhoillon kehittämisen periaatteista ja tavoitteista sekä laadusta. Tavoitteena oli yhteisen ymmärryksen löytäminen rakenteiden ja käytänteiden tilasta ja niiden kehittämisestä.

5.1 Kehittämistyön eteneminen

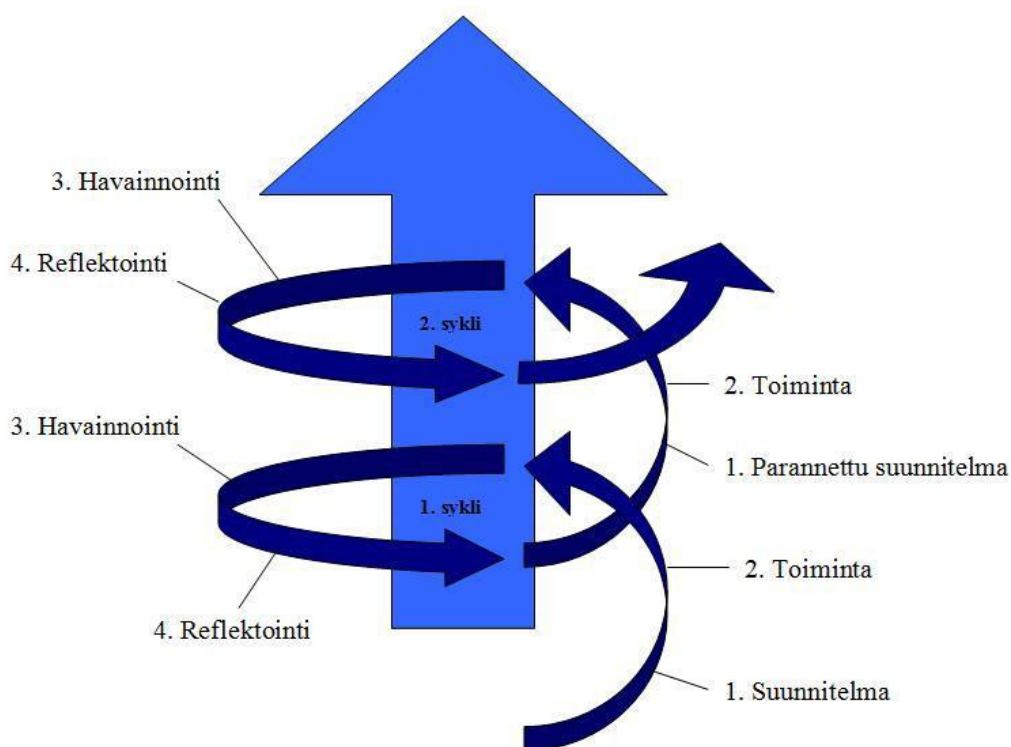
Työn ensimmäisenä tavoitteena oli työstää opiskeluhooltoon laadunhallintamalli. Syksyn 2011 aikana kehittäjä-tutkija tutustui erilaisiin laadunhallintamalleihin ja esitteli niitä kehittämisryhmälle myöhemmin joulukuussa. Dialogissa ryhmä työsti ja mietti, miten valmiit laadunhallintamallit sopisivat opiskeluhoollon arviointiin. Ryhmässä todettiin, että vaikka hyviä ja tarpeellisia opiskeluhooltoja eteenpäin vieviä ohjeistuksia on, olisi hyvä kerätä niitä yhteen sopivaan laadunhallintamalliin, joka tunnistaa opiskeluhoollotyön erityisyyden.

Ryhmässä käytiin prosessin alussa keskustelua, minkälaista on hyvä ja laadukas opiskeluhoolto ja millaisia laatukriteerejä opiskeluhooltoon voitaisiin yleensä nimetä. Vastauksia tavoitteelliseen opiskeluhooltoon etsittiin ja löydettiin luvussa 3 mainituista opiskelijahuoltoon liittyvistä laeista, oppaista, suosituksista sekä opetussuunnitelman perusteista. Selvää oli, että kriteerien tuli olla Idänpään ja Heikkilän (2000) mukaisesti päteviä perustuen tutkittuun tietoon tai yhteiseen mielipiteeseen. Nimettävien laatukriteerien tuli olla helposti mitattavia, herkkiä, hyväksytyjä ja manipuloimattomia.

Vaasan lyseon lukion opiskeluhoollon ja laadunhallinnan kehittäminen eteni kuvion 6 mukaisena prosessina ja erilaisina sykleinä, joihin kuului konstruoivia, eteenpäin vieviä ja rekonstruoivia, taaksepäin katsovia vaiheita toimintatutkimuksen tapaan (Lewin 1951; Heikkinen ym. 2006).

Toimintatutkimuksen luotettavuuden varmistamiseksi kehittäjä-tutkija oli tiiviisti mukana prosessin eri vaiheissa keräten aineistoa eli havaintoja kehittämispäiväkirjaan, johon koottiin ja analysoitiin tietoa kehittämisryhmän ajatuksista, dialogeista, työryhmän ilmapiiristä ja työn etenemisestä suunnitelmiseen. Pole ja Morrison (2003, 18–19) kehottavat miettimään itsekriittisesti omaa rooliaan kentällä ja olemaan siitä ja positiossa tapahtuvista muutoksista jatkuvasti tietoinen. Rajakallion (2011, 121) tapaan kehittäjä-tutkija

pyrki tiedostamaan oman roolinsa ja käymään sisäistä keskustelua itsensä kanssa luotettavuusuhkien ennakoimiseksi. Kehittäjä-tutkija pyrki tuomaan seuraavissa luvuissa mahdollisimman tarkasti ja läpinäkyvästi esiin eri tutkimusvaiheita ja niissä tehtyjä ratkaisuja luotettavuuden arvioimiseksi.

Kuvio 6. Toimintatutkimuksen spiraali (Heikkinen ym. 2006, 81).

5.2 Opiskeluhuollon laadunhallintamallin viitekehys

Hankkeessa laadunhallintamallin kehittämisessä päävastuun kantoi kehittäjä-tutkija. Opiskeluhuoltoon kehitetty laadunhallintamalli perustuu luvussa 4 esiteltyihin EFQM- ja CAF-malleihin sekä opetustoimen laadunhallintamalleihin. Näiden mallien tavoin opiskeluhuollon laadunhallintamallissa haluttiin toteutuvan niin ikään prosessinäkökulma ja laadun monipuolisuus.

Opiskeluhuollon kehittämistyön tavoitteena oli laadunarvioinnin avulla löytää oikeita asioita opiskeluhoitotyön kehittämiseen. Idänpään-Heikkilä ym. (2000,

13) kehottaa kiinnittämään huomiota rakenteiden laatuun ja prosesseihin, kun halutaan löytää syitä mahdollisille laadun heikkouksille.

Keräämänsä laatuun perustuvan tiedon valossa sekä kehittämisryhmän dialogien pohjalta kehittäjä-tutkija ryhtyi työstämään edellä mainittuja laadunhallintamalleja mukaillen ensimmäistä versioita opiskeluhuollon laadunhallintamalliksi joulukuussa 2011. Kehittämisryhmän dialogissa nousseita huomiota laadukkaasta opiskeluhuollosta käytettiin laadunhallintamallin viitekehysten jatkomuokkaamisessa.

Tammikuussa 2012 laadunhallintamallin viitekehys oli valmis. Kehittäjä-tutkija sekä kehittämisryhmän jäsenet katsoivat, että laadunhallintamallissa oli oleelliset opiskeluhooltoon vaikuttavat prosessit otettu huomioon. Opiskeluhuollon keskeisiä tavoitteita on hyvinvointi ja terveydenedistäminen, joten tämän luonteen mukaisesti hyvinvoinnin ja terveydenedistämisen aktiivisuus korostuu opiskeluhuollon arviointialueissa. Sekä opetus, sosiaali- että terveyssektoreiden laatusuosituksissa huomiota kiinnitetään laatutyön prosessien hallintaan, joten tässäkin mallissa haluttiin korostaa erilaisia opiskeluhooltotyön prosesseja. (Sosiaali- ja terveysministeriö 1999, 7-8; Karvonen 2010.)

Opiskeluhuollon laadunhallintamallista pyrittiin tekemään monipuolinen malli, jossa laatua tarkastellaan useasta näkökulmasta opiskeluhuollon eri prosesseja huomioiden. Kuviossa 7 esitettyyn laadunhallintamalliin valittiin yhdeksän arviointialuetta, joissa **rakenteiden laatua** kuvasivat johtajuus, henkilöstö, toiminnan suunnittelu sekä olosuhteet ja resurssit. **Toiminnan laatua** kuvaavia arviointialueita olivat opiskeluhuollon toteuttaminen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, osallisuus ja vaikuttaminen, yhteistyö sekä viimeisenä arviointialueena vaikuttavuus ja arviointi.

Opiskeluhuollon arviointialueet

Kuvio 7. Opiskeluhuollon arviointialueet

Rakenteiden laatuosuus perustui vahvasti CAF-malliin sekä opetustoimen laadunhallintamalleihin. Tätä laadunhallintamallia luodessa kehittäjä-tutkija myös tiedosti, että opiskeluhoolto ulottuu usealle eri sektoreille. Niin opetus-, sosiaali- ja terveydenhuollonkin laatusuosituksissa ja laadunhallinnassa korostuu johto, joka on sitoutunut laatuajatteluun. Oleellisena osana pidetään myös osaavaa ja riittävää henkilöstöä. Toiminnan suunnittelu sekä olosuhteet ja resurssit ovat niin ikään tärkeitä osia opiskeluhoollon rakenteissa.

Laadunhallintamallissa toiminnan laadun ensimmäiseksi arviointikohteeksi valittiin opiskeluhoollon toteuttaminen, jonka sisään rakentui arviointikriteerein tarkasteltavaksi opiskeluhoollon vaatimuksia ja hyviä käytänteitä. Omana osionaan oli oppimisen ja hyvinvoinnin tuki. Yhdeksi arviointikohteeksi nostettiin

lukiokoulutuksen laadunhallintamallin (Karvonen 2010) tapaan osallisuus ja vaikuttaminen, mitkä ovat tärkeitä seikkoja hyvinvoinnin kokemisessa.

Myös lukion terveydenedistämisasiivisuutta (Rimpelä ym. 2008, 29–30) kuvattiin edellä mainittujen ja toisiaan täydentävien seikkojen kautta kuten johtajuus, oikein koottu henkilöstö, oppilaitoksen sitoutuminen terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen toiminnan suunnittelun kautta. Nämä kohdat löytyivät laadunhallintamallin rakenteiden laatua kuvaavasta osiosta. Terveydenedistämisasiivisuuteen kuuluu myös osallisuus ja kodin välinen yhteistyö, jotka löytyivät toiminnan laatua kuvaavissa arviointialueissa. Eri sektorien leikkauspisteeseen sijoittuva opiskeluhoito edellyttää toimiakseen monitahoista yhteistyötä. Tämä otettiin huomioon yhteistyöosion kriteereissä, joista kerrotaan laajemmin seuraavassa osiossa 5.3.

Opiskeluhoollon laadunhallintamallin viimeiseksi arviointialueeksi valittiin vaikuttavuus ja arviointi, joissa konkretisoitui tieto etenkin opintojen keskeytymisistä ja siitä miten oppilaitoksen opiskeluhoito oli onnistunut ehkäisemään syrjäytymistä.

5.3 Opiskeluhoollon laatukriteerit

Opiskeluhoollon arviointialueisiin liittyviä laatukriteerejä muokattiin tammikuusta 2012 aina maaliskuun loppuun saakka. Sekä CAF-mallissa (2006) että opetustoimen laadunhallintamalleissa (Karvonen 2010) on runsaasti arviointikriteerejä sekä myös useita arviointialueita avaavia kysymyksiä. Kehittäjä-tutkija muokkasi kirjallisuuden, lakien, ohjelmien ja hyvien käytänteiden avulla arviointialueita avaavia kysymyksiä ja runsaasti kriteerejä kullekin arviointialueelle. Kehittämisryhmän dialogien seurauksena kuhunkin arviointialueeseen jäi lopulta vain neljä kriteeriä, jotka laadullisesti kuvasivat

rakenteita ja toimintaa ja joiden uskottiin tuovan tietoa opiskeluhuollon vahvuuksista ja osoittavan sen mahdollisia heikkouksia.

Tutkija-kehittäjän luomat kriteerejä avaavat kysymykset jäivät perustellusti pois koko hankkeesta. Malli haluttiin pitää mahdollisimman kevyenä ja helposti lähestyttävänä, jolloin kriteerejä ja muita kysymyksiä ei haluttu olevan liikaa. Dialogissa uskottiin, että näin kuka tahansa opiskeluhuoltotyötä tekevä, mutta arviointityössä vieraampikin pääsisi helposti sisälle tämän opiskeluhuollon laadunhallintamallin periaatteisiin.

Arviointikriteereillä haluttiin avata oppilaitoksen hyvinvointityön työkäytäntöjä ja tuotettavan tietoa monipuolisesta kultakin arviointialueelta. Rakenteiden laatua kuvaavat kriteerit mukailivat tiivistetystä CAF-mallia sekä opetustoimen laadunhallintamalleja opiskeluhuollon näkökulmasta. Toiminnan laatua kuvaavat laatukriteerit pyrittiin nimeämään siten, että oleelliset asiat opiskeluhuollon tavoitteista tulivat näkyväksi (Vertaa lukion Opetussuunnitelman perusteet 2003, Lukiolaki 629/1998, 478/2003, Lastensuojelulaki 417/2007 ja Terveystieteiden laiksi 1326/2010).

Opiskeluhuollon toteuttamisessa tarkasteltiin varhaista puuttumista, ohjausjärjestelmää, ennaltaehkäisevää työtä sekä vaitiolovelvollisuutta. Oppimisen ja hyvinvoinnin tuki –kohdassa painotettiin kohdennettua tukea, erityistä tukea sekä opiskeluhuollon palveluita. Arviointialueessa yhteistyö korostui kodin ja oppilaitoksen välisen yhteistyön lisäksi oppilaitoksen sisäinen yhteistyö opiskeluhuollollisissa asioissa sekä nivelvaiheen yhteistyö. Vaikuttavuus ja arviointi alueella tarkasteltiin, miten opiskeluhoito oli pystynyt ehkäisemään syrjäytymistä ja miten oli ehkäisty opintojen keskeytymistä. Arviointialueeseen valittiin kriteeriksi myös opintojen hallitut keskeytykset. On yleistä, että opiskelijoita sijoittuu opiskelemaan myös toisaalle, kun opiskelija vaikkapa muuttaa perheen tai muun syyn kuten vaativan harrastuksen mukana

toiselle paikkakunnalle, jatkaen kuitenkin opiskelua. Hallittu keskeyttäminen edellyttää, että opiskelija ohjataan saattaen vaihtaen toisaalle kuten uuteen opiskelupaikkaan.

Yksityiskohtaiset opiskeluhuollon arviointikohteet löytyvät kokonaisuudessaan tämän työn liitteenä (LIITE 2).

6 LAADUN ARVIOINNIN PROSESSI

Tämän toimintatutkimuksen toisena tavoitteena oli kehitettävän laadunhallintamallin avulla arvioida opiskeluhuollon laatua ja mahdollisesti löytää mallin avulla opiskeluhuollon kehittämiskohteita. Varsinaiset opiskeluhuollon laadun arviointipäivät päätettiin kehittämissyörymässä prosessin alkaessa elokuussa 2011 hyvissä ajoin seuraavaksi kevääksi, toukokuulle 2012.

Sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnallisten laatusuositusten (Sosiaali- ja terveysministeriö 1999, 7–8) keskeisiin periaatteisiin kuuluu asiakaslähtöisyys, jolloin organisaation asiakas pääsee osallistumaan laadunhallintaan ja voi antaa tietoa palvelutarpeistaan ja kehittämisehdotuksia toimintaan liittyen. Opiskeluhuollon rakenteiden ja toiminnan arvioimiseksi haluttiin asiakaslähtöisyyden toteutumiseksi etsiä tietoa opiskelijoilta ja huoltajilta.

Kehittämistehtävät ja teoreettiset lähtökohdat ohjaavat prosessia menetelmällisissä valinnoissa. Toimintatutkimuksen strategia, tutkimustyyppi sallii joustavuutta menetelmissä ja tässä työssä käytettiin monimetelmällisyyttä. **Mixed methods** – tutkimuksissa laadullista ja määrällistä lähestymistapaa yhdistelemällä tavoitteena on saada tutkimuskysymyksiin vastauksia laajasti. (Teddlie & Tashakkori 2006.)

Jos itse laadunarviointi dialogisena menetelmänä toteutettuna tuottaa käsityksen kvalitatiivisesti oppilaitoksen tilasta, tuo kvantitatiivisesti hankittu tieto tarvittavaa pohjaa toteutettavaan arviointiin. Heikkisen (2006, 37) mukaan toimintatutkimuksessa on luontevaa yhdistellä määrällistä ja laadullisia menetelmiä.

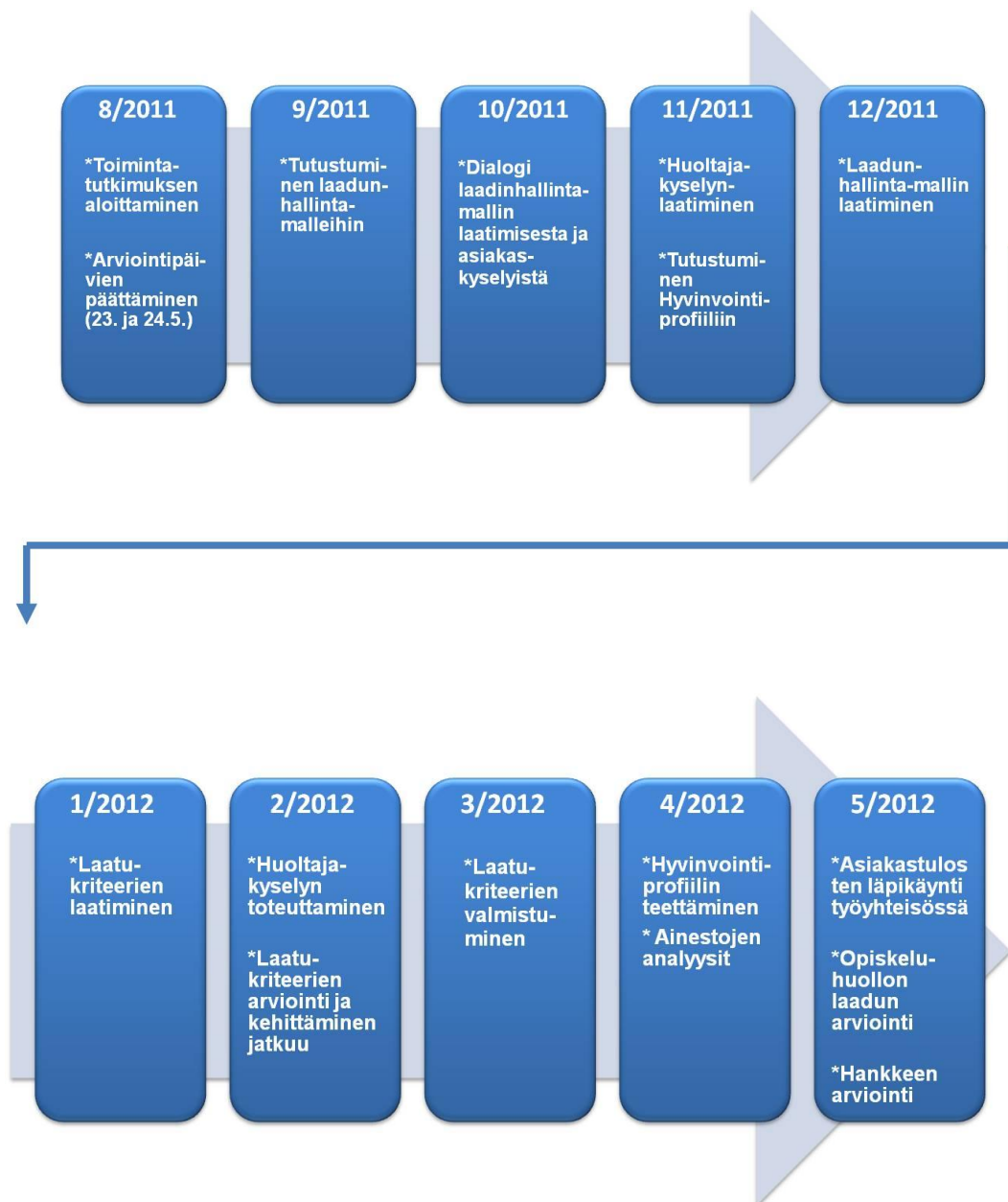
Kvantitatiivinen tutkimus tuottaa faktaa, numeerista tietoa ja figuureita siitä, kuinka moni ihminen käyttäytyy tai ajattelee tietyllä tavalla (Denzil & Lincoln 1998, 8). Tässä toimintatutkimuksessa tietoa päätettiin etsiä opiskeluhuollon käyttäjiltä niin huoltajilta kuin opiskelijoiltakin survey-kyselyllä.

Kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen tutkimusotteen käytössä on variaatioita. Ne ovat käytettävissä peräkkäin, vuorottelevasti, rinnakkain ja sisäkkäin. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 30.) Bryman (1984, 86) katsoo kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen lähestymistavan olevan hyödyllisintä silloin kun survey-tutkimuksella saadut tulokset tarkastellaan tarkemmin laadullisilla menetelmillä ja näiden yhteisvaikutuksesta johdetaan varsinaiset teoreettisesti mielenkiintoiset tulokset.

Monimenetelmällisyys eli triangulaatio voi johdattaa tutkijan laajempaan tietoon ja ymmärrykseen sekä lisätä tutkimuksen validiutta usean teorian tai menetelmän käytöllä (Kopinak 1999, 183). Teddlie ja Tashakkori (2006) toteavat, että määrällisen ja laadullisen otteen yhdistämistä voi tapahtua tutkimusprosessin eri vaiheissa, kuten käsitteellistämisen-, aineistonkeruun-, analyttisessä ja/tai päätelmävaiheessa. He jaottelevat Mixed methods – tutkimukset kahteen pääluokkaan sen mukaan tapahtuuko määrällinen ja laadullinen yhdistäminen yhdessä tutkimusprosessissa vai osatutkimuksen yhdistelmänä.

Tässä toimintatutkimuksessa käytettiin asiakasnäkökulman hankkimiseen kvantitatiivista menetelmää. Tämän vaiheen jälkeen jatkettiin toimintatutkimusta dialogina ja tuotiin saatua kvantitatiivista aineistoa kvalitatiivisiin vaiheisiin. Toimintatutkimuksen muusta aineistosta kuten dialogien muistioista ja kehittämispäiväkirjasta kerottiin luvussa 5.1. Arvioinnin jälkeen kehittämissyhmän jäseniltä kerättiin lyhyellä surveykyselyllä laadullista aineistoa ja siitä tehtiin yhteenveto, joka esitellään osiossa 8.

Seuraava aikajana, kuvio 8, osoittaa toimintatutkimuksen prosessia sen eri vaiheineen ja aikatauluineen.

Kuvio 8. Toimintatutkimuksen aikataulu.

6.1 Opiskelijoiden ja huoltajien näkökulma

Koulun hyvinvointiprofiili

Opiskeluhuollon laadunarviointiin oli tärkeää löytää opiskelijoiden näkökulma ja kokemus toteutuneesta hyvinvointityöstä. Syksyllä 2011 oppilaitos sai Kouluterveyskyselyn tulokset, jotka kertoivat monipuolisesti opiskelijoiden terveydestä ja hyvinvoinnista etenkin edelliseltä vuodelta. Mukana oli myös indikaattoreita opiskeluhuollon toimintaan liittyen.

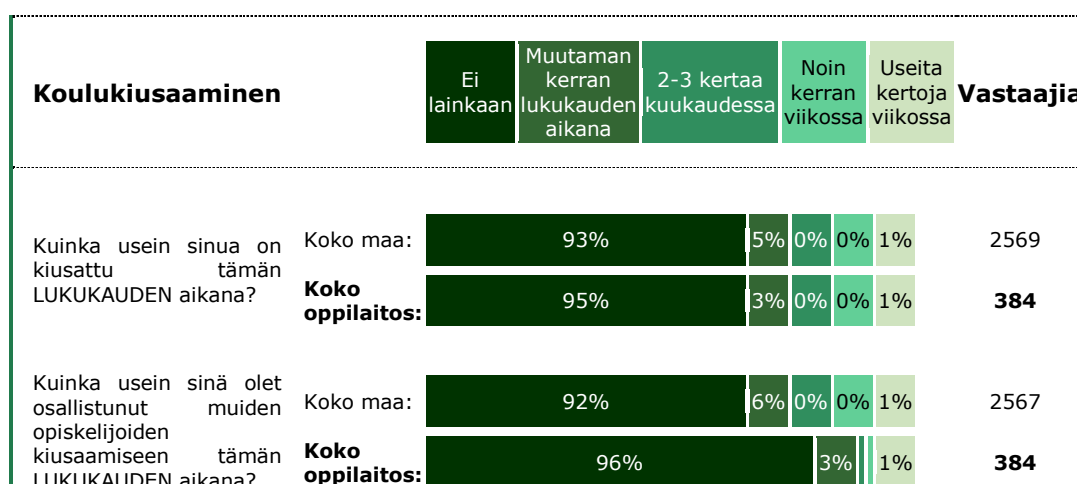
Kehittämisryhmän dialogissa päätettiin, ettei Kouluterveyskyselyjen tuloksia avata tulevassa opiskeluhuollon laadun arvioinnissa tarkemmin. Näin päätettiin, vaikka tulokset kertovat monipuolisesti opiskelijoiden hyvinvoinnista. Kouluterveyskyselyn tulokset ajoittuivat kuitenkin edelliseen vuoden tilanteeseen. Oppilaitoksessa oli koko vuoden ollut menossa useat strategiset ja logistiset muutokset, joten tulevaa laadunarviointia ajatellen toivottiin saatavan ajankohtaista tietoa nuorten hyvinvoinnista ja opiskelukyvystä. Oppilaitoksessa oli muun muassa kyseisenä lukuvuotena päätetty siirtyä kuusijaksojärjestelmästä viisijaksojärjestelmään, oppilaitoksen remontin vuoksi syyslukukausi liikutettiin varakiinteistön ja oman oppilaitoksen välillä sekä remontin valmistuttua oppilaitoksen tilat yhdistyivät ruotsinkielisen oppilaitoksen kanssa ja yhteistyö oppilaitosten kesken tiivistyi.

Kehittämisryhmä päätti teettää opiskelijoille Konun ja Gråsten-Salosen (2004) Koulumiete-projektissa tuottaman Koulun hyvinvointiprofiilin. Hyvinvointiprofiilissa oli monivalinta- ja strukturoituja kysymyksiä oppilaitoksen olosuhteisiin, sosiaalisiin suhteisiin, itsensä toteuttamiseen ja terveydentilaan liittyen. Kysymykset esitettiin väittäminä ja vastaaja valitsi Likertin asteikolla skaalasta 1–5, miten voimakkaasti hän oli samaa mieltä väittämien kanssa. Tietokoneohjelma teki monivalinta- ja asteikkokysymysten tuloksista luokka- ja

oppilaitoskohtaisen analyysin, jotka olivat verrattavissa valtakunnallisiin tuloksiin. Toisella asteella vastaavan kyselyn oli tehnyt valtakunnallisesti 2584 opiskelijaa, joiden vastauksiin lyseolaisten vastauksia peilattiin. Osaan kysymyksiin oli vastannut pienempi joukko.

Kvantitatiivisen verkkokyselyyn osallistui huhti- ja toukokuussa ensimmäisen- ja toisen vuosiluokan opiskelijoita. Yhteensä 385 opiskelijaa täytti opinto-ohjaustunnilla Koulun hyvinvointiprofiilin, jonka tuloksia käytettiin monipuolisesti laadun arvioinnissa. Kohdehenkilöt muodostivat 80 % otoksen oppilaitoksen ikäryhmän perusjoukosta.

Vaasan lyseon lukion hyvinvointiprofiilin tulokset noudattelivat valtakunnallisia tuloksia ja olivat osittain jopa parempiakin. Huomio kiinnittyi etenkin sosiaalisia suhteita koskeviin vastauksiin, jotka osoittivat että oppilaitoksessa oli hieman vähemmän kiusaamista kuin toisella asteella valtakunnallisesti ja että oppilaitoksen ilmapiiri oli kannustava ja opiskelijat kokivat saavansa tarvittaessa apua ja tukea. Seuraavassa kuviossa 9 esitetään Hyvinvointiprofiilin oppilaitoskohtaista yhteenvetoa esimerkkinä kiusaaminen.

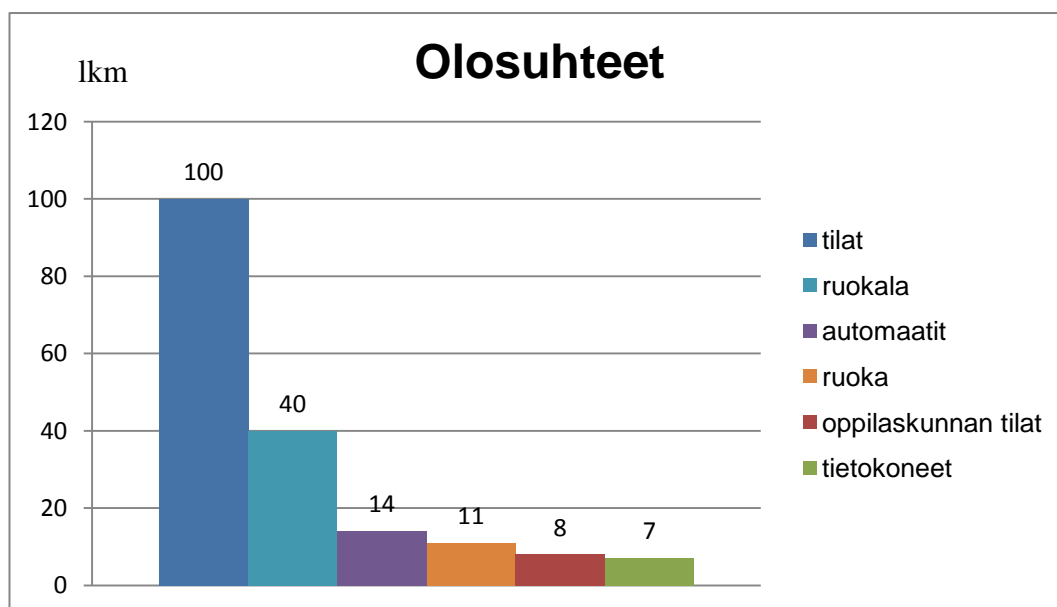

Kuvio 9. Koulun hyvinvointiprofiilin tulokset kiusaamiseen liittyen.

Aineistonkeruumenetelmien kyselyissä monivalinta- ja asteikkokysymystyyppien lisäksi kysymyksiä voidaan muotoilla myös avoimiksi (Hirsjärvi, Remes &

Sajavaara 2007, 193–195). Hyvinvointiprofiilin kyselyssä oli avoin osio, jossa kysyttiin ehdotuksia oppilaitoksen kehittämiseksi. Kysymys numero 14 kuului: Mikä on mielestäsi oppilaitoksesi paras ominaisuus? Kysymys numero 15 kuului: Mitä asioita oppilaitoksessasi tulisi mielestäsi erityisesti parantaa?

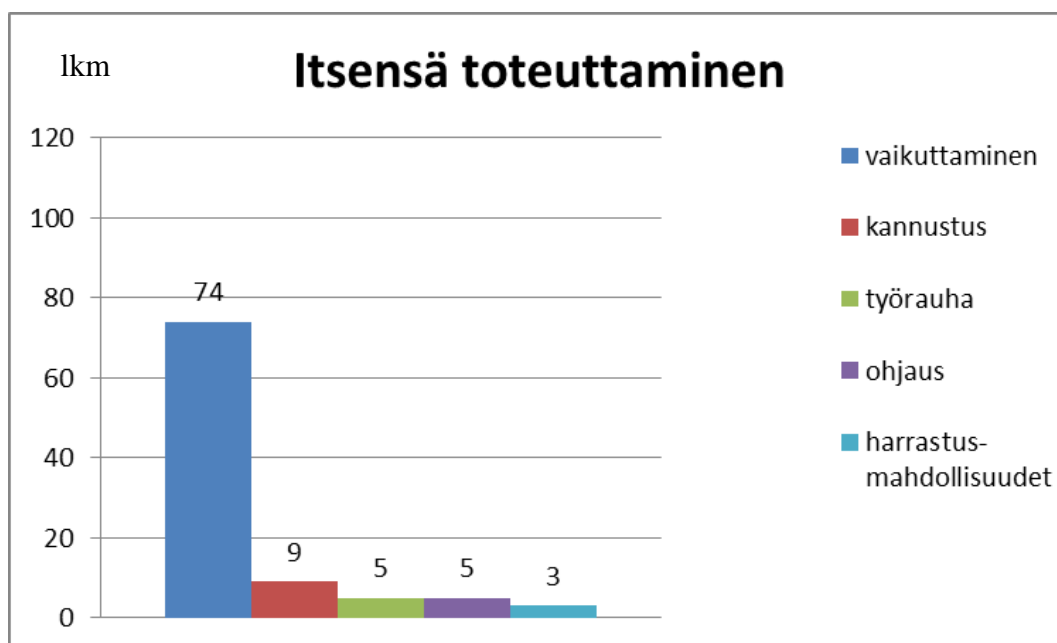
Kehittäjä-tutkija analysoi avoimien kysymysten vastukset. Hän tyypitteli aineiston ja ryhmitteli huhti-toukokuussa vastaukset aiheittain. Tiedot järjestettiin ja aineistosta muodostettiin muuttujia ja aineisto koodattiin laaditun muuttujaluokittelun mukaisesti. (Hirsjärvi ym. 2007, 217.) Luokittelun avulla löytyi opiskelijoiden käsityksiä oppilaitoksen vahvuuksista ja heikkouksista, joita olivat esimerkiksi olosuhteet, jotka jakautuivat tiloihin, ruokailuun ja muihin seikkoihin. Vastaukset noudattelivat myös Konun (2002) Koulun hyvinvointimallin teemoja; olosuhteet, sosiaaliset suhteet, itsensä toteuttaminen ja muuta. Seuraavassa kuviossa 10 havainnollistuu olosuhteisiin liittyviä oppilaitoksen vahvuuksia. Samanlainen yhteenveto tehtiin luokittain muistakin teemoista.

Kuvio 10. Opiskelijoiden näkemyksiä oppilaitoksen vahvuuksista olosuhteisiin liittyen (n=385).

Koulun hyvinvointiprofiili antoi laajasti kuvaa opiskelijoiden hyvinvoinnista ja toi selkeitä puutteitakin esiin. Opiskelijoiden vastauksista nousi kehitettävänä seikkana esimerkiksi itsensä toteuttaminen, vaikka samainen teema sai myös positiivista palautetta etenkin lukion tarjoaman laajan kurssitarjonnan ansiosta. Seuraava opiskelijan kommentti havainnollistaa opiskelijoiden tarvetta vaikuttamiseen itseään koskevissa asioissa. Kuvio 11 havainnollistaa opiskelijoiden näkemyksiä parannettavista seikoista itsensä toteuttamiseen liittyen.

”Oppilaita pitäisi kuulla enemmän tietyissä asioissa jotka liittyvät itse opiskelijoihin”

Kuvio 11. Opiskelijoiden näkemyksiä oppilaitoksen parannettavista seikoista itsensä toteuttamiseen liittyen (n=385).

Opiskelijoiden avoimissa vastauksissa korostui kehitettävänä seikkana muun muassa ruokailun järjestämisen. Avoimet kysymykset toivat esiin erilaisia vahvuuksia ja konkreettisia kehittämissesityksiä, joita tuodaan vielä esiin osiossa opiskeluhuollon laadun arviointi. Tämän osion tarkoituksena oli selventää, miten

asiakastulokset kerättiin ja analysoitiin laadunarviointia varten. Näin ollen tuloksia käytettiin opiskelijoiden näkökulmana opiskeluhuollon laadun arviointiin.

Huoltajakysely

Marraskuussa 2011 kehittämisryhmä työsti huoltajille suunnatun survey-kyselyn, jossa selvitettiin huoltajien näkemyksiä kodin ja oppilaitoksen välisestä yhteistyöstä sekä tietämystä opiskeluhuollollisista asioista (LIITE 2). Kyselyssä oli sekä monivalintakysymyksiä sekä tyytyväisyyttä mittaavia seikkoja Likertin asteikolla 1–5. Mikäli perheessä ei oltu käytetty kyseistä palvelua kuten psykologin palveluja, vastaajaa ohjattiin valitsemaan vastaukseksi numero 0. Vastaajilla oli mahdollisuus kommentoida väittämiä ja antaa palautetta yhteistyöhön ja hyvinvointiin liittyviin palveluihin.

Kvantitatiivinen lyhyt kysely suoritettiin helmikuussa Wilmassa linkin kautta oppilaitoksen sähköisellä Webropol⁵-kyselyllä. Oppilaitoksen ATK-opettaja teki kyselyn Webropoliin kehittämisryhmän työstämien kysymysten mukaisesti. Kehittäjä-tutkija lähetti linkin Webropol-kyselyyn Wilman kautta alle 18-vuotiaiden opiskelijoiden huoltajille, joista kaikki eivät kuitenkaan edes avanneet kuukauden määräaikaan mennessä wilmaviestiä. Kyselyn sai 402 henkilöä, joista 66 vastasi määräaikaan mennessä, joten vastausprosentiksi jäi 16,4.

Kokonaisjoukossa oli huoltajia, joilla oli useampi nuori oppilaitoksessa ja pariskuntia, joilla oli nuoren opiskeluun liittyen erilliset wilmatunnukset. Tämä seikka huomioon ottaen vastausprosentti olisi isompi, mutta kehittäjä-tutkija ei etsinyt wilmaosoitteista monilapsisia perheitä tai usean wilmatunnuksen omaavia huoltajapareja.

Tietokoneohjelma teki yhteenvedon asteikkokysymysten vastauksista ja laski niistä keskiarvot. Kehittäjä-tutkija analysoi kyselyn avointen kysymysten vastaukset

⁵ Webropol on internetissä toimiva online tiedonkeruuohjelma, joka mahdollistaa erilaisten kyselyjen tekemisen ja analysoinnin (Webropol käyttäjäopas).

huhtikuussa samalla periaatteella kuin Koulun hyvinvointiprofiilin avointen kysymysten vastaukset. Vastaukset antavat viitteitä, mutta koska vastausprosentti jäi pieneksi, ei tuloksia voida pitää yleistettävänä. Kysymykseksi jäi, vastasivatko kyselyyn oppilaitoksen aktiivisimmat huoltajat.

Vastaajista alle puolet tunsivat opiskeluhoollon työnjakoa ja oppilaitoksen käytänteitä. Kyselyyn vastanneet huoltajat olivat melko tyytyväisiä yhteistyöhön ja vuorovaikutukseen oppilaitoksen kanssa. Vastaajat olivat myös melko tyytyväisiä hyvinvointiin liittyviin palveluihin, mikäli perheessä oli niitä käytetty. Viimeiseen avoimeen kysymykseen, miten opiskeluhoollonpalveluita tulisi mielestäsi kehittää, vastauksia antoi vain kuusitoista henkilöä. Kehittäjä-tutkija koosti avoimista vastauksista yhteenvedon ja luokitteli vastaukset.

Avoimissa vastauksissa oppilaitoksen kehittämisen osalta korostui etenkin tiedottaminen, mahdollisuus vanhempainvartiin sekä poissaoloselvityskäytännöt Wilmassa. Huoltajat arvostivat yhteistyötä oppilaitoksen kanssa.

Koulun hyvinvointiprofiilin ja huoltajakyselyn tulokset käytiin keskustellen lävitse opettajainkokouksessa toukokuussa 2012 ennen varsinaista laadunarviointitapahtumaa. Keskusteluita sekä hyvinvointiprofiilin että huoltajakyselyn tuloksia käytettiin opiskeluhoollon laadunhallintamallin pilotoinnissa.

6.2 Opiskeluhoollon laadun arviointi

Opiskeluhoollon laadun arviointi suoritettiin 23. ja 24.5.2012. Arviointipäivät sovittiin jo hyvissä ajoin edellisenä syksynä. Varsinaiseen arviointiin oli varattu puolitoista työpäivää. Arviointi suoritettiin ryhmätyötilassa oman oppilaitoksen ulkopuolella. Kehittäjä-tutkija toimi kuten muissakin dialogeissa, myös arviointipäivänä kehittämisryhmän puheenjohtajana ja sihteerinä osallistuen itse dialogiin.

Kehittäjä-tutkija oli ohjeistanut arviointipäivää varten ryhmän jäseniä miettimään ja kirjaamaan laatukriteerien mukaisesti opiskeluhuollon vahvuuksia ja parannettavia seikkoja. Viimeisen suunnitteluun liittyvän dialogin jälkeen ennen arviointia, kehittäjä-tutkija päätti vielä selventää arviointipäivään valmistautumisohjeita. Kirjaamista selventämään kehittäjä-tutkija muokkasi lomakkeen, jonka osa havainnollistuu kuviossa 12. Varsinainen lomake sisälsi kaikki yhdeksän arviointialuetta laatukriteereineen.

Arviointialue	Vahvuudet +	Kehittämisaalueet -	Pisteet
1. Johtaminen Opiskeluhuollossa on määritelty toiminnan suunta, josta kaikki toimijatasot ovat tietoisia. Opiskeluhuollon kehittämiseksi on määritetty tavoitteiden mukaiset toimenpiteet. Johto luo asianmukaiset edellytykset opiskeluhuollon toteuttamiselle. Johtaminen on vuorovaikutteista ja toimintaa tukevaa.			

Kuvio 12. Lomakkeen osa arviointialueiden kirjaamiseen.

Lomakkeen avulla jokainen kehittämisryhmän jäsen työsti ennakointitehtävän samoilla periaatteilla, samaa ideaa käyttäen. Lomakkeessa havainnollistui kaikki yhdeksän arviointialuetta ja niiden neljä arviointikriteeriä. Kutakin kriteeriä

peilattiin käytäntöön: Miten tämä kriteeri toteutuu oppilaitoksen arjessa ja käytännön työssä?

Dialogissa kerättiin kaikkien osallistujien näkemykset laadusta yhteen. Arviointipäivinä yksi kehittämisryhmän jäsen oli sairauden vuoksi poissa, mutta hän oli kerännyt lomakkeelle omia näkemyksiään ja ne otettiin mukaan keskusteluun. Dialogin mukaisesti kaikkien tuli hyväksyä näkemys, eli ryhmässä muodostettiin kustakin esiin nousseesta seikasta konsensus, jolloin kaikkien ryhmäläisten oli hyväksyttävä asia, muuten se hylättiin eikä asiaa kirjattu ylös.

Kehittäjä-tutkija kirjasi tietokoneella lauseet ranskalaisilla viivoilla edellä esitettyyn lomakkeeseen (kuvio 12), jossa vasemmalla puolella oli arviointikohteen plussat ja oikealla puolella miinukset. Lomake oli heijastettu valkokankaalle, josta kehittämisryhmän jäsenet pystyivät seuraamaan kirjanpitoa ja lauserakenteita. Tavoitteena oli yhdessä saattaa lause mahdollisimman tarkasti valmiiksi.

Kaikki ryhmäläiset osallistuivat aktiivisesti keskusteluun ja ryhmäläisten välillä toteutui dialogin mukainen tasa-arvo. Arvioinnissa kirjattiin kustakin arviointialueesta yhteiset näkemykset ylös, niin vahvuudet kuin parannusehdotuksetkin. Tämän jälkeen kukin arviointikohde pisteytettiin CAF-mallin pisteytyksen mukaisesti.

Hyvät pisteet tulospuolella on usein merkki hyvistä käytänteistä toimintapuolella. Kuviossa 13 esitetään arviointialueiden pisteytystä. Pisteytyksessä voidaan käyttää joko numeroita 1–5 riippuen siitä, miten Demingin laatuympyrän elementit suunnittelusta toteutukseen ja korjaamiseen ovat toteutuneet kunkin kriteerin kohdalla. Myös pisteytys numeroin 0–100 on mahdollinen ja sen avulla saadaan tarkempi tulos aikaan. Tulosarviointialueiden pisteytystaulukossa pisteytys muodostuu saavutettujen tulostavoitteiden mukaan. (CAF 2006, 28.)

Tuloksia sisältävien arviointialueiden arviointiin kehittämisryhmä käytti CAF-mallin tulosarvioinnin (CAF 2006, 28) pisteytystä, joka antaa isomman numeron sen mukaan kuinka tuloksia on mitattu/arvioitu ja kuinka keskeiset tavoitteet on saavutettu. Kehittämisryhmä päätti käyttää arvioinnissa CAF-mallin pistetaulukon mukaisesti numeroita 1–5. Tämä koettiin aloitteleville arvioitsijoille helpommaksi ja yksinkertaisemmaksi.

Lopuksi kustakin arviointialueesta laskettiin keskiarvo. Koko arvioinnin päätteeksi ryhmä nosti esiin opiskeluhoollon seuraavan lukuvuoden keskeiset kehittämiskohteet, joita oppilaitoksen opiskeluhoollon haluttiin jatkossa parantaa.

VAIHE	TOIMINTA-ARVIOINTIALUEIDEN PISTETAULUKKO	PISTEET	CAF 2002 PISTEET
	Me emme ole toimineet aktiivisesti ja järjestelmällisesti tässä asiassa . Meillä ei ole tietoja arviointialueelta tai tiedot ovat hyvin hataria.	0-10	0
SUUNNITTELE	Toimintatapa on suunniteltu.	11-30	1
KOKEILE	Toimintatapa on suunniteltu ja käyttöönotettu.	31-50	2
TARKISTA	Toimintatapa on suunniteltu, käyttöönotettu ja arvioitu, ts. tarkistamme teemmekö oikeita asioita oikealla tavalla.	51-70	3
TOTEUTA /KORJAA	Toimintatapa on suunniteltu, käyttöönotettu ja arviointien pohjalta toimintaa on myös järjestelmällisesti parannettu.	71-90	4
PDCA	Toimintatapamme ovat suunniteltuja, käyttöönotettuja ja säännöllisten arviointien pohjalta parannettuja. Vertailukehittämistä tehdään järjestelmällisesti ja toimintatapamme ovat jatkuvan kehittämisen kohteina.	91-100	5

Kuvio 13. Arviointialueiden pisteytystaulukko (CAF 2006, 27).

Arviointipäivinä kehittäjä-tutkija pyrki ryhmän kanssa saattamaan dialogin avulla mahdollisimman valmiin lauseen kustakin mukaan hyväksyttävästä arviointialueen vahvuudesta ja parannusalueesta. Käydessään tuloksia myöhemmin läpi, kehittäjä-tutkija huomasi monilla alueilla toistoa, joten kehittämisryhmän suostumuksella kehittäjä-tutkija muokkasi vielä lopullisia tuloksia, jolloin turhat toistot ja päällekkyydet poistettiin selkeyttämään tuloksia ja helpottamaan tulosten käsittelyä työyhteisössä helppolukuisuutensa vuoksi.

7 OPISKELUHUOLLON LAADUNARVIOINNIN TULOKSIA

Opiskeluhuollon laadun arviointi aloitettiin laadunhallintamallin mukaisesti johtamisen arviointialueesta. Kehittäjä-tutkijan ei tarvinnut jakaa puheenvuoroja, vaan dialogiin tottunut ryhmä tuotti keskustelua laatukriteeristön mukaisesti. Sen sijaan kehittäjä-tutkijan oli välillä pysäyteltävä keskustelua pysyäkseen mukana kirjaamisessa ja varmistaakseen, että kaikki ryhmän jäsenet olivat esiin nousseista seikasta samaa mieltä. Laadun arvioinnin dialogissa syntyneet tulokset esitetään seuraavaksi tiiviinä yhteenvedona, sillä esiin nousseita asioita oli varsin paljon.

Kunkin arviointialueen arviointikriteerit on esitetty sivun alareunassa helpottamaan lukijaa prosessin seuraamisessa kertoen, mistä kriteereistä arviointialueen vahvuudet ja heikkoudet ovat muodostuneet.

Johtaminen⁶

Vaasan lyseon lukion opiskeluhuollollinen johtaminen koettiin toimivaksi; johtajuutta oli jaettu ja työnjako oli selkeä opiskeluhuollollisten asioiden suhteen. Opiskeluhuollolle oli määritelty selkeät tavoitteet, jotka oli kirjattu oppilaitoksen opetussuunnitelmaan. Tosin opetussuunnitelma kaipaisi pientä päivitystä. Opiskeluhuollon konkreettiset kehittämiskohdat kuten ohjaukikäytänteet oli kirjattu ja koottu ryhmänohjaajan kansioon.

⁶Johtaminen - Arviointikriteerit:

- Opiskeluhuollossa on määritelty toiminnan suunta, josta kaikki toimijatasot ovat tietoisia.
- Opiskeluhuollon kehittämiseksi on määritetty tavoitteiden mukaiset toimenpiteet.
- Johto luo asianmukaiset edellytykset opiskeluhuollon toteuttamiselle.
- Johtaminen on vuorovaikutteista ja toimintaa tukevaa.

Viime aikoina lyseon lukiossa oli panostettu opiskeluhooltoon ja edellytyksiä opiskeluhoollon toteuttamiseen oli luotu muun muassa kohdentamalla ryhmäohjaajien työhön erillisiä resursseja.

Johtaminen koettiin vuorovaikutteiseksi, sillä oppilaitoksen arjessa toteutuivat sekä aito keskustelevaisuus että uskallus konsultointiin. Lisäksi oppilaitoksessa toteutuivat säännölliset, hyvin vedetyt kokoukset, joissa oli mukana myös opiskeluhoollollista asiaa. Vahvuutena pidettiin opiskeluhooltoryhmän yhteistä kehityskeskustelua, jolloin ryhmä pääsi yhdessä arvioimaan ja esittämään kehittämisideoita. Tosin opiskeluhooltoryhmä kaipasi myös henkilökohtaisia kehityskeskusteluita, jotka olivat korvautuneet ryhmäkeskusteluilla. Johtamisalueen parantamisalueella todettiin, että opiskeluhoollollista tiedotusta työn tavoitteista ja toimintamalleista voisi parantaa opettajien, kotien ja yhteistyötahojen suuntaan.

Huoltajille suunnatussa kyselyssä kävi ilmi, että vastanneista noin puolet oli tietoisia oppilaitoksen opiskeluhoollollisista työnjaoista ja toimintamalleista. Näiden asioiden tiedotukseen tulisi kiinnittää huomiota niin kotien kuin yhteistyötahojenkin suuntaan.

Ryhmä koki, että opiskeluhoollon kehittämiseksi, työn läpinäkyvyydeksi ja eri toimijatasojen suuntaan tarvitaan uusia toimenpiteitä, kuten opiskeluhoollon käsikirja, jota oli arviointia tehtäessä jo aloitettu työstämään. Opiskeluhoollon kehittämiseksi kaivattiin entistä enemmän seurantaa ja arviointia.

Oppilaitoksen johtoryhmän missiota ja roolia opiskeluhoollon kehittämiseksi koettiin tarpeelliseksi tarkentaa. Ryhmässä koettiin, että vaikka päätöksiä opiskeluhoollon kehittämiseksi olikin tehty, käytänteet eivät kuitenkaan aina kaikin osin toimineet. Johdolta kaivattiin toisinaan selkeitä päätöksiä toiminnan tavoitteiden mukaisesti. Tarvittaessa olisi voitava tarttua napakastikin haasteisiin,

tehdä nopeita ja tehokkaita päätöksiä esimerkiksi koskien ryhmänohjaajan roolia ja alkaneita vanhempain varttikokeiluja, jotta hyvin alkanut toiminta jatkuisi. Pisteitä johtamisesta ryhmä antoi neljän arviointikriteerin mukaisesti kahdesta neljään, jolloin johtamisen arviointialueen keskiarvoksi saatiin 3.

Henkilöstö⁷

Rakenteiden laadun arvioinnissa henkilöstöalueen vahvuuksina pidettiin oppilaitoksen eri toimijoille määriteltyjä vastuualueita opiskeluhooltoon liittyen kuten Vaasan lyseon lukion opetussuunnitelmassa (2009, 4–6) seikkaperäisesti oli kuvattu. Määrittelyyn kuului oppilaitoksen henkilökunnan lisäksi eri yhteistyötahojen rooli terveys- ja sosiaalisektorilla. Opiskeluhooltoryhmä määritteli hoidettavien asioiden osalta selkeät vastuualueet kunkin opiskelijan tilanteen kohdalla.

Henkilöstö-arviointialueella vahvuutena nähtiin ryhmänohjaajan kansioon määritelty oppilaitoksen selkeä ohjauksellinen työnjako esimerkiksi poissaoloihin ja kodin kanssa tehtävään yhteistyöhön liittyen. Dialogissa kehittämissyhmä piti ryhmänohjaajan roolia erityisen tärkeänä varhaisen puuttumisen mahdollistumiseksi suuressa ja luokattomassa oppilaitoksessa.

Henkilöstön vahvuudeksi nousi etenkin oppilaitoksen pätevä henkilökunta opettajineen. Oppilaitoksessa toimi monipuolinen opiskeluhoollollinen henkilöstö,

⁷Henkilöstö - Arviointikriteerit:

- Jokaiselle on määritetty selkeät vastuut ja tehtäväkuvat opiskeluhoollossa.
- Henkilöstön määrä, rakenne ja osaaminen vastaavat toiminnan tarpeita ja noudattavat lain ja asetuksen säädökset.
- Oppilaitoksessa toimii moniammatillinen opiskeluhooltoryhmä.
- Henkilöstön opiskeluhoollollinen kehittäminen ja koulutus ovat suunnitelmallisia.

johon kuului apulaisrehtorin lisäksi kuraattori, neljä opinto-ohjaajaa, terveydenhoitaja. Erityisopettaja ja psykologi työskentelivät oppilaitoksessa yhtenä päivänä viikossa. Psykologi ja erityisopettaja osallistuivat opiskeluhoitoryhmän kokouksiin tarvittaessa. Jatkossa myös psykologia toivottiin mukaan opiskeluhoollon kehittämistyöhön. Ryhmä näki, että kuraattoritoimintaan voisi lisätä resursseja.

Opiskeluhoitoryhmän kokoonpanoa pidettiin toimivana. Vahvuutena koettiin opiskeluhoitoryhmän säännöllinen kokoontuminen ja tarvittaessa ryhmänohjaajien mukana olo kohdennetuissa opiskeluhoitoryhmän kokouksissa. Tosin ryhmänohjaajan mukanaoloa opiskeluhoitoryhmän toimissa voitaisiin edelleen tehostaa.

Oppilaitoksessa koko henkilöstölle pidettiin pedagogisia koulutuksia ohjaukseen ja opiskeluhooltoon liittyen kaksi kertaa vuodessa. Lisäksi henkilökohtaiseen koulutukseen ja työnohjaukseen oli mahdollista hakeutua. Koulutuspolitiikkaa ja painotuksia voitaisiin arvioinnin mukaan selventää. Koulutustarpeita olisi hyvä suunnitella henkilöstön kanssa yhdessä. Haasteena nähtiin yksittäisen koulutuksen annin jakaminen ja jalkauttaminen oppilaitosyhteisöön.

Arviointiryhmä koki, että henkilöstön opiskeluhoollollisissa asenteissa on toisinaan tarkasteltavaa. Opiskeluhoollon toivottiin aidosti kuuluvan jokaisen oppilaitoksessa toimivan arjen rutiineihin. Vaikka ryhmänohjaajakansiot olivat käytössä, koettiin että opiskeluhoollon vastuualueita ja laaja-alaisuutta voitaisiin kerrata ja vahvistaa. Haasteena koettiin ryhmänohjaajien erilainen sitoutuminen ohjaukselliseen tehtävään ja parantamisalueelle kirjattiin ryhmänohjaajien sitouttaminen ohjaukselliseen tehtäväänsä, mikä olisi esimiehen vastuulla.

Kehitettävänä asioina pidettiin vanhempainvartteja, joihin toivottiin sisällytettävän tietoa henkilöstön opiskeluhoollollisista tehtävistä. Vaikka henkilöstön

vastuualueet olikin määritelty, voitaisiin niitä poissaolojen seurannan suhteen kehittää ja saattaa tieto opiskelijan poissaolosta wilmaviestinä avoimesti eri tahoille eli niin ryhmänohjaajalle, vanhemmalle, opinto-ohjaajalle ja kuraattorille, jotta kaikki toimijatahot olisivat tietoisia opiskelijan tilanteesta varhaisen puuttumisen mahdollistumiseksi.

Suurin huolenaihe koettiin terveystarkastuksen resursseissa. Osa lakisääteisistä terveystarkastuksista viivästyi, vaikka tilapäistä apua olikin saatu Vaasan ammattiopiston terveydenhoitajilta. Oppilaitoksen oma terveydenhoitaja ei ehtinyt hoitaa tarvittavaa seuranta-aikaa. Suurin puute henkilöstön osalta oli opiskeluterveydenhuollon lääkäripula. Lakisääteiset lääkärintarkastukset olivat hoitamatta, koska oppilaitoksella ei ollut lääkäreitä. Tällä oli suuria vaikutuksia opiskeluhuollon prosesseihin. Arvioinnissa henkilöstö sai pisteitä 3–4, jolloin alueen keskiarvoksi muodostui 3,75.

Toiminnan suunnittelu⁸

Toiminnan suunnittelun ensimmäinen arviointikriteeri täyttyi hyvin, sillä Vaasan lyseon lukion opiskeluhuollon toiminnan suunnittelua ja kehittämistä ohjasivat kansalliset lait sekä paikalliset tavoitteet. Oppilaitoksessa toiminnan pohjaksi oli kirjattu Opetussuunnitelman perusteiden (2003) mukaiset kiusaamisenvastainen toimintamalli, päihdetoimintamalli, kriisisuunnitelma, tasa-arvosuunnitelma sekä

⁸Toiminnan suunnittelu - Arviointikriteerit:

- Kansalliset lait ja asetukset sekä lukion opetussuunnitelman perusteet toteutuvat opiskeluhuollon toiminnan suunnittelussa.
- Opiskeluhuollon suunnitelma on ajantasainen ja kaikilta osiltaan käytössä.
- Opiskelijat, huoltajat ja henkilökunta tuntevat opiskeluhuollon toimintaohjeet.
- Opiskeluhuollon toiminnan suunnittelu on opiskelijalähtöistä ja huomioi opiskelijoiden tarpeet.

järjestyssäännöt. Dialogissa todettiin, että oppilaitoksessa tarvittaisiin lisäksi varautumissuunnitelma.

Edellä mainittuja opiskeluhuollollisia käytänteitä oli kirjattu, mutta ei keskitetysti koottu yhteen. Sen sijaan oppilaitoksen käytössä oleva hyvinvointimalli ja sen toimivia käytänteitä ei ollut yhteisesti kirjattu. Käytänteet olisi hyvä koota yhteen tukemaan laadukasta toimintaa. Puuttuvaa opiskeluhuollon käsikirjaa pidettiin hyödyllisenä, kuten myös opettajan ohjauskansiota ja perehdyttämisopasta. Kun opiskeluhuollon käytänteet on kirjattu, pitäisi ne jalkauttaa huolellista.

Kirjatut oppilaitoksen opiskeluhuollolliset toimintaohjeet eivät olleet kaikille asianosaisille tuttuja. Tehdyn huoltajakyselyn mukaan puolet huoltajista oli tietoisia opiskeluhuollollisista toimintamalleista ja ohjauskäytännöistä, joten opiskeluhuollolliseen tiedottamiseen tulisi kiinnittää huomiota. Tosin kaikki huoltajat eivät käy Wilmassa. Ryhmässä pohdittiin, pitäisikö wilmatunnukset lähettää jatkossa kirjeitse huoltajille, jotta ne saavuttaisivat paremmin huoltajia.

Dialogissa koettiin, että ikäryhmäpalavereita voisi olla useammin, jolloin ryhmänohjaajat voisivat osallistua laajemmin työn kehittämiseen. Myös opiskeluhuollon esimies voisi olla mukana ikäryhmäpalaverissa. Ohjauksellisena haasteena pidettiin aineopettajan ohjaavaa roolia ja sen toteutumista.

Toiminnan pohjaksi oli määritelty oppilaitoksen arvot: uskallus, sitoutuminen, suvaitsevaisuus ja vuorovaikutus. Arvojen tarkoituksena oli myös elää toiminnan taustalla vuosipainotuksin. Toiminnan kehittämiseksi koko henkilöstö tulisi sitouttaa miettimään arvojen mukaista toimintaa.

Opiskeluhuollosta ja sen käytänteistä tiedotettiin vanhempainilloissa, Wilmassa ja koulun kotisivuilla. Opiskelijoille tiedotettiin opiskeluhuollosta lisäksi muun muassa erillisissä infoissa ja opinto-oppaassa.

Opiskeluhuollon pitkäjänteisessä toiminnan suunnittelussa oli huomioitu opiskelijoiden tarpeita. Kouluterveyskyselyjen kautta oli saatu tietoa opiskelijoiden hyvinvoinnista. Oman toiminnan suunnittelun tueksi kuraattori oli teettänyt lukuvuoden alussa junioreille opiskelijakyselyn hyvinvointiin liittyen.

Lainmukainen lääkärin toiminta ei oppilaitoksessa toteutunut, kuten henkilöstöalueella aiemmin todettiin. Erityisen tärkeänä pidettiin jatkossa oppilaskunnan roolin vahvistamista toimintaa kehitettäessä. Toiminnan suunnittelu arviointialueelle annetut pisteet olivat keskiarvolta 2,75.

Olosuhteet ja resurssit⁹

Olosuhteet ja resurssit arviointialueen arviointiin arviointiryhmä käytti Koulun hyvinvointiprofiilin tuloksia. Opiskelijat pitivät erityisesti oppilaitoksen remontoituja ja modernejakin tiloja hyvinä. Opiskelijat arvostivat myös uusia tietokoneita ja välipala-automaatteja. Viihtyisyyttä lisäsivät oppilaskunnan omat tilat. Fyysisissä olosuhteissa oli parannettavaa oppilaitoksen lämpötila ja ilmanvaihto. Vaikka ruokalasta pidettiin, sen ahtaus aiheutti kehittämistoiveita, sillä opiskelijat kokivat että kaikki eivät mahtuneet ruokalaan ja opiskelijoiden ruoka-aika meni jonottamiseen.

⁹ Olosuhteet ja resurssit - Arviointikriteerit:

- Oppilaitoksen tilat ovat turvalliset, toimivat ja viihtyisät.
- Oppilaitoksen toiminta tukee fyysistä ja psyykkistä turvallisuutta.
- Opiskeluhuollon palveluista vastaavilla on käytettävissään tarkoituksenmukaiset tilat ja laitteet.
- Opiskeluhooltoon on kohdistettu tarkoituksenmukaiset taloudelliset voimavarat.

Oppilaitoksen vahvuutena todettiin hyvä ja avoin ilmapiiri, mikä korostui hyvinvointiprofiilin tuloksissa. Seuraavat tekstit ovat opiskelijoiden vastauksia hyvinvointiprofiilin avoimeen kysymykseen, mikä oppilaitoksessa on parasta. Kehittäjä-tutkija jaotelli opiskelijoiden vastaukset ja ne noudattelivat myös Konun (2002) Koulun hyvinvointimallia. Seuraavat kommentit kuvaavat opiskelijoiden näkemyksiä liittyen olosuhteisiin ja rakenteisiin.

”se että koulu on rakennuksena toimiva kokonaisuus ja hyvin suunniteltu ja aika viihtyisä”

”Tilat ovat erittäin siistejä ja viihtyisiä”

”Kun meillä on nyt uusi koulu on asiat paremmin. Lyhyet matkat talosta toiseen ja hient tilar.”

”ruokalan viihtyisyys ja hyvä ruoka”

Opiskelijoiden kommentteja oppilaitoksen kehittämiseen liittyen:

”Ruokailujen toimivuutta. Ruokatilat ovat liian täynnä ja ruokatunti on stressaava sillä ensin pitää jonottaa todella pitkään ja sen jälkeen syödä nopeasti ja kiirehtiä tunnille.”

”Talvisin olen huomannut, että luokissa on usein kylmä”

”oleskelemistiloja”

Oppilaitoksen henkilökunnalle oli järjestetty fyysistä ja psyykkistä turvallisuutta tukemaan turvallisuuskoulutusta. Lisäksi koettiin, että paloharjoitus olisi hyvä järjestää. Oppilaitoksessa oli kirjattu ja käyttöön otettu kriisitoimintamalli sekä kiusaamisen vastainen toimintamalli. Oppilaitoksessa todettiin sekä Koulun hyvinvointiprofiilin että Kouluterveyskyselyn mukaan vähän kiusaamista. Seuraavassa kiusaamiseen liittyviä opiskelijoiden kommentteja hyvinvointiprofiilin avoimeen kysymykseen, mikä oppilaitoksessasi on parasta.

”Hyvä yhteishenki, ketään ei kiusata”

”Oppilailla on hyvä ryhmähenki, enkä ole nähnyt yhtään kiusaamista”

”Pidän oppilaista ja opettajista. Verrattuna yläasteeseen täällä on tosi mukava ja suvaitseva opiskeluympäristö. Voi opiskella rauhassa, pelkäämättä, että siitä tulee sanomista. Yläasteella ei innostanut opiskella kun hyvistä numeroista kiusattiin. Täällä viihtyisät tunnit.”

Oppilaitoksen alueella tupakointi oli kielletty. Ryhmä katsoi, että oppilaitoksen alueella tapahtuvaan tupakointiin ja yleensä tupakointiin ilmiönä tulisi puuttua tarkemmin.

Opiskeluhoitoryhmän tiimillä oli käytössään vuoden vaihteen remontin valmistumisen jälkeen remontoidut ja toimivat tilat, jotka olivat lähellä toisiaan. Tosin myös opiskeluhoitoryhmän tiloissa oli toisinaan kylmä ja haasteellinen ilmastointi. Tiimin keskitetty toiminta loi hyvät edellytykset kommunikointiin ja yhteistyöhön. Tosin samainen opiskeluhoollon keskitetty toiminta johti isossa oppilaitoksessa kahden kiinteistön haasteeseen, jolloin kaikki tarvittava tieto ei välttämättä liikkunut niin helposti. Ryhmä katsoi, että opiskeluhooltoon oli ohjattu terveyssektoria lukuun ottamatta välttämättömät taloudelliset resurssit. Kehittämisryhmä arvioi olosuhteet ja resurssit arviointialueen numeraalisesti keskiarvolla 3,75.

Opiskeluhuollon toteuttaminen¹⁰

Ensimmäinen toiminnan laatua arvioiva alue oli opiskeluhuollon toteuttaminen. Varhaisen puuttumisen toteutumiseksi oppilaitoksessa oli käytössä huolen harmaa vyöhyke -malli.

Varhaiseen puuttumiseen oli pyritty tehostamalla ohjauskäytänteitä. Ohjauskäytänteisiin ja vastuualueisiin oli kiinnitetty huomioita; ne oli kirjattu ja otettu käyttöön. Aineopettajat seurasivat aineittain poissaoloja ja ilmoittivat neljän selvittämättömän poissaolon jälkeen tiedon ryhmänohjaajalle, opinto-ohjaajalle ja kuraattorille. Ryhmänohjaaja selvitti poissaolojen johdosta opiskelijan tilannetta ja oli tarvittaessa yhteydessä kotiin. Ryhmänohjaaja seurasi opiskelijoiden kokonaistilannetta eli poissaloja sekä kurssikertymiä ja tiedot vaihdettiin ikäryhmäpalaverissa seurantalomakkeella sekä tarvittaessa suullisesti jaksoittain ikäryhmäpalaverissa opinto-ohjaajalle. Opiskelijan asia nostettiin tarvittaessa opiskeluhoitoryhmään.

Vaikka ohjauskäytänteet oli kirjattu, koettiin että ryhmänohjaajan ohjaustyötä voitaisiin edelleenkin tehostaa, sillä tätä linkkiä pidettiin tärkeimpänä varhaisen puuttumisen ja ennaltaehkäisevän työn mahdollistumiselle ja toteutumiselle oppilaitoksessa. Toimintaa kehitettäessä halutettiin tähdentää, että seurantalomakkeen täyttäminen ei vapauta ryhmänohjaajaa seurannasta ja ohjausvastuusta. Lisäksi aineopettajan suorittamaan poissaoloseurantaan kaivattiin tietoa mahdollisesta syistä poissaoloille, esimerkiksi sairauspoissaolot olisi hyvä

¹⁰ Opiskeluhuollon toteuttaminen - Arviointikriteerit:

- Opiskeluhooltotyössä korostuu varhainen puuttuminen.
- Opiskeluhooltotyön painopiste on ennaltaehkäisevässä työssä.
- Oppilaitoksessa on toimiva ohjausjärjestelmä.
- Opiskeluhoollossa toteutuu vaitiolovelvollisuus ja salassapitosäädökset.

selvittää jo prosessin alkuvaiheessa. Ryhmänohjaajan tehtävä oli seurata kursseja tarkasti loppuun saakka, myös laadullisesti eli onko kaikki pakolliset lukiokurssit suoritettu.

Ryhmässä koettiin, että opiskeluhoollon ennaltaehkäisevän työn kehittämiseen olisi hyvä varata enemmän aikaa ja ottaa myös vahvemmin opiskelijat mukaan toimintaan. Suunnitteilla oli muun muassa Hyvän mielen päivä yhdessä ammattikorkeakouluopiskelijoiden ja kaupungin eri toimijoiden kanssa. Ennaltaehkäiseväntyöhön voitaisiin kartoittaa varoja muun muassa yhteiskoulu yhdistykseltä. Vanhemmuuden tukemista katsottiin voitavan parantaa esimerkiksi järjestämällä aiheeseen sopivia luentoja.

Ennaltaehkäisevätyö toteutui matalan kynnyksen opiskeluhoollollisissa palveluissa, joihin oli hyvinvointiprofiilin tulosten mukaan helppo tulla. Kuraattori kartoitti varhaisen puuttumisen mahdollistumiseksi kyselyllä junioreiden hyvinvointia syksyllä ja terveydenhoitaja haastatteli opiskelijoita terveystarkastuksissa. Aiheina olivat muun muassa päihteiden käyttö, ravinto, nukkuminen, mieliala, sosiaaliset suhteet. Ennaltaehkäisevästi toimi myös kuraattorin ja Nuorisoasema Klaaran kanssa yhteistyössä järjestämät kurssit tunnetaitoihin ja jännitykseen liittyen.

Vaitiolovelvollisuus toteutui moniammattillisena ja jaettuna vaitiolovelvollisuutena. Hyvinvointiprofiilin tulosten mukaan opiskelijat luottivat henkilöstöön. Vaitiolovelvollisuutta katsottiin voitavan edelleen korostaa ja säädökset olisi syytä kerrata oppilaitoksessa yhteisesti. Opiskelijat ja vanhemmat antoivat useimmiten kysyttäessä luvan tarpeellisten tietojen siirtämiseen opiskeluyhteisössä ja yhteistyötahojen suuntaan.

Dialogissa mietittiin, tarvitaanko käyttöön turvasana kertomaan opiskelijan tilanteesta; nyt on jotain, josta ei voida vaitiolovelvollisuuden vuoksi yleisesti

puhua. Salassapitosäännösten toteutumiseksi terveydenhoitajalla, psykologilla ja kuraattorilla oli kirjausjärjestelmät käytössä. Opinto-ohjaajilla ei ollut omaa kirjausjärjestelmää ja sellainen tarvittaisiin, jotta opiskelijan polku ja tehty ohjaustyö kirjautuisivat nettiin ja tulisi näkyväksi myös huoltajille. Opiskeluhuollon toteuttaminen arviointialueen keskiarvoksi saatiin 3,5.

Oppimisen ja hyvinvoinnin tuki¹¹

Oppimisen ja hyvinvoinnin tuki alueella vahvuutena katsottiin olevan opiskelijan tuen toteutuminen. Koulun hyvinvointiprofiilin mukaan opiskelijat kokivat saavansa opettajilta ja muulta henkilökunnalta apua tarvittaessa.

Oppilaitoksessa tarjottiin opiskelijalle tukiopetusta, mikäli turhia poissaloja ei ollut sekä räätälöityä mahdollisuutta hylätyn numeron korottamiseen mikäli aineessa oli niin sanottu nelosen suora eli kolme perättäistä hylättyä arvosanaa. Ryhmässä koettiin, että hylättyjen arvosanojen seuranta voitaisiin edelleen tehostaa. Oppilaitoksessa oli matematiikan opetukseen resursoitu tukiopetusta antava opettaja. Samalla periaatteella koettiin kieliin tarvittavan lisää resursseja tukiopetukseen. Koulun hyvinvointiprofiilin mukaan opiskelijat kokivat saavansa tukiopetusta tarvittaessa.

¹¹Oppimisen ja hyvinvoinnin tuki - Arviointikriteerit:

- Opiskelija saa tarvitsemaansa kohdennettua tukea oppimiseen ja opiskeluun liittyvissä haasteissa ja vaikeuksissa.
- Erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan tarpeet otetaan huomioon opetuksessa.
- Opiskeluhuollon palvelut tukevat opiskelijan fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia ja terveyttä.
- Oppilaitoksen tukipalvelut (esim. ruokahuolto, opinto-ohjaus...) tukevat opintoja ja opiskelijoiden hyvinvointia.

Ainekohtaisesti parannettavaa koettiin olevan etenkin opiskelutekniikkojen opetuksessa. Myös maahanmuuttajaopiskelijoiden tukemista tulisi kehittää. Kahdessa oppilaitoksessa opiskelevia kombiopiskelijoita pidettiin ohjauksellisesti haasteena.

Opiskelijoilla oli mahdollisuus valita ylioppilaskirjoituksiin valmentavia kursseja. Lukiossa oli erityisopettajan palvelut käytössä kerran viikossa. Erityisopettaja teetti muun muassa lukitestejä ja ohjasi tarvittaessa Lue-kurssille. Hyvinvointiprofiilin mukaan opiskelijat kokivat saavansa erityisopettajalta tarvittaessa tukea.

Hyvinvointiprofiilin tulosten mukaan oppilaitoksen tukipalvelut tukivat hyvinvointia. Opiskelukykyä vahvistavaa oppilaanohjauksen ohjelmaa pidettiin monipuolisena ja opiskelijoilla oli mahdollisuus tutustua työelämään. Ryhmässä koettiin, että oppilaanohjaustunteja voitaisiin päivittää yhdessä tiiminä, osallistua koulutuksiin esimerkiksi opinto-ohjauspäiville. Hyvinvointiprofiilin mukaan opiskelijat kokivat saavansa tukea ja ohjausta. Seuraavassa opiskelijoiden kommentteja oppimisen ja hyvinvoinnin tukeen liittyen:

"Vapaa opiskelutyö, mutta kuitenkin on turvallista opiskella, kun ei ole aivan omillaan. Kiitos opojen ja ryhmyreiden!"

"Opiskelu sujuu täällä hyvin ja siihen saa helposti apua opinto-ohjaajilta tai kuraattorilta."

Opiskelujen sujumiseksi opiskeluiden alussa järjestettiin preppauskurssit kielissä ja matematiikassa. Erityisopettaja ja kuraattori tekivät tarvittaessa opiskelijalle erityisen tuen suunnitelman. Kehitettävää katsottiin olevan erityisen tuen suunnitelmien arvioinnissa, miten tuki oli toteutunut jaksoittain. Parannettavaa oli myös tiedon kulussa. Tieto erityisen tuen suunnitelmasta ei aina ollut mennyt eteenpäin aineopettajille. Tiedotus oli useimmiten sovittu opiskelijan vastuulle.

Oppilaitoksen suuri koko ja kaksi yksikköä haastoivat opiskeluhoillon toimintaa. Isossa oppilaitoksessa ryhmäkokoja voitiin muokata ja opettajien työsuunnitelmia vaihtaa tarpeen mukaan. Eriyttämistä tapahtui aineissa tasojen mukaan. Opettajien valmiudet eriyttää opetusta olivat kuitenkin erilaiset. Haasteena oli tunnistaa opiskelijoiden tarpeet ja pedagogisten menetelmien kehittäminen, jotta tuntikohtaiset ratkaisut ja hyvät käytännöt voitaisiin jakaa oppilaitoksessa.

Opettajilla oli erityisjärjestelyihin hyvä asenne ja kollegiaalinen yhteistyö toimi oppilaitoksessa hyvin. Opettajilla oli koulutuksen kautta valmiutta näkövammaisen, sokean ja kuuron opettamiseen. Oppilaitoksessa tulkki- ja avustajatyöskentely toimivat.

Opiskeluhoillon palvelut tukivat opiskelijoiden hyvinvointia. Kuten edellä on mainittu, kuraattori oli järjestänyt yhteistyössä Nuorisoasema Klaaran kanssa depressiokoulun ja esiintymisjännityskurssin. Vaikuttavuudet olivat molemmissa kursseissa hyviä. Hyvinvointiprofiilissa todettiin opiskelijoiden kokeneen, että kuraattorin ja terveydenhoitajan luokse pääsi helposti ja heihin voi luottaa.

Psykologi oli tavattavissa kerran viikossa oppilaitoksessa, mutta edelleen tälläkin arviointialueella huomioitavaa oli, että lääkärin tarkastusta ja konsultaatiota ei ollut saatavilla. Oppimisen ja hyvinvoinnin tuki arviointialue oli vahvin arviointialue ja sai yhteensä 4 pistettä.

Osallisuus ja vaikuttaminen¹²

Toiminnan laatua kuvaava arviointialue osallisuus ja vaikuttaminen oli alueista heikoin, saaden pisteitä keskiarvolla 3,25. Vahvuutena nähtiin etenkin oppilaskunnan hallitus ja sen vaikuttamismahdollisuudet oppilaitoksen asioihin. Oppilaskunnan hallituksen jäsenellä oli mahdollisuus osallistua oppilaitoksen toimintaan kuten esimerkiksi opettajankokouksiin, tasa-arvotyöryhmän toimintaan.

Oppilaskunnanhallituksen roolia tulisi jatkossa vahvistaa oppilaitoksen toimintaa kehitettäessä. Opiskelijat kokivat, että heitä pitäisi kuunnella paremmin ja he voisivat osallistua enemmän yhteisten sääntöjen ja päätösten tekemisiin. Lukuvuonna päätettiin siirtyä kuusijaksojärjestelmästä seuraavana syksynä viisijaksojärjestelmään ja tämä näkyi tyytymättömyytenä osallisuuteen ja vaikuttamiseen, kuten hyvinvointiprofiilin avoimien kysymysten osiossa tuli vahvasti ilmi:

"jakso järjestelmää ei saisi ottaa käyttöön"

"Oppilaiden kuuntelemista ja oppilaiden mukaan ottamista mukaan päätöksiin varsinkin jos ne koskevat oppilaita kuten 5-jaksojärjestelmä!"

"oppilaita pitäisi kuulla enemmän tietyissä asioissa jotka liittyvät itse opiskelijoihin."

"Huomioimaan oppilaiden mielipiteet paremmin"

¹² Osallisuus ja vaikuttaminen - Arviointikriteerit:

- Opiskelijoita kuullaan heitä koskevissa asioissa.
- Oppilaitoksen avoin toimintakulttuuri tarjoaa mahdollisuuden kaikille osallistua opiskeluhuollon kehittämiseen.
- Oppilaitoksen toimintatavat tukevat opiskelijoiden itsensä toteuttamista.
- Oppilaitoksen toimintatavat tukevat yhteisöllisyyttä.

Jokaisella niin sanotulla luokalla eli ryhmällä oli oma puheenjohtajansa. Tutorit olivat näkyvässä osassa oppilaitoksessa ja osallistuivat oppilaitoksen arkeen ja teemapäivien suunnitteluun. Tutortoimintaa voitaisiin jatkossa kehittää yhdessä oppilaskunnan hallituksen kanssa.

Opettajat keräsivät opiskelijoilta kurssipalautetta ja jatkossa kurssipalautetta voisi hyödyntää oppilaitoksen kehitystyöhön. Dialogissa pidettiin tärkeänä, että opiskeluhuoltoryhmän toiminta tulisi tehdä jatkossa mahdollisimman läpinäkyväksi.

Oppilaitoksessa koko henkilöstöllä oli mahdollisuus osallistua opiskeluhuollon kehittämiseen. Henkilöstön kokouksissa keskusteltiin kehittämisteemoista ja suunnitteilla oleva hyvinvointikurssi toimi opettajalähtöisesti. Lisäksi opiskeluhuollon kehittämistä toteutettiin korkeakouluysteistyönä; Tulevan Hyvän mielen päivän toteuttajina toimivat ammattikorkeakouluopiskelijat. Myös huoltajilta kysyttiin palautetta opiskeluhuollon kehittämiseen liittyen.

Arviointialue itsensä toteuttamisen mahdollisuus korostui opiskelijoiden vastauksissa. Itsensä toteuttamisen mahdollisuutta ja toteutumista auttoi oppilaitoksen laaja kurssitarjonta, joka mahdollisti opiskelijoiden omanlaiset opinpolut. Oppilaitoksessa oli mahdollisuus suorittaa lukiodiplomeja kuvataiteessa, musiikissa ja liikunnassa. Urheilijoille vahvuutena oli oppilaitoksen kuuluminen osaksi Vaasan seudun urheiluakatemiaa, mikä mahdollisti opiskelujen ja urheilun yhdistämistä. Oppilaitoksessa toimi myös ilmaisutaidon kurssi ja oppilaitoksessa järjestettiin kerhotoimintaa kuten kuoro ja Fuusio-lehden toimitusta. Opiskelijoilla oli mahdollisuus osallistua Vaasan yliopiston kursseille. Oheiset opiskelijoiden kommentit kuvaavat itsensä toteuttamista oppilaitoksessa.

”se, että olemme vapaita tekemään omat valintamme ja opiskelemaan ja etenemään niiden mukaan”

"lukujärjestykset voi suunnitella niinkuin itsestä tuntuu parhaimmalta ja että koulussamme on 6 jakso järjestelmä vielä."

"Saa itse päättää paljon omista asioista, ja muut eivät pääätä puolestasi.. "

"se että opettajat eivät puutu oppilaiden tekemisiin niin paljon kuin yläkoulussa, vaan meille annetaan mahdollisuus kasvaa ja itsenäistyä.ja ottaa oma vastuu opinnoista. "

"Meillä on hyvät mahdollisuudet musiikin harrastamiseen, löytyy soittimia."

Oppilaitoksen yhteisöllisyyttä vahvistivat teemapäivät, jotka tukivat myös itsensä toteuttamista kuten FutureFun-päivä. Oppilaitoksella oli vahvoja perinteitä ja toimintatapoja muun muassa Vanhojen tanssit, penkkarit, potkiaiset, oppilaskunnan joulujuhla ja kevätjuhla, Junnupäivä, avoimet labrat. Oppilaitos järjesti yhteisiä matkoja kuten tutustumista Otaniemeen, Know How ja Studia – messuille sekä vuosittain laskettelukurssin Lappiin. Myös erilaiset projektit tukivat yhteisöllisyyttä. Suunnitteilla oli toiminnan järjestämistä yli ainerajojen muun muassa Unesco-koulun ja hyvinvointi-kurssin teemoilla.

Ryhmyttämiseen käytettiin aikaa etenkin opiskeluiden alkaessa. Oppilaitoksen vahvuutena pidettiin yhteisöllisyyttä. Hyvinvointiprofiilin vastauksissa opiskelijat esittivät, että heillä oli oppilaitoksessa ystäviä ja he kokivat kuuluvansa ryhmään. Erityisesti opettajat ja henkilökunta saivat opiskelijoilta kiitosta, kuten seuraavissa kommentteissa todetaan.

"Suurin osa opettajista on kiinnostuneita ja osaavia"

"Opettajat ovat suurimmaksi osaksi päteviä ja ilmapiiri luokissa siten hyvä"

"hyvä henkilökunta"

Vastauksissa näyttäytyi, että opiskelijoiden kohtaamiseen tulisi kiinnittää kuitenkin huomiota.

”oppilaita pitäis aidosti kannustaa myös heikompia”

”opettajat voisivat ymmärtää nuoria paremmin”

Oppilaitoksessa yhteisöllisyyttä tukivat ryhmänohjaajan tuokiot, jotka pidettiin jaksoittain. Lisäksi toteutuivat opiskelijan ja ryhmänohjaajan henkilökohtaiset tapaamiset. Yhteisöllisyyttä kuvaa hyvinvointiprofiilin vastauksissa esiin nousut oppilaitoksen hyvä ja avoin ilmapiiri:

”Viihdyn täällä. Tulen tänne päivittäin, opiskelu on ihan mukavaa vaikka opettaja ei olisi mieleiseni. Vastaan siis, että paras ominaisuus on oppilaitoksen ilmapiiri.”

”Kaikki otetaan huomioon ja on ystävällisiä opiskelijoita ja henkilökuntaa”

”mukava yhteishenki koulussa :)”

Kehittämisyhmän arvioinnissa keskusteltiin myös henkilöstön yhteisöllisyydestä ja vahvuudeksi kirjattiin Tyky-toiminta, joka tuki henkilöstön yhteisöllisyyttä. Oppilaitoksessa alkoi lukuvuonna pedagoginen kahvi – toiminta ja henkilöstölle järjestettiin yhteisiä koulutuksia.

Yhteistyö¹³

Oppilaitoksessa yhteistyö toimi hyvin opiskeluhuollollisissa asioissa. Opiskeluhuollon prosesseissa tärkeät ikäryhmäpalaverit pidettiin jaksoittain ja opinto-ohjaajat tapasivat viikoittain. Opiskeluhoitoryhmän jäsenten välinen yhteistyö oli tiivistä. Kommunikaatiota opettajien ja opiskeluhoitoryhmän välillä sen sijaan voitaisiin tiivistää, jolloin huolen esittäjälle kerrottaisiin paremmin prosessin meneillään olevista vaiheista.

Yhteistyötä tehtiin sosiaali- ja terveystoimen kanssa. Yhteistyötahoja olivat muun muassa Nuorisoasema Klaara, nuorisopsykiatrinen poliklinikka, opiskeluterveydenhuolto, sosiaalitoimi, lastensuojelu, Reimari, Vaasan Ensi- ja turvakoti Avopalvelupiste Avokki, rikosuhripäivystys, Jupiter-säätiö, etsivä nuorisotyö. Oppilaitosten kanssa tehtiin yhteistyötä. Yhteistyötahoja olivat muun muassa Vasa Gymnasium, alueen yläkoulut, korkeakoulut, ammattiopisto sekä IB. Yhteistyötahoja olivat myös paikalliset yritykset, virastot, laitokset ja seurakunta.

Kodin ja oppilaitoksen yhteistyötä pidettiin toimivana, mutta sitä olisi vara parantaa. Huoltajakyselyn tuloksissa vanhemmat toivoivat selkeyttä etenkin oppilaitoksen wilmajärjestelmän poissalokäytänteisiin. Parannettavaa olisi muuan muassa viestinnässä; mikäli opiskelija jättää tulematta opiskeluhoollon palveluihin, seuraava aika voitaisiin lähettää Wilman kautta myös tiedoksi vanhemmille.

¹³ Yhteistyö - Arviointikriteerit:

- Oppilaitoksen sisäinen yhteistyö opiskeluhuollollisissa asioissa on toimivaa.
- Opiskeluhoollon moniammatillinen yhteistyö on toimivaa sosiaali- ja terveystoimien sekä paikallisten toimijoiden kanssa.
- Kodin ja oppilaitoksen välinen yhteistyö on toimivaa.
- Nivel-vaiheen yhteistyö on toimivaa.

Kodin ja oppilaitoksen välillä tehtävää yhteistyötä tehostettiin vanhempainvarttikokeilulla. Koska kokeilusta oli hyviä kokemuksia, voitaisiin toimintaa kehitettäessä vanhempainvartit ottaa vakinaiseksi käytänteeksi kaikille junioriryhmille. Huoltajakysely osoitti, että vanhemmat arvostavat henkilökohtaista kontaktia oppilaitoksen henkilökunnan kanssa, kuten seuraavassa huoltajan kommentissa tulee ilmi.

”Ryhmänohjaajien kanssa tulisi olla mahdollisuus keskusteluihin”

Nivelvaiheeseen kuuluva saattaen vaihto toteutui yläkoulusta lukioon ja lukiosta ammattiopistoon siirryttäessä. Kuraattori vei lisäksi nivelvaiheen tiedonsiirtolomakkeiden ja saattaen vaihdon tietoa oppilaitoksessa eteenpäin. Yläkouluista käytiin tutustumassa lukioon ja tutorit olivat ohjaustehtävissä mukana. Yläkouluissa järjestettiin tasotestit kielissä ja matematiikassa, sekä kartoitettiin maahanmuuttajien kielitasoa. Nivelvaiheen ohjaaville opettajille maksettiin erillinen korvaus. Nivelvaihetta toteutettiin kolmannelle asteelle. Nivelvaihe toteutui etsivään nuorisotyöhön sekä Jupiter-säätiön. Oppilaitos oli mukana Opeda-hankkeessa, joissa käsiteltiin muun muassa alueen nivelvaiheita.

Jatkossa nivelvaihetta voidaan kehittää lukion aikuislinjalle ja sieltä eteenpäin. Nivelvaihe ei kokonaisuudessaan toiminut, jos opiskelija siirtyi toiselle paikkakunnalle. Opinto-ohjaajat tekivät oppilaitosyhteistyötä opiskelijan siirtyessä opiskelemaan toiselle paikkakunnalle. Opiskeluterveyshuollossa toimi nivelvaiheyhteistyö kouluterveydenhuollon kanssa. Yhteistyö arviointialueena sai 3,75 pistettä.

Vaikuttavuus ja arviointi¹⁴

Opiskeluhuollon vaikuttavuutta mitattiin opintojen keskeyttämisluvuilla. Lukuvuonna 2011–2012 3,7 % eli 746 opiskelijasta 28 keskeytti lukiopinnot päivälukiossa. Näistä opiskelijoista 21 jatkoi lukio-opintoja muualla; 10 muutti opiskelupaikkakuntaa ja 11 siirtyi opiskelemaan aikuislukioon. Vastaavat luvut lukuvuonna 2010–2011 oli 4,6 % eli 746 opiskelijasta 34 keskeytti lukiopinnot päivälukiossa. Heistä 13 jatkoi jossakin lukiossa ja vaihtoi opiskelupaikkakuntaa.

Opiskeluhoitoryhmän jäsenistä kuraattori tilastoi tavanneensa 159 opiskelijaa, joilla oli yhteensä 400 käyntiä. Lisäksi 16 opiskelijaa osallistui Tunnetaidot ja jännitysryhmään. Terveystapaamiset tilastoivat 252 terveystapaamista. Sairastapaamisten lukua ei tilastoitu. Opiskelijoita ohjattiin eteenpäin kuvion 12 mukaisesti. Kuraattori teki lähetteitä nuorisopsykiatriselle poliklinikalle sekä ilmoitti opiskelijoita etsivään nuorisotyöhön syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja avun saamiseksi.

Kaikki opintojen keskeyttämiset olivat hallittuja keskeyttämisinä. Lukuvuonna 2011–2012 kaikkien keskeyttäneiden jatkosuunnitelmat olivat tiedossa ja opintoihin liittyvät nivelvaiheet suoritettiin. Opintojen keskeyttäjäistä kolme siirtyi Jupiter-säätiöön, kolme ammattiopistoon ja yksi armeijaan / etsivän nuorisotyön pariin. Lukuvuonna 2010–2011 kuuden keskeyttäneen opiskelijan jatkosuunnitelmat eivät tulleet tietoon.

¹⁴ Vaikuttavuus ja arviointi - Arviointikriteeri:

- Opiskeluhuollon toiminta ehkäisee opintojen keskeyttämistä.
- Opiskeluhuollon toiminta ehkäisee syrjäytymistä
- Opintojen keskeytykset ovat hallittuja keskeyttämisinä.
- Opiskelijoiden hyvinvointia arvioidaan ja tuloksia käytetään toiminnan suunnittelussa.

Taulukko 1. Opiskelijoiden ohjautuminen kohdennetun avun pariin.

Psykologi	16
Depressiokoulu ja Jännitysryhmä	16
Nuorisoasema Klaara	12
Etsivä nuorisotyö	7
Ravitsemusterapeutti	5
Nuorisopsykiatrinen poliklinikka	3
Jupiter-säätiö	3
Rikosuhripäivystys	2
Avokki	1
Lastensuojeluilmoitus	1

Opiskelijoiden hyvinvointia on arvioitu joka toinen vuosi Kouluterveyskyselyllä. Tulokset on käyty henkilökunnan kanssa lävitse ja mietitty yhdessä kehittämiskohteita. Junioreiden ja senioreiden hyvinvointia arvioitiin menneenä lukuvuotena Koulun hyvinvointiprofiilin avulla. Tuloksista keskusteltiin henkilöstön kanssa ja niiden pohjalta muun muassa tässä arvioinnissa mietittiin kehittämiskohteita. Oppilaitoksessa tehtiin myös tyytyväisyyskysely, johon sisältyi opiskeluhuollollisia näkökulmia. Tulokset niin ikään käytiin henkilöstön kanssa lävitse. Tyytyväisyyskyselyssä ei noussut esiin varsinaisia epäkohtia kuten hyvinvointiprofiilin tuloksissa. Vaikuttavuus ja arviointi alue sai yhteensä 3,75 pistettä.

7.1. Tulosten yhteenvetoa ja johtopäätöksiä

Vaasan lyseon lukion johtaminen opiskeluhuoltoon liittyen koettiin toimivaksi ja vuorovaikutteiseksi. Opiskeluhuollon kehittämisessä oli panostettu muun muassa

ohjauksen tehostamiseen. Opiskeluhuollolle oli määritelty selkeät tavoitteet ja toimintamallit, mutta esimerkiksi huoltajat eivät ole niistä kaikin puolin selvillä. Työn selkeyttämiseksi ja laadukkuuden takaamiseksi koettiin tarpeelliseksi opiskeluhuollon käsikirja. Opiskeluhuollon kehittämistyön eteenpäin viemiseksi tarvitaan johdon tukea, kuten laatujohtamisen periaatteisiin kuuluu (ks. Hirvonen 2005, 52).

Opiskeluhuollon vahvuutena nähtiin oppilaitoksen pätevä henkilökunta ja innostavat opettajat, mikä tukee opiskelijoiden opiskelukykyä (ks. Kunttu 2005). Henkilöstölle oli määritelty selkeät vastuut opiskeluhuollon prosesseissa, joissa korostui ryhmänohjaajan rooli ja sitoutuminen sekä ikäryhmäpalaverien toimivuus. Vaikka vastualueet oli määritelty, voitaisiin etenkin poissaolojen seurantaprosessia edelleen kehittää varhaisen puuttumisen mahdollistamiseksi (ks. Lämsä 2009). Opiskeluterveydenhuollossa resurssien vähyys eli lääkärripula heijastui moniin opiskeluhuollon prosesseihin ja vaikeutti toiminnan tavoitteiden täyttymistä. Oppilaitoksessa toimi tiivis ja moniammatillinen opiskeluhuoltoryhmä. Kehittävänä seikkana nähtiin ryhmänohjaajien pilotoimat vanhempainvartit, joissa toivottaisiin otettavan esiin opiskeluhuollollisia näkökulmia. Oppilaitoksessa oli koko henkilöstölle järjestetty pedagogista koulutusta ohjaukseen ja opiskeluhuoltoon liittyen kahdesti vuodessa.

Opiskeluhuollon toiminnan pohjana olivat opetussuunnitelman (2003) mukaiset toimintamallit. Opiskeluhuollon suunnitelmien ajantasaisuutta olisi syytä päivittää muun muassa varautumissuunnitelman ja hyvinvointipalveluihin liittyvien käytänteiden osalta. Opiskeluhuollon toimintaa oli kehitetty opiskelijälähtöisesti, mutta jatkossa oppilaskunnan osuutta tulisi vahvistaa. Opiskeluhuollon toimintatapojen tiedottamiseen tulisi kiinnittää huomiota ja miettiä miten huoltajat tavoittavat wilmatunnukset parhaiten. Ikäryhmäpalavereita voitaisiin jatkossa käyttää tehokkaammin oppilaitoksen kehittämisfoorumina.

Oppilaitoksen tilat koettiin toimiviksi ja viihtyisiksi, mikä edesauttaa opiskelukykyä ja hyvinvointia (ks. Kunttu 2005). Vaikka uusi ruokala oli viihtyisä, se oli ahdas ja ruuhkainen. Haasteena olisi saada ruokailu toimimaan. Oppilaitoksessa oli hyvä ilmapiiri ja vähän kiusaamista, joiden on todettu vahvistavan muun muassa opiskelijoiden opiskelumotivaatiota ja turvallisuuden tunnetta (ks. Lounasmaa ym.; Lindfors 2012). Opiskeluhuollon palveluihin oli ohjattu resursseja, tilat oli keskitetty ja remontoitu, mikä paransi opiskeluhoitoryhmän keskinäistä yhteistyötä, mutta toi haastetta yhteistyöhön muun oppilaitoksen henkilöstön kanssa kahden kiinteistön haasteen vuoksi.

Varhaisen puuttumiseen oli pyritty tehostamalla ohjaukseen käytänteitä ja määrittämällä käytänteet muun muassa poissaoloihin puuttumisessa ja opintomerkintöjen kertymisen seuraamisen suhteen. Ryhmänohjaajan ohjaustyötä varhaisen puuttumisen onnistumisessa pidettiin ratkaisevana ja sen koettiin vaikuttavan myös muihin prosesseihin. Oppilaitoksen opiskeluhoitopalvelut toimivat sekä ennaltaehkäisevästi että korjaavasti, mutta painopistettä ennaltaehkäisevään työhön voitaisiin lisätä. Vaitiolovelvollisuussäädökset toteutuivat, mutta niitä olisi hyvä kerrata oppilaitostasolla.

Oppimisen ja hyvinvoinnin tuki toteutui oppilaitoksessa muun muassa tukiopetuksen, erityisopetuksen ja opinto-ohjauksen avulla, mitkä olivat myös oppilaitoksen keskeisiä toimia syrjäytymisen ehkäisemiseksi (ks. Kuronen 2010). Kielten tukiopetukseen koettiin tarvittavan samanlainen tukiopetusjärjestelmä kuin matematiikassa toiminut hyvä käytäntö. Opiskelijoille tehtiin tarvittaessa erityisen tuen suunnitelmia, jotka otettiin opetuksen järjestämisessä huomioon. Opetuksessa muokattiin tarvittaessa ryhmäkokoja ja opetusta eriytettiin. Opettajilla oli erityisjärjestelyihin hyvä asenne ja halua yhteistyöhön, joten opettajien toimintamalleja ja hyviä tapoja voitaisiin jakaa oppilaitoksessa. Kohdennettua apua opiskelijat saivat opiskeluhoitopalveluiden kautta. Kuraattori järjesti kurseja esiintymisjännitykseen ja depression liittymiseen.

Oppilaitoksen vahvuutena nousivat hyvät itsensä toteuttamisen mahdollisuudet, mikä onnistuessaan ehkäisee syrjäytymisvaaraa. (ks. Allardt 1976; Lämsä 2009). Tarjolla oli monipuolisesti kursseja ja mahdollisuus toteuttaa omaa opintopolkua kiinnostusten kohteiden ja valintojen mukaan. Opiskelijakunnan hallituksella oli mahdollisuus osallistua oppilaitoksen kokouksiin. Sen sijaan opiskelijat kokivat, että heitä pitäisi kuulla paremmin itseään koskevissa asioissa. Jatkossa oppilaskunnan osallisuutta tulisi vahvistaa. Jokaisella ryhmällä oli oma puheenjohtaja ja tutorit olivat näkyvässä osassa teemapäivien suunnittelussa ja toteutuksessa. Oppilaitoksessa henkilökunta osallistui opiskeluhuollon kehittämiseen, josta esimerkkinä hyvinvointikurssi usean aineen yhteistyönä. Tärkeänä pidettiin, että opiskeluhoitoryhmän toiminta tulisi läpinäkyväksi. Oppilaitoksen vahvuutena koettiin yhteisöllisyys, jota vaalittiin ryhmäytämisen, ryhmänohjauksen, erilaisten perinteiden, teemapäivien ja projektien avulla. Myös henkilökunnan hyvinvointia ja yhteisöllisyyttä tuettiin.

Oppilaitoksen henkilöstön väliseen yhteistyöhön opiskeluhoollollisissa asioissa oltiin tyytyväisiä, joskin sitä voitaisiin tiivistää etenkin jälkitiedottamisen suhteen. Yhteistyö alueen oppilaitosten ja sosiaali- ja terveyssektorin välillä oli tiivistä ja toimivaa. Kodin ja oppilaitoksen välistä yhteistyötä toivottiin tiivistettävän vanhempainvarkein. Nivelvaiheyhteistyö toteutui alueellisesti, mutta se ei toiminut kaikin osin, mikäli opiskelija muutti toiselle paikkakunnalle.

Tulos-arviointialueella opiskeluhuollon katsottiin ehkäisseen opintojen keskeyttämistä ja tarjoavan syrjäytymisvaarassa oleville palveluohjauksen kautta tukea ja selviytymismahdollisuuksia (ks. Lämsä 2009). Kaikki opintojen keskeytykset olivat kuluneena lukuvuotena hallittuja keskeytymisiä. Opiskelijoiden hyvinvointia arvioitiin hyvinvointiprofiilin avulla ja tuloksia käytettiin opiskeluhuollon toiminnan kehittämiseen.

7.2. Kehittämiskohteet

Arviointipäivien lopuksi opiskeluhoitoryhmän johtajan eli apulaisrehtorin toimesta ryhmä valitsi seuraavan vuosikellon kehittämiskohteet. Kehitettävää oli löytynyt niin rakenteista kuin prosesseistakin. Apulaisrehtori esitti, että varsinaisia kehitettäviä seikkoja ei nostettaisi tavoitteeksi liikaa, jotta niitä voidaan viedä oppilaitoksessa keskitetysti eteenpäin. Kehitettäväksi seikoiksi valittiin:

- Opiskeluhoollon käsikirjan laatiminen
- Ryhmänohjaajan ohjauksellisen työn selkeyttäminen
- Ikäryhmäpalaverien kehittäminen
- Ennaltaehkäisevän työn kehittäminen
- Vaitiolovelvollisuus säädöksiä kertaaminen yhteisesti
- Kielien tukiopetuksen kehittäminen
- Oppilaskunnan osallisuuden vahvistaminen
- Opiskeluhoitoryhmän toiminnan tekeminen läpinäkyväksi
- Vanhempainvarttien kehittäminen koko oppilaitoksen käytännöksi

Vaikka kehitettävät asiat kirjattiin laatukriteerien avulla tietylle arviointialueelle, ne kehitettävänä asioina liukuvat prosesseina johtamisen kautta eteenpäin ja vaikuttavat kehittämistyönä niin rakenteisiin kuin toimintaan ja lopulta tuloksiin. Prosessimaisessa toimintamallissa on tärkeää hahmottaa rakenteiden ja toimintatapojen keskinäinen riippuvuus. Tavoitteiden saavuttamista hallitaan juuri hallitsemalla toisiinsa liittyviä resursseja ja toimintaa. (CAF 2006; SFS-EN ISO 9001.)

8 YHTEENVETOA JA POHDINTAA

Tämän kehittämishankkeen tavoitteena oli luoda opiskeluhuollon laatujohtamista tukemaan laadunhallintamalli, jonka avulla opiskeluhuollon toimintaa voitaisiin kehittää. Opiskeluhuollon laadunarvioinnin lisäksi hankkeen tavoitteena oli arvioida, miten hankkeessa luotu laadunhallintamalli soveltui opiskeluhuollon arviointiin.

Laadunarvioinnin jälkeen kehittäjä-tutkija lähetti kehittämisryhmän jäsenille sähköpostiviestillä survey-kyselyn, jonka kysymysten kautta oli tavoitteena saada palautetta kehittämistyöstä. Suurin osa kehittämisryhmän jäsenistä vastasi kyselyyn heti samalla viikolla kyselyn lähtiessä matkaan toukokuun lopussa. Kehittäjä-tutkija ei lähettänyt kahdelle kyselyyn vastaamattajättäneelle muistutusviestiä, vaan päätti haastatella heitä teemahaastattelun avulla käyttäen samoja kysymyksiä, jotta päästäisiin prosessissa seuraavaan vaiheeseen ennen oppilaitoksen henkilökunnan kesälomia.

Kyselyssä ja haastatteluissa käytettiin seuraavia kysymyksiä:

- Miten laadunhallintamalli toimi opiskeluhuoltoa arvioitaessa?
- Miten laatukriteerit toimivat?
- Miten hankkeessa käytetyt asiakaskyselyt toimivat opiskeluhuollon vaikuttavuuden arvioimiseksi?

Viimeinen kohta oli avoin palaute eli

- Palautteeni arviointiprosessista.

Prosessin arviointia

Kukaan kehittämisryhmän jäsenistä ei ollut aikaisemmin osallistunut vastaavaan arviointityöhön. Ryhmä piti vuosikellon mukaista yhteistä kehittämistyötä erityisen hyödyllisenä opiskeluhuollon kehittämiseksi. Arviointiprosessi koettiin jopa virkistävänä ja voimaannuttavana, mikä kuuluu osana laatujohtamisen

elementteihin. (ks. Kekäle 1998, 21–23). Eräs kehittämisryhmän jäsen kirjoitti palautteeseen seuraavaa:

”kuten jo aikaisemmin kerroin en ole aikoihin kokenut samaa tiimivoimaa”(1)

Kullekin kehittämisryhmän jäsenelle annettiin numero 1–5, joita käytetään tässä raportissa yksilöimään vastaajia. Sairaslomalla olevalta henkilöltä ei kysytty palautetta, joten hän ei ollut prosessissa mukana loppuun saakka.

Kehittämisryhmän jäsenet arvioivat ryhmädynamiikan toimivan hienosti ja kaikki ryhmän jäsenet olivat sitoutuneet toimintaan sekä dialogeihin, kuten vastauksissa todettiin:

”Hyvä henki”(3)

”Kaikki saivat hyvin mielipiteensä esiin, kaikkia kuunneltiin”(2)

”Hienoa oli erityisesti se että kaikki olivat tehneet läksynsä”(1)

Arviointipäivää pidettiin onnistuneena. Kehittämisryhmäläiset pitivät tärkeänä, että arviointipäivät pidettiin muualla kuin omassa oppilaitoksessa.

”Hyvä kun lähdettiin koulusta pois eri ympäristöön, eikä ollut häiriötekijöitä ja kaikki pystyi keskittymään.”(3)

Kehittäjä-tutkija koki, että laatukriteerien tekeminen oli työn vaativin prosessi. Haasteena oli löytää arviointialueisiin toimivat ja arviointialueita avaavat kriteerit, jotka avaavat aidosti rakenteita, toimintaa tai lopputulosta (ks. Vuori 1992).

Kaikki ryhmän jäsenet pitivät valittuja laatukriteerejä toimivina ja niiden koettiin selkeyttävän ja hahmottavan opiskeluhuollon olemusta. Vaikka kriteerejä oli paljon, niitä tuntui olevan kuitenkin sopivasti avaavaan laadunhallintamallin

arviointialueita. Eräs kehittämisryhmän jäsen kirjoitti laatukriteerien toimivuudesta seuraavaa:

”Laadullinen arvio + ja – toimivat hyvin oppilashuollon kartoittamisessa. Asioita tarkasteltiin eri näkökulmista ja syntyi vilkasta keskustelua.”(4)

Kehittäjä-tutkija huomioi, että vaikka kriteerejä oli tarkasti mietitty, osa niistä liukui toistensa päälle ja tämä näkyi myös tuloksissa toistuvuutena.

Viime metreillä ennen arviointipäivää kehittäjä-tutkija teki dialogin jälkeen lomakkeen (kuvio 12), jonka koettiin selkeyttävän laatukriteerien työstämistä. Ennen arviointipäivää ryhmäläiset keräsivät lomakkeeseen omia näkemyksiään vahvuuksista (+) ja kehittämiskohteista (-) ja dialogissa kehittäjä-tutkija keräsi yhteisen näkemyksen asiasta yhteiseen lomakkeeseen. Seuraavassa erään kehittämisryhmäläisen kommentti laadunhallintamalliin liittyen:

”Aluksi oli vaikea hahmottaa, mutta kuten sanoin viimein +/- versio oli toimiva. Sitä kautta kriteeritkin aukenivat”(1)

Laadunhallintamalli oli laaja kokonaisuus ja vahvuutena kehittämisryhmä piti etenkin sen monipuolisuutta. Mallin koettiin tuovan myös selkeyttä itse opiskeluhoitotyöhön ja sen moninaisuuden käsittämiseen. Mallin koettiin nostavan esiin oppilaitoksessa tehtävän hyvinvointityön nykytilan, vahvuudet ja kehittämiskohteet, kuten seuraavat kommentit kertovat:

”Mallin kautta tuli mielestäni hyvä kokonaiskuva tämän hetkisestä työstämme.” (5)

”Se toimii pohjana työn kehittämiseksi eteenpäin sekä toivon mukaan motivoi ja innostaa meitä myös kehittämään ja kouluttamaan itseämme. Tämä ei koske vain oppilashuoltoryhmää vaan koko koulun henkilökuntaa.”(4)

”sekä vahvuudet että kehitettävät asiat tulivat selkeästi esille.”(2)

Asiakasnäkökulman huomioiminen sosiaali- ja terveysalan valtakunnallisia laatusuosituksia (1999) mukaillen tapahtui huoltajakyselyn ja Koulun hyvinvointiprofiilin avulla. Kehittämistyöryhmä piti tärkeänä, että opiskelijoiden ja huoltajien näkökulmaa saatiin mukaan arviointiin. Etenkin hyvinvointiprofiilia pidettiin kattavana ja kyselyn teettäminen onnistui hyvin opinto-ohjaustunneilla. Opiskelukyselyn tuloksia pidettiin luotettavina ison vastaajajoukon ansiosta.

Osa ryhmäläisistä piti kehittämisryhmän teettämän huoltajakyselyn onnistumista kyseenalaisena pienen osallistumisprosentin vuoksi. Eräs kehittämisryhmäläinen pohti kyselyyn osallistumisaktiivisuutta yleisellä tasolla, haki vastausta vanhempien suhtautumisesta ja suhtautui kriittisesti Wilmassa toteutettuun kyselyyn:

”Kuvaako tämä vanhempien suhtautumista vai oliko kyselyn otsikointi väärä?” (3)

Hirsjärvi ym. (2007, 190) pitää kyselytutkimuksen heikkoutena muun muassa katoa eli vastaamattomuutta, joka voi nousta suureksikin. Lisäksi kirjoittajat pitävät kyselyn haittoina seuraavia seikkoja. Tutkija ei tiedä, kuinka vakavasti vastaajat ovat suhtautuneet tutkimukseen tai miten onnistuneita vastausvaihtoehdot yleensä ovat. Tutkija ei myöskään tiedä, miten hyvin vastaajat ovat selvillä vastattavasta alueesta. Kehittämisryhmä pyrki kartoittamaan vanhempien tietämystä opiskeluhuollollisista asioista muun muassa kysymällä asiaa monivalintojen kautta.

Vaikka vastausprosentti oli pieni, kehittäjä-tutkija iloitsi vastuksista ja siitä että vastaajat olivat nähneet vaivaa ja pohtineet vastauksiaan. Kehittämisryhmä näki huoltajakyselyssä hyötyä kehittämistyötä ajatellen, kuten eräs kehittämisryhmän jäsen arvioi:

”Laadulliset avoimet kysymykset niin opiskelijoille kuin vanhemmille antavatt lähinnä viitteitä meidän toimintaamme liittyvistä ongelmakysymyksistä eli auttaa ongelmien tunnistamisessa, antaa tietoja oppilashuoltopalvejuen saatavuudesta sekä siitä, miten tiedotamme asiosita ulospäin kotiin ja laajemminkin.”(4)

Kehittäjä-tutkija jäi pohtimaan, pitäisikö vastaava huoltajille suunnattu kysely tai ainakin siitä informointi järjestää vastaisuudessa vanhempainillan yhteydessä, jolloin vastausprosentti todennäköisesti olisi suurempi. Silloin myös ne vanhemmat, jotka eivät aktiivisesti seuraa Wilmaa saisivat kyselystä paremmin tietoa. Vai voidaanko hyväksyä kyselytutkimuksen luonteeseen liittyvä seikka: kato voi nousta suureksikin.

Arviointitulokset osoittivat oppilaitoksen opiskeluhuoltotyön laatua ja että hyvinvointityö on koko oppilaitoksen yhteinen asia. Arviointi antoi hyvin kokonaiskuvan laatuun vaikuttavista rakenteista kuin prosesseistakin. Myöhemmin seuraavina vuosina tehtävät arvioinnit tulevat todennäköisesti olemaan suppeampia ja keskittymään etenkin kehittämiskohteiden arviointiin. Nyt kun perusta arvioinnissa on huolella tehty, seuraavat arvioinnit pystyvät nojautumaan tähän laajaan kokonaiskuvaan.

Luotettavuus ja eettisyys

Toimintatutkimuksen onnistuminen perustuu luottamuksellisiin suhteisiin toimintaan osallistujien välillä. Luottamuksen syntymiseen, yhteisten työskentelytapojen ja kielen muodostumiseen voi kulua aikaa. (Huovinen & Rovio 2006, 102.) Kehittäjä-tutkija ja kehittämisryhmän jäsenet olivat työssään tottuneet toimimaan ja työstämään välillä vaikeitakin asioita yhdessä ja saavuttaneet luottamuksen ilmapiiriin. Tosin tässä työssä kehittäjä-tutkijalla oli erilainen rooli ryhmän aktivoijana. Työ eteni luottamuksen hengessä ja jokainen kehittämisryhmän jäsen oli sitoutunut yhteiseen projektiin.

Palaute arviointiprosessista oli varsin positiivista ja kehittäjä-tutkija jäi pohtimaan, olisiko kritiikkiä tullut enemmän, mikäli joku työyhteisön ulkopuolinen olisi toiminut kehittäjä-tutkijan paikalla ja kritiikkiä olisi ollut ikään kuin helpompi antaa vieraalle. Kehittäjä-tutkija kuitenkin koki, että vaikka kritiikkiä ei varsinaisesti arvioinnissa noussut, toimittiin viimeisessäkin vaiheessa arviointiprosessia arvioitaessa luottamuksen hengessä. Kirjoittaja uskoo, että tulokset olisivat olleet samat, vaikka joku muu olisi vetänyt arviointipäivän laadunhallintamallin mukaisesti.

Kehittäjä-tutkija on luvussa 5.1. kuvannut toimintatutkimusprosessin luotettavuutta tiedostamalla oman roolinsa kehittämisryhmän jäsenenä. Lisäksi kirjoittaja on pyrkinyt seikkaperäisesti kertomaan toimintatutkimuksen vaiheista luotettavuuden sekä työn eettisyyden arvioimiseksi. (Hirsjärvi ym. 2007, 26). Eettisiä periaatteita noudattaen kehittäjä-tutkija antoi kehittämisryhmän jäsenille mahdollisuuden tarkistaa arvioinnin tulokset. Toimintatutkimuksen validointiperiaatteisiin kuuluvat muun muassa historiallinen jatkuvuus, dialektisuus ja reflektiivisyys (Heikkinen & Syrjäla 2006, 149–155). Tämä toimintatutkimus esitettiin ajallisesti etenevänä jatkumona toimintoja syksystä keväeseen, minkä aikana toimintatutkimus suoritettiin. Oleellista on ollut luvussa 5 kuvattu reflektiivinen ote sekä tiivis dialektinen prosessi yhdessä kehittämisryhmän kanssa. Vaikka itse prosessi onnistui, sisälsi se epäonnistumisiakin, jollaiseksi voi luokitella huoltajakyselyn. Toimintatutkimuksen suunnittelutyö eli laadunhallintamallin luominen toteutettiin muiden töiden ohella eikä siihen ollut varattu erillisiä resursseja, mikä vaikeutti kehittäjä-tutkijan toimintaa. Sen sijaan kehittämisryhmän dialogit, asiakaskyselyt ja niiden tulosten analysointi sekä opiskeluhuollon laadunarviointi suoritettiin työajalla.

Pohdintaa

Kehittämistyön tavoitteena oli tarkastella kriittisesti oppilaitoksessa tehtävää opiskeluhuoltoa ja luoda malli opiskeluhuollon arviointiin helpottamaan kehittämistyötä. Yli sektorirajojen yli ulottuva kehittäminen oppilaitostasolla on riippuvainen kuntatason ja laajemminkin valtakunnan tasolla tapahtuvista linjauksista ja satsauksista. Parhailaan odotellaan opiskeluhuoltoon uutta yhtenäisempää lakia, jonka toivotaan helpottavan moniammatillista yhteistyötä, ja joka kokoaisi yhteen opetustoimen, terveydenhuollon- ja sosiaalitoimen tehtävät opiskeluhuoltoon liittyen.

Tässä arviossa nousi niin rakenteiden kuin toiminnankin kohdissa esiin opiskeluterveydenhuollon resurssit ja niiden mukaiset toiminnat. Opiskeluterveydenhuolto ei kuitenkaan kuulu toisen asteen lautakunnan päätösvallan alle vaan terveyssektorille, mikä osaltaan vaikeuttaa työn kokonaisvaltaista kehittämistä. Monelle sektorille sijoittuva opiskeluhuollon toiminta haastaa prosessien laatujohtamista, jota toteuttavat eri tahot niin oppilaitoksessa kuin terveyssektorilla. Vuoropuhelua tarvitaan ja yhteisiä tavoitteita sekä halua viedä eteenpäin laadukasta opiskeluhuoltoa.

Opiskeluhuollon laadun onnistumiseen kuuluu ratkaisevasti sen prosessien onnistuminen. Kuten Huhtanen (2007) toteaa opiskeluhuollon yhdestä tärkeimmistä toimista, varhaista puuttumista ei ole ellei tukea eli palveluja ole tarjolla. Tämän kehittämistyön tulokset osoittavat, että yhden linkin ontuminen kuten lääkäri ja terveydenhuollon resurssien riittämättömyys, vaikuttavat opiskeluhuollon toteutumisedellytyksiin ja heikentävät sen laatua. Ja mikä tärkeintä, se saattaa vaikuttaa ratkaisevasti nuoren selviytymiseen. Syrjäytymisen katkaisemiseksi ja nuoren selviytymisen vahvistamiseksi nuoren lähiyhteisön palvelujärjestelmän tulisi tarjota oikea-aikaista tukea (vertaa Lämsä 1999, 51). Palvelujärjestelmän tulisi tarjota matalankynnyksen apua siitäkin huolimatta että

nuori ei sillä hetkellä sitä olisi valmis ottamaan vastaan. Kun aika on kypsä, hän tietää, mistä palvelua voi lähteä hakemaan. Kuntien pitäisi pystyä takaamaan nuorille edellä mainitut lakisääteiset palvelut matalankynnyksen toimintona heidän omassa ympäristössään, oppilaitoksessa.

Tätä tukee myös Helsingin opetustoimen (2003) oppilashuoltoryhmien toimintaa koskeva selvitys, jossa nousi esiin sosiaali- ja terveyssektorin tärkeys oppilashuoltotyötä kehitettäessä. Raportin yhteenvedossa luetellaan oppilashuoltotyön kehittämisen suurimpia uhkina seuraavia seikkoja: 1) kuraattori-, psykologi-, lääkäripalvelut ovat riittämättömiä ja työntekijät vaihtuvat usein 2), oppilashuoltotyötä ei koeta hyödylliseksi kouluyhteisössä, 3) lasten ja nuorten ongelmat vaikeutuvat ja monimutkaistuvat, 4) ennaltaehkäisevään työhön ei jää aikaa, 5) koulun ulkopuolella on riittämättömät lasten ja nuorten hoito- ja kuntoutusresurssit ja 6) työntekijät uupuvat.

Työntekijöiden hyvinvoinnin vaikutusta opiskelijoiden hyvinvointiin ja opiskelukykyyn ovat tutkimuksissaan painottaneet muuan muassa Lounasmaa ym. (2004) puhuen henkilöstön ilmapiiristä, joka vaikuttaa opiskelijoihin ja heidän motivaatioonsa opiskelua kohtaan. Myös tässä kehittämistyössä opiskelijat nostivat esiin Koulun hyvinvointiprofiilin avonaisissa vastauksissa¹⁵ henkilökuntaa koskevia asioita, jotka vaikuttivat oppilaitoksessa viihtymiseen ja opintojen sujumiseen. Vastauksissa korostui muun muassa oppilaitoksen hyvä ilmapiiri. Tässä kehittämistyössä ei selvitetty opettajien ja henkilökunnan jaksamista ja hyvinvointia. Jatkossa tähän näkökulmaan olisi kehittäjä-tutkijan mielestä syytä kiinnittää huomiota arvioitaessa opiskeluhuollon onnistumisen kokonaisuutta ja sen kehittämistä. Mahdollinen aihe jatkotutkimukseen olisi henkilöstön hyvinvoinnin ja opiskeluhuollon laadun yhteys.

¹⁵ Mikä on mielestäsi oppilaitoksesi paras ominaisuus? Mitä asioita oppilaitoksesi tulisi mielestäsi erityisesti parantaa?

Koulun hyvinvointiprofiilista saatu opiskelijoiden näkökulma vahvisti henkilökunnan ja opiskelijoiden välisen toimivan ja kannustavan vuorovaikutuksen merkitystä, jota opiskelijat arvostivat ja myös kaipasivat. Useissa tutkimuksissa on todettu, että oppilaitoksen psyykkiseen ja sosiaaliseen ympäristöön kuuluva henkilökunnan ja opiskelijoiden välinen ja keskinäinen vuorovaikutus vaikuttavat opiskelukykyyn ja hyvinvointiin (ks. Sääntti 1999; Kunttu 2005) sekä turvallisuuden kokemiseen (Piispanen 2008; Lindfors 2012). On myös tärkeää, että opettajat ja henkilökunta tuntevat erilaisia ja muuttuvia nuorisokulttuureja ja erilaisia nuoriin ja perheisiin kohdistuvia haasteita, joita nuoret joutuvat elämässään käsittelemään.

Lukiossa opiskeluhuollon toteutumisen onnistuminen on myös kiinni nivelvaiheen onnistumisesta. Nivelvaiheen aikana lukioon ohjautuvat opiskelijat voivat pohtia omia opiskelutaitojaan ja peilata niitä lukio-opintojen vaatimuksiin. Oppilaitoksen tehtävä on antaa taitoihin tarvittavaa tukea ja vahvistaa opiskelukykyä muun muassa vaikuttamalla opiskeluympäristöön ja tukikäytänteisiin.

Tämä kehittämishanke on ollut yhden oppilaitoksen määrätietoinen hanke kehitettäessä paikallista opiskeluhuoltoa ja siten oppilaitoksen toimintaa. Hankkeessa ei ole arvioitu, miten laadunhallintamalli soveltuisi järjestäjätasolle. Jatkotutkimuksena olisi mahdollista selvittää, miten malli toimisi laajemmin toisella asteella sekä millä muutoksilla sitä voitaisiin soveltaa oppilashuoltoon ja miten se toimisi järjestäjätasolla.

Laatujohtamisen (TQM) näkökulmasta kehittämishankkeen avulla luotiin työväline, joka palvelee kehittämistyötä Demingin (1986) kehittämissyklin mukaisesti. Työkalun avulla opiskeluhuollon tärkeitä prosesseja pystyttiin arvioimaan ja löytämään niin rakenteiden kuin toiminnankin vahvuuksia ja heikkouksia sekä missä kohtaa prosessia on vahvistamisen varaa. Opiskeluhuollon laatujohtamiseen kuuluva laatujärjestelmä osoittautui toimivaksi

ja avasi konkreettisesti laadun ulottuvuuksia käytännön työhön ja tavoitteisiin liittyen.

Tämä laadunhallinnan kehittämisen prosessi oli laaja kokonaisuus erilaisine vaiheineen, mutta yhteiseen päämäärään sitoutunut kehittämissyhmä vei toimintaa onnistuneesti eteenpäin dialogien avulla ja kehittäjä-tutkija haluaa antaa ryhmän jäsenille erityisen suuret kiitokset!

Laatujohtamisen periaatteiden mukaisesti lyseon opiskeluhuollon toimintaa lähdettiin kehittämään tämän toimintatutkimuksen arviointitulosten mukaisesti ja kehittämiskohteita on aloitettu työstämään. Uusi kehittämissykli on pyrähtänyt jälleen käyntiin. Erään kehittämissyhmäläisen sanoin:

”Vielä kun saadaan vietyä kehitettäviä asioita eteenpäin, niin hyvä tulee!”
(5)

LÄHTEET

Allardt, E. 1976a. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. WSOY. Porvoo.

Allardt, E. 1976b. Dimensions of Welfare in Comparative Scandinavian Study. *Acta Social* 19:227-240.

Allardt, E. 1989. An Updated indicator system: having, loving, and being. Department of Sociology, Working Papers 1989:48. University of Helsinki.

Bryman, A. 1984. The Debate about Quantitative and Qualitative Research: A Question of Method or Epistemology. *The British Journal of Sociology*. Vol 35. (1) 75-92

CAF 2006. Yhteinen arviointimalli CAF (Common Assessment Framework). Organisaation kehittäminen itsearviointin avulla. (2006). Valtiovarainministeriö. Helsinki.

Deming, W. E. 1986. *Out of the Crisis. Quality, Productivity and Competitive Position*. Cambridge University Press. Cambridge, Melbourne, Sydney.

Denzil, N K. & Lincoln, Y S. 1998. *Strategies of Qualitative Inquiry*. Thousand Oaks. Sage.

Donabedian, A. 1982. Explorations in quality assessment and monitorins. Vol II. *The Criteria and Standards of Quality*. Health Administration Press. Ann Arbor.

Donabedian, A. 1988. The Quality of Care. How can it be assessed? *JAMA* 260:1743.

EFQM Excellence Model 2010: Erinomaiset organisaatiot kehittävät toimintaansa ja ylläpitävät sitä tasolla, joka täyttää tai ylittää kaikkien sidosryhmien odotukset. 2010. European Foundation for Quality Management. Laatukeskus. Excellence Finland.

Gustavsen, B. 2001. Theory and practice: the mediating discourse. Teoksessa P. Reason & H. Bradbury (toim.) *Handbook of Action Research. Participative Inquiry & Practice*. Sage. London 17-27.

Hawe, P, King, L, Noort, M, Gifford, SM & Lloyd, B. 1998. Working invisibly: health workers talks about capacity-building in health promotion. *Health Promotion Int* 13(4).285–295.

Hawe P, Noort M, King L & Jordens CH. 1997. Multiplaying Health Gains: the critical role of capacity-building within health promotion programs. *Health Policy* 39. 29–42.

Heikkinen, Hannu L.T, Rovio, Esa & Kiilakoski, Tomi. Toimintatutkimus prosessina. 2006. Teoksessa Heikkinen, Hannu L.T, Rovio, Esa & Syrjälä, Leena (toim.). *Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat.* Kansanvalistusseura. Vantaa. s. 78-93.

Heikkinen, Hannu L.T. 2006. Toimintatutkimuksen lähtökohdat. Teoksessa Heikkinen, Hannu L.T, Rovio Esa & Syrjälä Leena, (toim.). *Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat.* Kansanvalistusseura. Vantaa. s. 16–38.

Heikkinen, Hannu L. T. & Syrjälä, Leena. 2006. Tiede, totuus ja toimintatutkimus. Teoksessa Heikkinen, Hannu L.T, Rovio, Esa & Syrjälä, Leena, (toim.). *Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat.* Kansanvalistusseura. s. 143-161.

Heikkinen, Hannu L.T. 2007. Toimintatutkimus –toiminnan ja ajattelun taitoa. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin. 2. korjattu ja täydennetty painos.* PS-kustannus. Jyväskylä. 196–211.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena. 2000. *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö.* Helsinki. Yliopistopaino.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula. 2007. *Tutki ja kirjoita. 13.uudistettu painos.* Tammi. Helsinki.

Hirvonen, Kaisa. 2005. *Laaduntarkkailusta laatujohtamiseen. Teoreettinen synteesi laatujohtamisen käsitteestä.* Pro gradu-tutkielma. Terveystieteiden tutkimuskeskus. Kuopion yliopisto.

Huhtanen, Kristiina. 2007. *Kun huoli herää. Varhainen puuttuminen koulussa.* Opetus 2000. Jyväskylä. Ps-kustannus.

Huovinen, Terhi & Rovio, Esa. 2006. Toimintatutkija kentällä. Teoksessa Heikkinen, Hannu L.T, Rovio, Esa & Syrjälä, Leena, (toim.). *Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat.* Kansanvalistusseura. Vantaa. s. 94–113.

Idänpään-Heikkilä, Ulla, Outinen, Maarit, Nordblad, Anne, Päivärinta, Eeva & Mäkelä, Marjukka. 2000. *Laatukriteerit – Suuntaviivoja tekijöille ja käyttäjille.* Stakes. Helsinki.

Karvonen, Juha. 2010. Laadunhallinta opetustoimessa ja varhaiskasvatuksessa. Suomen Kuntaliitto. Kuntatalon paino. Helsinki.

Kekäle, Tauno. 1998. The Effects of Organizational Culture on Successes and Failures in Implementation of Some Total Quality Management Approaches. Towards a Theory of Selecting a Culturally Matching Quality Approach. Acta Wasaensia. No 65. Industrial Management 1. Universitas Vasaensis. Vaasan yliopisto. Vaasa.

Kiviniemi, Kari. 1999. Toimintatutkimus yhteisöllisenä projektina. Teoksessa Heikkinen H, Huttunen R. & Moilanen P. (toimi.). Siinä tutkija missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Atena Kustannus. Juva. S. 63–83.

Komiteamietintö 1973:151. Oppilashuoltokomitean mietintö. Helsinki.

Konu, Anne. 2002. Koulun hyvinvointimalli. Oppilaiden hyvinvointi koulussa. Väitöstutkimus. Tampereen yliopisto.

Konu, Anna & Gråsten-Salonen, Hanna. 2004. Koulumiete-projekti — koululaisten mielenterveyden ja hyvinvoinnin edistäminen Pirkanmaalla. Pirkanmaan sairaanhoitopiirin julkaisuja 8/2004. Tampereen Yliopistopaino Oy.

Konu, Anne & Rimpelä, Matti. 2002. Well-being in schools: a conceptual model. Health Promotion International. Vol 17, No 1. Oxford University Press.

Kotamäki, Saara, Niemi, Marja, Sirkiä, Helmi, Virnes, Elise, Räisänen, Anu & Hietala, Risto. 2010. Hyvää vointia. Opiskelijahuollon toteutuminen, sen käytännöt ja kehittäminen toisen asteen ammatillisessa peruskoulutuksessa. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 49. Jyväskylä.

Kopinak, J K. 1999. The Use of Triangulation in a Study of Refugee Well-Being. Quality & Quantity. 33. 69-183.

Koulun Hyvinvointiprofiili. Saatavana Internetissä:
<URL:http://www10.edu.fi/hyvinvointiprofiili/

Kouluterveyskysely. Saatavana Internetissä:
<URL:http://info.stakes.fi/kouluterveyskysely/FI/index.htm

Kunttu, Kristina & Huttunen, Teppo 2005. Yliopisto-opiskelijoiden terveystutkimus 2004. Helsinki: Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön tutkimuksia 40.

Kunttu, Kristina & Huttunen, Teppo. 2009. Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimus 2008. Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön tutkimuksia 45. Helsinki

Kuronen, Ilpo. 2010. Peruskoulusta elämäkouluun. Ammatillisesta koulutuksesta syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aikuisten tarinoita peruskoulusuhteesta ja elämäkulusta peruskoulun jälkeen. Väitöstutkimus. Kasvatustieteiden tiedekunta. Jyväskylän yliopisto.

Kurri, Eero. 2006. Opintojen pitkittymisen dilemma. Tutkimus opintojen sujumattomuustekijöistä yliopistoissa ja niiden vaikututtamisen keinoista. Helsinki. Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö Otus rs. 27.

Kuure, Tapio. 2001. Aikuistumisen pullonkaulat. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisoasian neuvottelukunta. Stakes. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 16. Nuoran julkaisuja 19. Helsinki.

Laaksonen, Elina. 2005. Yliopisto-opiskelijoiden psyykinen oireilu ja siihen yhteydessä olevat tekijät. Helsinki. Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön tutkimuksia 38. 2005.

Laitinen, Kristiina & Hallantie, Merja. 2011. Huomisen hyvinvointia - Kehys oppilashuollon kehittämiseksi. Opetushallitus. Oppaat ja käsikirjat 2011:19. Vammalan kirjapaino Oy.

Lastensuojelulaki 417/2007; muutos 88/2010.

Lehtonen, Jarmo. 2004. Työkonferenssi- dialoginen metodi. Teoksessa Lehtonen J. (toim.) Työkonferenssi Suomessa. Vuoropuheluun perustuva kehittämismetodi. Työturvallisuuskeskus. Helsinki. 15-55.

Lewin, K. 1948. Action research and minority problems. Teoksessa G. Weiss Lewin (toim.) Resolving social conflicts. Selected papers on group dynamics by Lewin. Harper and Brothers. New York. s. 201-216.

Lewin, K. 1951. Field theory in social science. D. Cartwright (toim.) Harper and Brothers. New York.

Lillrank, Paul. 1990. Laatumaa – Johdatus Japanin talouselämään laatujohtamisen näkökulmasta. Gaudeamus, Helsinki.

Lindfors, Eila. 2012. Turvallinen oppimisympäristö oppilaitoksen turvallisuuskulttuuri ja turvallisuuskasvatus –käsitteellistä pohdintaa ja tutkimushaasteita. Teoksessa Lindfors Eija (toim.) 2012. Kohti turvallisempaa

oppilaitosta! Oppilaitosten turvallisuuden ja turvallisuuskasvatuksen tutkimus- ja kehittämishaasteita. s.12–28.

Lommi, Anni, Luopa, Pauliina, Puusniekka, Riikka, Vilkki, Suvi, Jokela, Jukka, Kinnunen, Topi & Laukkanen, Essi. 2011. Kouluterveyskysely 2011. Vaasan kuntaraportti. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.

Lounasmaa, Jouni, Tuori, Marja-Riitta, Huttunen, Teppo. 2004. Opiskelukyky ja otteen saaminen opiskelusta. Julkaisussa Kunttu Kristiina (toim.) Oireilevan opiskelijan viesti? Tutkimuksia korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimus 2000-aineistosta. Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia 63. Kansaneläkelaitos. Helsinki

Lumijärvi, Ismo. 1999. Laatujohtaminen soveltuu julkiselle sektorille. Hallinnon tutkimus No 3/1999.

Lumijärvi, Ismo & Jylhäsaari, Jussi. 2000. Laatujohtaminen ja julkinen sektori. Gaudeamus. Helsinki.

Lukiolaki 629/1998; muutos 478/2003.

Lukion opetussuunnitelman perusteet. 2003. Opetushallitus. Määräys 33/011/2003. Vammalan Kirjapaino Oy.

Lämsä, Anna-Liisa. 1999. Nuorten elämänpiirit syrjäytymisen ja selviämisen näyttämönä. Teoksessa Kuorelahti M & Viitanen R. (toim.) Holtittomasta hortoilusta hallittuun harhailuun –nuorten syrjäytymisen riskit ja selviytymiskeinot. NUORAn julkaisuja 14. Helsinki. Mannerheimin lastensuojeluliitto, 49–59.

Lämsä, Anna-Liisa. 2009. Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä. Lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaalihuollon asiakirjojen valossa. Väitöskirja. Oulun yliopisto. Acta Universitatis Ouluensis E 102.

Mäki, Tiina. 2000. Laadullinen diffuusio Suomen terveydenhuollossa. Licensiaattitutkimus. Terveystalouden ja -talouden laitos. Kuopion yliopisto.

Niinikoski, Marja-Liisa, Eronen, Antti, Venäläinen, Raisa, Net Effect Oy. 2010. Esi- ja perusopetuksen oppilashuollon palvelurakenteen arviointi kehittäjäkunnissa. Raportit ja selvitykset 2010:5. Opetushallitus.

Opetushallituksen määräys 42/011/2010

Opetushallitus. 2008. Ammatillisen koulutuksen laadunhallintasuositus. Yliopistopaino. Helsinki.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2012a. Koulutus ja tutkimus vuosina 2011–2016. Kehittämissuunnitelma. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:1. Saatavissa Internetissä
<URL:http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/asiakirjat/Kesu_2011_2016_fi.pdf

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2012b. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelma 2012–2015. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:6. Saatavissa Internetissä
URL:<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2012/liitteet/OKM06.pdf?lang=fi>

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2012c. Perusopetuksen laatukriteerit. Perusopetuksen, perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan sekä koulun kerhotoiminnan laatukriteerit. Opetusministeriön julkaisuja 2012:29. Koulutuspolitiikan osasto. Helsinki.

Opetusministeriön toimeksianto 372/522/2008

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:33

Opiskeluterveydenhuollon opas. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2006:12. Helsinki.

Pekurinen, Markku, Räikkönen, Outi & Leinonen, Tuija. 2008. Tilannekatsaus sosiaali- ja terveydenhuollon laatuun vuonna 2008. Stakesin raportteja 38/2008.

Perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaiheen kehittämistyöryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:33. Yliopistopaino.

Piispanen, Maarika. 2008. Hyvä oppimisympäristö: oppilaiden, vanhempien ja opettajien hyvinvointien kohtaaminen peruskoulussa. Väitöstutkimus. Jyväskylän yliopisto. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius.

Pole, C. & Morrison, M. 2003. Ethnography for education. Doing qualitative research in educational settings. Maidenhead. McGraw Hill / Open University Press.

Øvretveit, J. 1992. Health Service Quality. An Introduction to Quality Methods for Health Services. Blackwell Scientific Publications. Oxford. (2-5, 90–112)

Rajakaltio, Helena. 2011. Moninaisuus yhtenäisyydessä. Peruskoulu muutosten ristipaineessa. Väitöstutkimus. Tampereen yliopistopaino Oy. Tampere.

Riihinen, Olavi. 1987. Hyvinvointiteorioista. Sosiaalinen aikakauskirja 81:7–19.

Rimpelä, Matti, Jarvala, Tiina, Kalkkinen Pia, Peltonen, Heidi & Rigoff, Anne-Marie. toim. 2009. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen lukiassa - peruseräraportti lukiokyselystä vuonna 2008. Opetushallitus, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos sekä tekijät. Edita Prima Oy. Helsinki.

Robertson, R & Ball, R. 2002. Innovation and improvement in the delivery of public services: The use of quality management within local government in Canada. Public Organization Review 2 (2002).

SFS-EN ISO 9001. 2001. Laadunhallintajärjestelmät. Vaatimukset. Quality management systems. Requirements. Suomen standardisoimisliitto SFS.

Selvitys ja lausuntopyyntö Dnro OKV/6/50/2011 Opetus- ja kulttuuriministeriölle

Silen, Timo. 1997. Kansallista laatustrategiaa koskeva selvitys. Kauppa- ja teollisuusministeriön tutkimuksia ja raportteja 15/1997. Oy Edita Ab.

Silen, Timo. 1998. Laatujohtaminen. Menetelmä kilpailukyvyn vahvistamiseksi. Ekonomia sarja. WSOY. Helsinki, Porvoo, Juva.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 1995. Laadunhallinta sosiaali- ja terveydenhuollossa. Stakes.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 1999. Sosiaali- ja terveydenhuollon laadunhallinta 2000-luvulle. Valtakunnallinen suositus. Stakes.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2006a. Opiskeluterveydenhuollon opas. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2006:12. Yliopistopaino. Helsinki.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2006b. Sosiaali- ja terveystalouden strategiat 2015. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2006:14. Saatavana Internetissä <URL:http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3798.pdf

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2009. Oppilas- ja opiskeluhuoltoryhmän toimenpide-ehdotukset. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:34. Helsinki.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2012. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma KASTE 2012–2015. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2012:1. Juvenes Print - Tampereen yliopistopaino Oy. Tampere.

Säntti, Janne. 1999. Opiskelukyvyn jäljillä. Helsinki: Opiskelijärjestöjen tutkimussäätiö Otus rs 15/1999.

Teddle, C. & Tashakkori, A. 2006. A general typology of research designs featuring mixed methods. *Research in the Schools*, 13(1), 12–28.

Terveydenhuoltolaki 1326/2010

Tuomi, Ville. 2000. Prosessipohjaiseen laatujohtamisen soveltaminen julkiseen hallintoon. Hallinnon tutkimus Nro 3/2000

Tuomi, Ville. 2012. Quality Management in Public Sector. What Kind of Quality Management There Is and How It Is Implemented. Some Cases from Universities Academic Libraries and Health Care Services between the Years 2000–2010. *Acta Wasaensia* no 266. *Industrial Management* 26. Vaasan yliopisto.

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2012. Nuorten yhteiskuntatakuu 2013. Työ- ja elinkeinoministeriön raportteja 8/2012.

Vaasan lyseon lukio. 2009. Opetussuunnitelma. Saatavana Internetissä: <URL:<http://lyseo.vaasa.fi/Tekstitiedostoja/OPS%202011%20yleinen.pdf>

Valtioneuvoston asetus 955/2002

Vuori, Hannu. 1993. Terveydenhuollon laadunvarmistus. Sairaanhoidajien koulutussäätiö. Vammalan kirjapaino Oy.

YK:n lapsen oikeuksien sopimus 60/1991

Wilman huoltajaopas. 2012. Saatavana Internetissä: <URL:<http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/6f800880423018f685beef12ce3fa96b/Huoltajan%2BWilma-opas%2B2012.pdf?MOD=AJPERES&lmod=1999987967>

WHO. 2006. Health promotion: follow-up to 6th Global Conference on Health Promotion. World Health Organization. Report by Secretariat. AB 117/11. 16. January 2006.

Webropol käyttöopas. Saatavana Internetissä:
<URL:http://www.webropol.com/materiaalit/Webropol_opas_suomi.pdf>

LIITTEET

LIITE 1

Opiskeluhoolto: rakenteiden laatu	
Arviointialue	Arviointikohteet (laatukriteerit)
Johtaminen	• Opiskeluhoollossa on määritelty toiminnan suunta, josta kaikki toimijatasot ovat tietoisia. • Opiskeluhoollon kehittämiseksi on määritetty tavoitteiden mukaiset toimenpiteet. • Johto luo asianmukaiset edellytykset opiskeluhoollon toteuttamiselle. • Johtaminen on vuorovaikutteista ja toimintaa tukevaa
Henkilöstö	• Jokaiselle on määritetty selkeät vastuut ja tehtäväkuvat opiskeluhoollossa. • Henkilöstön määrä, rakenne ja osaaminen vastaavat toiminnan tarpeita ja noudattavat lain ja asetuksen säädökset. • Oppilaitoksessa toimii moniammatillinen opiskeluhooltoryhmä. • Henkilöstön opiskeluhoollollinen kehittäminen ja koulutus ovat suunnitelmallisia.
Toiminnan suunnittelu	• Kansalliset lait ja asetukset sekä lukion opetussuunnitelman perusteet toteutuvat opiskeluhoollon toiminnan suunnittelussa. • Opiskeluhoollon suunnitelma on ajantasainen ja kaikilta osiltaan käytössä. • Opiskelijat, huoltajat ja henkilökunta tuntevat opiskeluhoollon toimintaohjeet. • Opiskeluhoollon toiminnan suunnittelu on opiskelijälähtöistä ja huomioi opiskelijoiden tarpeet.
Olosuhteet ja resurssit	• Oppilaitoksen tilat ovat turvalliset, toimivat ja viihtyisät. • Oppilaitoksen toiminta tukee fyysistä ja psyykkistä turvallisuutta. • Opiskeluhoollon palveluista vastaavilla on käytettävissään tarkoituksenmukaiset tilat ja laitteet. • Opiskeluhooltoon on kohdistettu tarkoituksenmukaiset taloudelliset voimavarat.

Opiskeluhoolto: toiminnan laatu   Opiskeluhoollon toteuttaminen   • Opiskeluhooltotyössä korostuu varhainen puuttuminen. • Opiskeluhooltotyön painopiste on ennaltaehkäisevässä työssä. • Oppilaitoksessa on toimiva ohjausjärjestelmä. • Opiskeluhoollossa toteutuu vaitiolovelvollisuus ja salassapitosäädökset.
Oppimisen ja hyvinvoinnin tuki   • Opiskelija saa tarvitsemaansa kohdennettua tukea oppimiseen ja opiskeluun liittyvissä haasteissa ja vaikeuksissa. • Erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan tarpeet otetaan huomioon opetuksessa. • Opiskeluhoollon palvelut tukevat opiskelijan fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia ja terveyttä. • Oppilaitoksen tukipalvelut (esim. ruokahuolto, opinto-ohjaus...) tukevat opintoja ja opiskelijoiden hyvinvointia.
Osallisuus ja vaikuttaminen   • Opiskelijoita kuullaan heitä koskevissa asioissa. • Oppilaitoksen avoin toimintakulttuuri tarjoaa mahdollisuuden kaikille osallistua opiskeluhoollon kehittämiseen. • Oppilaitoksen toimintatavat tukevat opiskelijoiden itsensä toteuttamista. • Oppilaitoksen toimintatavat tukevat yhteisöllisyyttä.
Yhteistyö   • Oppilaitoksen sisäinen yhteistyö opiskeluhoollollisissa asioissa on toimivaa. • Opiskeluhoollon moniammatillinen yhteistyö on toimivaa sosiaali- ja terveystieteiden sekä paikallisten toimijoiden kanssa. • Kodin ja oppilaitoksen välinen yhteistyö on toimivaa. • Nivel-vaiheen yhteistyö on toimivaa.
Vaikuttavuus ja arviointi   • Opiskeluhoollon toiminta ehkäisee opintojen keskeyttämistä. • Opiskeluhoollon toiminta ehkäisee syrjäytymistä • Opintojen keskeytykset ovat hallittuja keskeyttämisiä. • Opiskelijoiden hyvinvointia arvioidaan ja tuloksia käytetään toiminnan suunnittelussa.

LIITE 2**Huoltajakysely**

Tällä kyselyllä haluamme antaa huoltajille mahdollisuuden esittää mielipiteitä Vaasan lyseon lukion opiskelijahuollon laadusta ja palvelujen kehittämistarpeesta.

Lukion opiskelijahuollolla tarkoitetaan kaikkia niitä palveluja, joilla huolehditaan opiskelijan fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista (esim. ohjauspalvelu, kouluruokailu, terveydenhoito, kuraattori- ja psykologipalvelut). Opiskelijahuolto kuuluu kaikille kouluyhteisön aikuisille ja se on sekä ennaltaehkäisevää että hoitavaa työtä.

[Olen perehtynyt lukion opiskeluhoollolliseen toimintaan \(esim. vanhempainillassa jaettu materiaali, Wilma, koulun sivut \[www.vaasanlyseo.fi\]\(http://www.vaasanlyseo.fi\)\)](#)

1. Opiskelijahuollon työnjako Kyllä Ei**2. Opetussuunnitelma** Kyllä Ei**3. Kiusaamisenvastainen toimintamalli** Kyllä Ei**4. Päihdetoimintamalli**

erityisopettajan palvelut	☐	☐	☐	☐	☐	☐
opinto-ohjaus	☐	☐	☐	☐	☐	☐
opiskelijahuoltoryhmän toiminta	☐	☐	☐	☐	☐	☐
ruokailu	☐	☐	☐	☐	☐	☐
kanslian palvelut	☐	☐	☐	☐	☐	☐

8. Pyydämme palautetta, mikäli olette olleet henkilökohtaisessa kontaktissa johonkin edellä mainittuun:

Kehittämisehdotuksia

9. Miten mielestänne opiskelijahuollon palveluita pitäisi kehittää?